

KŐVÁRI RÉKA

A Deák-Szentes kézirat
The Deák-Szentes Manuscript

FONTES HISTORICI ORDINIS FRATRUM MINORUM
IN HUNGARIA

MAGYAR FERENCES FORRÁSOK 6.

A sorozatot szerkeszti

FÁY ZOLTÁN

FR. KÁLMÁN PEREGRIN OFM

FR. VARGA IMRE KAPISZTRÁN OFM

Kővári Réka

A DEÁK-SZENTES KÉZIRAT

THE DEÁK-SZENTES
MANUSCRIPT

MAGYAROK NAGYASSZONYA FERENCES RENDTARTOMÁNY
MTA BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

BUDAPEST
2013

Kiadja a Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány
és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
*Published by the Franciscan Province of Our Lady (Hungary)
and the Research Centre for the Humanities of HAS*

Felelős kiadó – *Responsible publisher*
Fr. Magyar Gergely OFM tartományfőnök • Dr. Fodor Pál főigazgató (MTA BTK)

Rendi engedély száma – *No. of permit issued by the Order:* 597/2013

Lektorálta – *Revised by*
Fr. Szoliva Gábor OFM • Dr. Richter Pál

Fordította – *Translated by* Pokoly Judit

Kottarajz – *Music copying:* Pálóczy Krisztina

Készült az MTA BTK Zenetudományi Intézetében
az „Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok” támogatásával
*Produced in the Institute for Musicology of the Research Centre for the Humanities of HAS
sponsored by the “Hungarian Scientific Research Fund”*

OIKA

PD 77427

A könyvben és a borítón szereplő facsimiléket az Országos Széchényi Könyvtár (1–18.)
és a dési ferences kolostor (19–25.) engedélyével közöljük.

*The facsimiles are reproduced by courtesy of the National Széchényi Library (1–18)
and the Franciscan Friary of Dées (19–25).*

Címlapkép: a Deák-Szentes kézirat 21. oldala, valamint egyetlen datált bejegyzése
On the cover: page 21 and the only dated note of the Deák-Szentes Manuscript

Minden jog fenntartva! *All rights reserved*

© Magyarok Nagyasszonya Ferences Rendtartomány, 2013
© MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2013
© Kővári Réka, 2013

ISBN 978-615-5273-04-9 • ISSN 1586-2143

Műszaki szerkesztés, tipográfia, borító – *Technical edition, typography, cover*
Demeter Gitta

Nyomta – *Printed by* Argumentum Kiadó nyomdaüzeme

TARTALOMJEGYZÉK – CONTENTS

A közreadáshoz használt források	7
A Deák-Szentes kézirat története és kutatástörténete	13
A Deák-Szentes kézirat jellemzése (leírás, notáció, olvasat)	23
A Deák-Szentes kézirat tartalma és összefüggése a Cationale Catholicum kiadásaival, táblázat	32
A közreadásról	55
<i>Sources of the present edition</i>	57
<i>History of the Deák-Szentes Manuscript and its research</i>	63
<i>Features of the Deák-Szentes Manuscript</i> (description, notation, reading)	74
<i>Contents of the Deák-Szentes Manuscript and its relation</i> to the Cationale Catholicum editions, synoptic table	82
<i>About the present edition</i>	108
A Deák-Szentes kézirat közreadása <i>Edition of the Deák-Szentes Manuscript</i>	111
Bibliográfia – <i>Bibliography</i>	311
Források – <i>Sources</i>	311
Rövidítések – <i>Abbreviations</i>	313
Felhasznált irodalom – <i>References</i>	318
Kezdősorok betűrendes jegyzéke – <i>Alphabetic index of first lines</i>	331
Képek – <i>Plates</i>	339

A magyar zene- és népének-történetben az ún. *Deák-Szentes kézirat* jelentős forrásnak számít. Tartalmazza a keletkezési helyén kívül, Erdélyen túlra is hatást gyakorló, legnagyobb népének-szöveggyűjteményünknek, Kájoni János *Cantionale Catholicum*¹ c. énekeskönyvének legfőbb dallamait, XVIII. századi, „használati” feljegyzésben. Egyéb tételek (misék, litániára való Kyriék, barokk kanciók és népének-szövegek) kivételével a kézirat nagyobbik részében (a 142 oldalas kézirat összesen 89 oldalán, a 253 énektételből 195) a *Cantionale* 1719-es, második, Balás Ágoston szerkesztette, kissé megváltozott tartalmú, új énekeket is tartalmazó kiadásához² kapcsolódik e kántori használatra készült gyűjtemény,³ amely körül elég sok a bizonytalanság, feltevés.

1. A KÖZREADÁSHOZ HASZNÁLT FORRÁSOK

A *Deák-Szentes kézirat* közreadásának elsődleges forrása természetesen maga a primér kézirat. Ennek jelenlegi hiányos állapota miatt (néhány évtizedes lappangás után, lassan fél évszázada csonka állapotban került elő) nagy jelentőségre tettek szert, és forrásértékűvé váltak azok a másolatok is, amelyek korábban, a XX. század első felében a még teljes, csonkítatlan kéziratról készültek. Ezek segítségével rekonstruálni lehet a hiányzó lapokon lévő énekanyagot, úgyhogy a kézirat bemutatását célszerű e források ismertetésével kezdeni. Két olyan szakkutató munkájára alapozhatunk, akik a liturgikus, ill. a népénekkel elmélyülten foglalkoztak. Egyikük Papp Géza, akinek a kéziratról írt részletes tanulmánya nyomtatásban elsőként jelent meg.⁴ Másikuk egy ciszterci szerzetes, Saád (Jakab) Henrik, akinek tanulmánya, valamint a kéziratról készített átírása kiadatlan maradt.⁵

1 Kájoni János (ed.): *Cantionale Catholicum*... Benedek 2000. 540., Muckenhaupt 1999. 125., 2001. 18–20. (A továbbiakban: Kájoni 1676.)

2 Balás Ágoston (szerk.): *Cantionale Catholicum*... Benedek 2000. 544., Muckenhaupt 2001. 44. (A továbbiakban: Kájoni 1719.)

3 A kézirat kapcsolatát a *Cantionale Catholicum* énekeskönyv különböző kiadásaival táblázatban foglaltuk össze, l. 40–54. o.

4 Itt mondunk köszönetet Papp Géza lányának, Ágnesnek, aki a másolathoz a hozzáférést biztosította.

5 Ehhez a másolathoz Domokos Pál Péter örökösei révén jutottunk, amit hálásan köszönünk. (Természetesen más kutatók is készítették a kézirat egyes, őket érdeklő darabjairól másolatokat. Szabolcsi Bence a dallamok egy részét kimásolta, mely hagyatékában, az MTA Kézirattárában található. Papp Géza tudósítása, Papp 1988. 380.)

a) Saád 1., Saád 2.

Saad (Jakab) Henrik (1861–1943) ciszterci szerzetes pap, gimnáziumi tanár élete során számos nyomtatott és kéziratos katolikus énekeskönyvet másolt le. Ő 1931-től 1936-ig foglalkozott a *Deák-Szentes kézirattal*, melyet kiadásra előkészített, és kísérőtanulmányt is írt hozzá. Címe: *Orgonakönyv Kájoni János Cantionaléjának második, Balas Ágoston által rendezett, 1719-es kiadásához*. Vagyis ő volt az első, aki meghatározta, hogy mely szöveges énekeskönyvhöz, és annak pontosan melyik kiadásához kapcsolódik a kottás gyűjtemény. Munkája nem jutott el a kinyomtatásig, kéziratban maradt, mely a II. világháború után került elő. Jelenleg magántulajdonban van, nem hozzáférhető, Papp Géza ismertetése nyomán van róla tudomásunk.⁶

Saad másolatának és tanulmányának azonban létezik egy előzménye, impúruma, amely Domokos Pál Péter hagyatékából került elő, s jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának tulajdona.⁷ Ezzel az impúrumannyal dolgozhattunk, és megállapítottuk, hogy ez a *Deák-Szentes kézirat* legteljesebb másolata. Közreadásunkban „Saád 1.” néven hivatkozunk rá.⁸ Saad másolatát a kézirat 7. oldalától (ahol a népénekanyag indul) kezdve oldalszámmal látta el, a darabokat pedig kék ceruzával sorszámozta.⁹ Úgy másolta le a dallamokat, hogy azokat máris 5 vonalas rendszerbe, violin kulcsba, ritmusértékekkel átírta. Mivel a *Deák-Szentes kézirat* 4 vonalas rendszerében a kulcs és előjegyzés sokszor hiányzik, ezért néhol kétséges az átírása. További elbizonytalanító tényező, hogy a hangmódosító jeleket (a félhangos felemelést vagy leszállítást) félreértelmezte, és következetesen ritmikái

⁶ Papp 1988. 380.

⁷ Saad Henrik kezéből származó kottás-kéziratos iratcsomó (a. *Deák-Szentes kézirat* kottás másolat; b. jegyzetek; c. levelek). Jelzete: OSzK Ms. Mus. th. 238.

⁸ Saad 1. 1.: „1931. máj. 28-án kaptam a Nem[zeti]. Muz[eu]m]. könyvtárából a Ms. Mus. 976. jelzésű kéziratos énekes könyvet.” Saad a „*Libellus Cantuum Catholicorum Transsilvanica*” nevet adta e gyűjteménynek, de a kottákat tartalmazó oldalakon általában a „*Libellus choralis C. C. Tr.*” rövidítést használta.

⁹ Az énekek sorszámai azonban nem fedik egészen a valóságot: több darabot is egy szám alá vett (miséken, ordinárium-tételeken kívül pl. a *Deák-Szentes kézirat* Nr. 7–10. esetében Kyrie–Gloria–Sequentia–Credo négyest – a *Deák-Szentes kézirat* eredetileg számozatlan énekeire közreadásunk sorszámmal hivatkozunk, Saad 1. 1.; vagy egy tropizált Kyrie latin és magyar változata és egy Credo-parafrázis csoportját, Nr. 80–82., Saad 1. 14–15.), de a számozást el is téveszti (pl. a kézirat téves kulcshasználata miatt újra, már a megfelelő kulccsal értelmezett átírását újabb sorszámmal jelzi, Nr. 53., Saad 1. 10.), az 51. oldalától pedig nem írja ki a sorszámot.

jelzésnek tekintette.¹⁰ Nála félkotta az alapérték: ♮ = ♮, ennek változatait pedig a következő módon értelmezte: ♮ = ♮, ♮ = ♮, ♮ = ♮.¹¹ Félreértése ellenére jelzésrendszeréből az egyes hangok módosítása egyértelműen kiolvasható, mivel átírása következetes. Nagy érdeme e másolatnak, hogy a *Deák-Szentes kézirat* készítőinek elsődlegesen hangji javításait (pl. 3., 6–9. kép) általában jelzi, többnyire a lapszélre írt megjegyzés formájában. Előfordul azonban, hogy ami a kéziratban egyértelműen áthúzott, javított hang, az Saádnál nincs áthúzva (ezek többsége vonalrendszerbeli tévesztés, azaz terc hangközzel odébb történt írás, vagyis Saádnál néhol tercpárhuzamot találunk)¹². Saád 1. adja a legpontosabb (ám a kíséretre vonatkozó betű és számok hiányos jelölése miatt nem teljes) képet a kézirat hiányzó részéről. Bár nem mentes a hibáktól, az előbbieket értelmében mégis erre a forrásra támaszkodva lehetséges a *Deák-Szentes kézirat* kiadása. Összesen három olyan darab van, ahol mégsem közölhető pontosan az eredeti kézirat valamennyi versszaka.¹³ Közreadásunk tehát e forrás segítségével – két hiányos énekszöveget leszámítva – a *Deák-Szentes kézirat* teljes tartalmát felöleli.

Papp Géza hagyatékának a *Deák-Szentes kézirattal* foglalkozó anyagában található egy fénymásolat a Saád-féle, kiadásra előkészített tanulmány kottamellékletéből a következő címmel: *Kájoni János: Cantionale Catholicum című énekkönyvéhez való dallamok az 1719. kiadás szerint* (= „Saád 2.”). Ez „Saád 1.” tisztázata azzal az eltéréssel, hogy annak megjegyzéseit nem mind veszi át (pl. a kéziratban látható javításokat), és a kéziratnak csak egy része olvasható benne, a 7–93. oldalak. Ez az a rész, mely a Kájoni *Cantionaléből* vett énekeket tartalmazza, amit e bejegyzés is megerősít: „Eddig tart a kapcsolat a Kájoni *Cantionale* és [a] kézirat között. Világosan látható, hogy a kézirat

10 Kivételt tesz némely esetben, amikor is megjegyzi, hogy „Ebben az énekben (...) valódi felemelő jeleknek látszanak” (Saád 1. 6., *Deák-Szentes kézirat* Nr. 29.), vagy „Itt a keresztet csak egyszerűen hangtávolságokat jelölnek” (Saád 1. 3., *Deák-Szentes kézirat* Nr. 16.).

11 Saád 1. 1. számozatlan oldala.

12 Például *Deák-Szentes kézirat* Nr. 3. (Saád 1. 1. számozatlan oldala, ahol kötőívnek véli a javításbeli áthúzást), vagy Nr. 220. (Saád 1. 46.).

13 Mivel Saád az első strófa leírása után csak annyit jelzett, hogy még hány versszak szerepel(t) a kéziratban. *Deák-Szentes kézirat* Nr. 199., 217. és 218. Az előbbiről Saád 1. 43.: „A 94. lapon az eddigiektől egészen elütő szép, nagy betűkkel az egész lapra behúzott kótavonalakon keresztül, de inkább úgy, hogy a vonalzat közébe essék az írás, egy 6 strófás énekszöveg van írva. Címe: Iesust kereső Léleknek ohajtása.” Saád az első versszak szövege után „stb.”-t ír. Ezt az éneket a kézirat 141. oldalán (Nr. 252.) újra megtaláljuk, ugyancsak 6 versszakkal, ezért joggal feltételezhetjük, hogy teljesen azonos lehet a két szöveg. Utóbbiakról Saád 1. 45.: „Még 8 strófája van leírva ezen a lapon”, illetve „Még három strófája van leírva e szentségi éneknek”.

a *Cantionale* nyomán halad s a 171 hangjegyes ének s a 147 csak szöveg és nótajelzéssel közölt ének oly bőséges reprezentánsa Kájoni művének, amely minden alkalomra bőven ad énekanyagot. 318 ének vetekedik akármelyik, azon időkből (17–18. sz.) származó gyűjteményünkkel.”¹⁴ Tehát Saád 2. a *Deák-Szentes kéziratnak* „dallamtörténeti szempontból legjelentősebb”¹⁵ anyagát tartalmazza (Nr. 6–198.), vagyis a kéziratnak nem teljes másolata, ének-sorszámait eltérnek a Saád 1. számaitól.

b) Papp

Papp Géza az 1940-es évek elején a *Deák-Szentes kéziratnak* a Kájoni *Cantionaléval* kapcsolatos részét lemásolta, és ezt további leírásra átengedte Csomasz Tóth Kálmánnak, Domokos Pál Péternek,¹⁶ továbbá Mathia Károlynak.¹⁷ A *Deák-Szentes kézirattal* foglalkozó, rendelkezésünkre bocsátott hagyatéki anyagban (=„Papp”) a dallam-másolatokon túl a kéziratról szóló tanulmány fogalmazványai és jegyzetei is megtalálhatók. Gyakorlati okokból Papp Géza is 5 vonalas rendszerbe írta át a dallamokat (nyomtatott kottalapokra), Saáddal ellentétben azonban ő megőrizte a kézirat notációját: a kottaképben követte a kéziratot, ugyanúgy jelezte a ligatúrákat, a kézirat kulcsjelzéseit, a hangok módosításait, nem transzponálta violinkulcsba a dallamokat. Mondhatni, betűhív másolatot készített a kéziratról, azt leszámítva, hogy nem mindig annak sorrendjében írta a darabokat (minden éneket új sorban kezdett, s minden ének elé a kézirat oldalszámát írta), továbbá a kézirat javításait, valamint a kíséretre vonatkozó betűt és számokat nem jelezte. A rendelkezésünkre álló anyag azonban nem tartalmazza a teljes kézirat másolatát.¹⁸ Vannak olyan énekek, amelyeknek szakaszosan hiányos a szövege,¹⁹ vagy az elejétől kezdte, de csak hosszabb-rövidebb ideig írta le Papp Géza a szöveget,²⁰ illetve helyenként csupán szövegi- és dallami incipitet adott meg.²¹ A hagyatéki anyag

14 Saád 2. 42. Ezt a részt Papp Géza is külön kezelte tanulmányában (Papp 1988. 381–386).

15 Papp 1988. 381.

16 Papp 1988. 380., RMDT I. 65., Domokos 1979. 90., Domokos 1986. 416. Ők a másolatokat a *Régi Magyar Dallamok Tára* I. kötetéhez, valamint a Kájoni *Cantionale* kottás kiadásához (Domokos 1979.) használták fel.

17 1959 októberéből származó köszönő levél alapján (Papp).

18 Hiányzó darabok: *Deák-Szentes kézirat* Nr. 6., 21., 24., 50., 51., 53., 67., 75., 77., 86., 87., 94–96., 102., 113., 116., 124., 152., 154., 156., 158., 160., 168., 178–179., 197–221., 224–232., 235–253.

19 *Deák-Szentes kézirat* Nr. 121., 167.

20 *Deák-Szentes kézirat* Nr. 27., 30., 44–46., 48., 49., 120., 122., 125., 126., 129., 164., 181., 183.

21 *Deák-Szentes kézirat* Nr. 1–5., 140–142., 233.

hiányait részben viszont kiegészítik a Papp Géza által, a *Régi Magyar Dallamok Tára II.* kötetében, illetőleg más írásaiban közölt dallamok.

Az egyes énekek vélhetően helyes alakjának megállapításához segítségül hívtunk egyéb erdélyi ferences forrásokat: kéziratokat, nyomtatványokat, kiadásokat is, melyek ugyan nem az egyes énekek *Deák–Szentés kézirat*beli változatát tartalmazzák, de hozzájárulnak azok értelmezéséhez, javításához, vagy (akár dallami) kiegészítéséhez. Elsősorban a következő forrásokat használtuk: a XVI. századi *Csíksomlyói Cantionalét*,²² Kájoni János XVII. századból származó két nagy zenei gyűjteményének kritikai kiadását (*Organo Missale* és *Kájoni kódex*);²³ továbbá több, kéziratunkkal egykorú, azaz XVIII. századi kottás, ferences kéziratot: a lentebb részletesen bemutatandó, a *Deák–Szentés kézirat*tal azonos funkciójú és keletkezési módú szamosújvári kéziratokat,²⁴ az 1741-ből származó *Kolozsvári kézirat*ot,²⁵ valamint a *Deák–Szentés kézirat* egyik névadójától, Szentés Mózes-től nemrég előkerült kéziratot.

Szentés Mózes novícius korában, 1751–1752-ben írt, bekötött kéziratát (*Orationes in Novitiatu scriptae*, 19–20. kép), s a benne található népénekeket Hubert Ildikó említi először.²⁶ A Máriaradnán talált, oldalszámozás nélküli kézirat időközben a dési ferences rendházba került.²⁷ A kézirat címlapja szerint fráter Mózes célja az volt, hogy összeírja magának azokat az imádságokat, melyeket a liturgiában, ill. paraliturgikus alkalmakkor majd használni fog.

22 Leírása: Muckenhaupt 1999. 101–102., tartalmáról Kovács 2013.

23 Richter 2005. (leírása: Muckenhaupt 1999. 197–198.); Diamandi–Papp 1994. (leírása: Muckenhaupt 1999. 195–197.).

24 1. és 2. *Hymni Vesperarum-toldalék*, részletesen l. A *Deák–Szentés kézirat története és kutatástörténete* c. fejezet végén.

25 *Kolozsvári kézirat 1741-ből* (Csíki Székely Múzeum, Ltsz. 4103). Szabolcsi Bence 1925-ben a kolozsvári ferences kolostorban (Szabolcsi 1979. 322. „1741-i hangjegyes egyházi ének-gyűjtemény”, 173. „1741-i kolozsvári kézirat”), Domokos Pál Péter az 1960-as években Csíksomlyón tanulmányozta („Ferences Névtelen 1741. évi kottás kézirata”, Domokos é.n., Domokos 1986. 413., 417.) e forrást, mely 1961-ben került oda. Richter Pál korábban már azonosította a szakirodalomban lappangónak minősített (Stoll 1963. és 2002. Nr. 204., ismeretlen helyen) kéziratot (Richter 2007. 157.). Muckenhaupt Erzsébet segítségével sikerült Domokos Pál Péter e forrásról készített, kéziratban lévő le- és átírásában (Domokos é.n.) található fotómásolatokat sorrendbe tenni. A kézirat („a kolozsvári ferences zárda kézirat gyűjteménye”, Szabó 1934. Nr. I. 1.) itt használt elnevezését Papp Gézától vettük át (RMDT II. 730. „kolozsvári kézirat 1741-ből”, rövidítése: Kkz). A 64 lapból álló kézirat (mely folioszámozást jelenlegi helyén, napjainkban kapott) 14r oldalán szerepel az 1741. június 29. bejegyzés („Finis A. [1]741. 29. Junij.”).

26 Hubert 2001. 709., 711.

27 *Szentés Mózes kézirata*. A kézirat tartalmának ismertetését, népénekeinek közlését l. Kóvári 2010b., 2013b.

Gyűjteménye tehát imádságoskönyv, melybe túlnyomó részt latin nyelvű orációkat, akklamációkat írt, de találunk benne magyar szövegeket is: imádságokat a ferences rend legnagyobb szentjeihez (pl. Páduai Szent Antalhoz), továbbá lelkeségi írásokat, útmutatókat (pl. a szent búcsúk elnyeréséről), és megjelennek benne a népi vallásosság nyomai is.²⁸ Az imádságok mellett a kéziratban gregorián énekszövegeket is olvashatunk (pl. az *O Deus ego amo te* kezdetű himnuszt, vagy a ferencesek híres Mária-énekét, a *Tota pulchra es Mariat*), valamint négy, magyar nyelvű népénekszöveget, melyek közül kettőt dallammal együtt jegyzett fel a fiatal ferences növendék (21–25. kép). A dallam nélküli két népénekszöveg egyikét, mely a Szentes kéziratban kétféle változatban található (*Mennynek, földnek Ura, pokolnak rontója*, ill. *Szeretlek tégedet, szeretlél engemet*, szövegét I. később, 25–26. o.; 21. és 22. kép), társítani lehet egyik lekottázott dallamához (*Imádlak, Jézusom, itt áldlak, Krisztusom*, 24. kép, átírása Nr. 253. jegyzetében), úgy, hogy a hosszú kezdősor ismétlését el kell hagyni. Erre felhatalmazást a száz évvel későbbi, nyomtatott kottás énekeskönyv nyújt.²⁹ Így tehát a Szentes kéziratban lévő négy magyar népénekszövegből tulajdonképpen háromnak ismerjük a dallamát. Minthogy a népénekek mindegyike megtalálható a *Deák-Szentes kézirat* szöveges függelékében (14–18. kép),³⁰ ezért ott is lehetséges három énekhez dallamot társítani, mégpedig egykorú, és a kézirat egyik használójának tollából származó dallamváltozatot.

Ahogy Szentes Mózes tárgyalt kéziratának fényképein látható (23. és 24. kép), annak kottázása merőben eltér a *Deák-Szentes kézirat* zenei írásmódjától (3–12. kép). A népénekek dallamát a fiatal szerzetes a nyomtatványok (akár az 1741-es csíksomlyói *Hymni Vesperarum*) útján akkorra már közismertté, majd általánossá vált, az újkori gregorián ún. kvadrát notációból eredeztethető négyszögletes írásmóddal jegyezte le 1751–52-ben³¹.

28 A *Szent Antal Responsoriuma* c. részben az imádságoknak azon záradékát olvashatjuk, melyet a vallásos néphagyomány máig fenntartott: „Dicsőség az Atyának és fiúnak és Szent leleknek miképpen kezdetben vala most és mindenkoron és mind örökkön örökké, Úgy legyen hogy mü érettünk Szent Antal könyörögjön. Amen. Aki ezen imádságot el rendelt idején el mongya: bizonyoson a mit kér istentől ha lelkének üdvösségére szolgál meg nyeri. Jól tугya, és jó reménségben legyen”. (Szentes Mózes kézírata)

29 A Zsasskovszky-féle énekeskönyvekben (Tárkányi-Zsasskovszky 1855. Nr. 121., Zsasskovszky 1859. Nr. 28.) *Szeretlél engemet*, *szeretlek tégedet* kezdettel szereplő dallamot közli Kővári 2013b. 597.

30 Nr. 247. *Boldogasszony Anyánk*, azonos címmel; 249. *Mennynek, földnek Ura, pokolnak rontója*, „Más ének” címmel; 252. *Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom*, azonos címmel; 253. *Imádlak, Jézusom, itt áldlak, Krisztusom*, „Más fohászkodás az oltári szentséghez” címmel.

31 A négyszögletes írásmód hasonlít a menzurális notációra, vö. Richter 2007. 15.

2. A DEÁK-SZENTES KÉZIRAT TÖRTÉNETE ÉS KUTATÁSTÖRTÉNETE

A *Deák-Szentes kézirat* történetéről keveset tudunk. Annyi bizonyos, hogy egy 1741-ben kiadott csiksomlyói kottás nyomtatvány, a *Hymni Vesperarum*³² toldalakaként, azzal egybekötve került elő, s vásárolta meg 1926. október 16-án a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára (ma Országos Széchényi Könyvtár) ifj. Balogh Zoltántól.³³ A kolligátumot azonban még abban az évben szétválasztották, s a két része külön jelzettel a könyvtár két részlegére került.³⁴ A kézirat új kötést kapott.³⁵ Valamikor a II. világháború alatt vagy közvetlenül utána a kézirat elveszett (az 1940-es évek elején még megvolt, 1946 őszén azonban már nem),³⁶ a háború utáni könyvtárrendezés nem találta, hiánylistára tették.³⁷ Néhány évtizedig elveszettnek hitték, mígnem az 1969-es raktárrendezés során előkerült, s ekkor új jelzetet kapott.³⁸ Időközben azonban megcsonkult: valószínűleg a kötéstábla hiánya miatt szétesett, s a belőle hiányzó 19 levél (a 142 oldalas kéziratból 38 oldal) ma is lappang valahol, vagy valóban elveszett. A kéziratot megkerülése után palliumban tartották, amelyből egy darab jelenleg is látható.³⁹ Az ezredfordulón a kéziratot restaurálták, mostani

32 Leírása: Muckenhaupt 1999. 128.

33 400.000 koronáért. Az adatokat, a nyomtatvány és a kézirat későbbi sorsát Kelemen Éva kutatta ki, átnézve az OSzK növedéknaplóit (Zenei Osztály 1925–1926., Nyomt. 1927.) és a zeneműtári iratanyagokat. Itt mondunk köszönetet fáradozásáért és szíves szóbeli közléseiért.

34 Az 1924. május elsejétől (D'Isoz Kálmán vezetésével) önálló Zenei Osztályra bekerült kézirat (naplósám: Z.o. 46/1926) a Ms. Mus. 976. jelzetet kapta. A naplósám ma is látható a kéziratban (a fedőlap belső oldalán áthúzott pecsétben, ill. a kézirat utolsó oldalán). A kéziratot Isoz Kálmán „18ik századi egyh. énekeskönyvhöz kötött kéziratot egyh. énekgyűjtemény” címmel vette állományba; a *Hymni Vesperarum*ot pedig 1927. január 5-én adta át a nyomtatványi osztálynak (ma Törzsgyűjtemény). Ennek jelzete: OSzK 822.014. A címlapját és a kiadvány végi, ugyancsak egy lapon elférő betűrendes tartalomjegyzéket (Index Hymnorum, 2 oldal) egy másik ugyanilyen nyomtatványból, fénymásolattal pótolták, mégpedig a híres Todoroszku-gyűjteményből származó példányból, ami viszont jelenleg nem található az OSzK gyűjteményében.

35 A szép kötésről I. a 3. fejezet 1. bekezdését. Később Lavotta Rezső címjegyzékében a kézirat első darabjának feliratáról kapta könyvtári elnevezését: „Missa Brunensis”, Lavotta 1940. 135. (említi Papp 1988. 380.). Lavotta ugyanitt XVII. századnak véli a kéziratot, melyben XVIII. századi pótlások vannak. A Zeneműtár jelenlegi katalógusában már a „Deák-Szentes kézirat” elnevezés is szerepel.

36 Papp 1988. 380., 379. A könyvtárat 1945-ben bombatalálat érte, a Zeneműtár nagy veszteséget szenvedett.

37 Az elkallódás oka Papp Géza szerint az volt, hogy kötéstáblájának eltávolításakor a jelzet eltűnt róla, Papp 1988. 380.

38 Ms. Mus. 4.374. A megkerülésekor belekerült új pecsét szerint (46/1072/69) központi gyarapításból származik. (Még az 1968-as revízió is elveszetteként tartotta nyilván, Papp 1988. 380.)

39 Rajta az új jelzet, Murányi Róbert kézírásával.

kötését is ekkor kapta.⁴⁰ A valaha együtt használt két liturgikus gyűjtemény összetartozását Szentes Mózesnek a kézirat átruházása dátumával azonos idejű bejegyzése is bizonyítja (1. kép).⁴¹

Felbukkanása után a kézirat a zenetörténészek körében komoly érdeklődést keltett, s a benne található egyetlen, két nevet és egy dátumot tartalmazó bejegyzés („Ad Usum Concessit P. Moysi Szentes, P. F. Emericus Deák, 1774.” (13. kép) alapján igyekeztek nevet adni a gyűjteménynek. Szabolcsi Bence említi elsőként 1929-ben.⁴² Bartha Dénes Erdély zenetörténetéről szóló, 1936-os ismertetésében nem csupán a leglényegesebb tényeket, így a kézirat és a *Hymni Vesperarum* egymáshoz való kapcsolatát, kézírásos bejegyzéseit tárgyalja és idézi, hanem a Kájoni *Cantionaléban* is előforduló mintegy 200 szövegincipitjét is közli.⁴³ Harmat Artúr a *Szent vagy, Uram!* énekeskönyv és a magyar egyházzenetörténet összefoglalása kapcsán foglalkozott vele.⁴⁴ A *Régi Magyar Dallamok Tára* köteteiben Csomasz Tóth Kálmán⁴⁵ és főként

40 1998–2003 között.

41 „Fr[an]c[is] Moysis Szentes. Anno 1774.”. Idézi Domokos 1986. 413.

42 „Szentes Moyses kézíratos függeléke az 1741-iki csíksomlyói himnuszkiadványhoz, 1774.”, Szabolcsi 1961. 115. (344. l.). A kéziratot a XVIII. század daltermésének (az egyházi jellegűt is beleértve) főbb kézíratos dokumentumai között sorolja fel, könyvtári jelzet nélkül. Máshol „Szentes Moyses kézíratos gyűjt. (1741)”-ként, ill. „Szentes M. 1774.-iki kézírata”-ként hivatkozik rá (Szabolcsi 1931. VIII. és XVI.), ismét más művében újfent többféleképpen nevezte el: „Szentes Mózes kézírata (1774)”, „Szentes Mózes és Deák Imre ferences kántorkönyve (1774)”, „Szentes Mózes-féle erdélyi ferences kántorkönyv” (Szabolcsi 1979. 167., 173., 321.).

43 Bartha a kéziratot tanulmányában nem nevezte el, csupán jelzettel hivatkozik rá, ám a kéziratból közölt facsimile oldalt, s a képek jegyzékében „Szentes–Deák kézirat”-ként említi (52. tábla; az 53. táblán a *Hymni Vesperarum*ból is közread egy oldalnyi fényképet). Felsorolásában a kézirat 7–91. oldaláról 187 éneket számolt össze, ennek során egy éneket ketté bontott (*Deák–Szentes kézirat* Nr. 59.), egyet kihagyott (Nr. 124.), és az utolsó előtti két darab három–három féle változatát egyben számolta (Nr. 190–192. és 193–195.). Jelezte viszont, hogy mely énekek dallamai maradtak el (hol üresek a kottasorok), illetve megjegyzi, hogy a XVII. századi, Kájoni-féle ún. *Csikcsobotfalvi kéziratban* – mely „a Cationale csonka conceptusa” – található dallamok „nem kis mértékben eltérnek” a *Deák–Szentes kézirat* dallamváltozataitól. Bartha 1936. 14. és 42–44.

44 „Deák–Szentes: Kézíratos énekgyűjtemény 1774-ből” (SzVU Nr. 68. és 190.), ill. „Deák–Szentes-féle kézirat” (Harmat 1944. 253.).

45 Csomasz Tóth Kálmánál „Szentes–Deák kézirat (1774)” az elnevezése, röviden ismerteti a kézirat tartalmát és ír notációjáról is, RMDT I. 65. Főszövegben három darabot (*Deák–Szentes kézirat* Nr. 54., 114., 155.), jegyzetben négy éneket közöl (Nr. 41., 58., 158., 165.), további kettőnek a dallamát (Nr. 157., 162.), az eredeti kulcsokat megtartva, visszaadva a kézirat notációs képét. Ezen túl többségében csak említi az adott ének kéziratban való meglétét, illetve néhány esetben más dallamváltozattal való összehasonlításként mutatja be.

Papp Géza⁴⁶ közölt dallamokat a kéziratból (különböző formában összesen mintegy százat), Papp további 12 dallamát tette közzé egyéb tanulmányai-ban. Már ez is tükrözi, hogy e XVIII. századi kéziratnak a XVI-XVII. század dallamaival összefüggésben mekkora jelentősége van. Domokos Pál Péter az 1676-os Kájoni *Cantionale* modern, hangjegyes kiadásakor a *Deák-Szentes kézirat* számos dallamát (ritmizálva) közölte, azt feltételezve, hogy a kéziratot a *Cantionale* 1719-es, második kiadásának összeállítója, Balás Ágoston készítette, esetleg azért, hogy már kottákkal nyomtathassa ki az énekeskönyvet.⁴⁷ Papp Gézának a Magyar Zenében megjelent írása ad hírt a lappangás után előkerült kéziratról, s alapvető kérdéseket tisztáz vele kapcsolatban.⁴⁸ Richter Pál a kézira-tot más Kárpát-medencei ferences forrásokkal együtt feldolgozó munkájában számba veszi tartalmát.⁴⁹ Dallamainak a néphagyományban fennmaradt alakjait vizsgálja néhány nagy gyűjtemény és több tanulmány.⁵⁰ A közelmúltban pedig a kézirattal kapcsolatba hozható egyik ferences szerzetesnek, Szentes Mózesnek kéziratát ismertettük.⁵¹ A *Deák-Szentes kézirat* néhány oldalának facsimiléje is megjelent.⁵²

46 Papp Géza a „Deák-Szentes kézirat (kottás énekgyűjtemény 1774-ből)” elnevezést adta, RMDT II. 730. Főszövegben 26 énekét publikálta (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 11., 12., 25., 33., 36., 55., 57., 65., 109., 110., 115., 118., 123., 128., 135., 136., 154., 168., 169., 172., 173., 177., 178., 180., 186., 188.; további egy éneke más énekeskönyvi alakkal azonos, Nr. 235.), a bevezető tanulmányban egyet (Nr. 179.), továbbá jegyzetekben is egyet (Nr. 182.) közölt. Ezen túl a kézirat 17 dallama a jegyzetekben, 56 pedig a variánsok között kapott helyet.

47 Domokos 1979. 90., 141., 149., 1986. 402-413.

48 Papp 1988. Részletesen ír a kézirat történetéről, kutatástörténetéről, továbbá tartalmazza a *Cantionaléval* kapcsolatos darabjainak szakirodalmi jegyzékét.

49 Richter 2007. 158.

50 Az RMDT I-II. dallamainak népzenei változatairól ír és közöl válogatást Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979, hangzó melléklete (néhány ének összehasonlító elemzésével) Szendrei 1993. A központi népzenei gyűjtemény típusrendje alapján elindított válogatás a kéziratot tanulmányrészeiben említi, dallamaiból nem közöl, Szendrei-Dobszay 1988. Magam a *Deák-Szentes kéziratnak* a *Cantionaléval* kapcsolatos, a néphagyományban leginkább továbbélt énekeinek (az egyházi év körforgásából a karácsonyi ünnepkörből, tematikus énekei közül pedig a halottasokból válogatva) erdélyi, bukovinai és moldvai népzenei variánsait vettem össze, Kóvári 2007.

51 Kóvári 2010b., 2013b., utóbbiban a *Deák-Szentes kéziratban* is szereplő énekeket közöltük.

52 Papp 1988. (a *Deák-Szentes kézirat* 1., 23., 117. és 122. oldalai), Bartha 1936. és Domokos 1986. (a kézirat 33. oldala). Nem a kézirat oldaláról, hanem egyes énekeiről közölt facsimilét Papp Anette (Papp A. 2013a.: a kézirat alább közölt 41., 43., 83., 93., 118., 134., 147., 148., 152., 153., 154., 155., 157. számú énekei; 2013b.: Nr. 111., 135., 150., 159.; 2013c.: Nr. 87., 162.). A fényképeken nem csak a kiválasztott énekek, hanem az egymást követő énekek kezdő vagy záró szakaszai is látszanak, mivel a kézirat az énekeket folyamatosan, egymás után hozza.

A kéziratot Papp Géza után *Deák-Szentes kézirat*nak hívjuk.⁵³ Ez a meghatározás nem a szerzőkre, hanem a tulajdonosokra utal, csupán annyit jelez, hogy a mindössze 26 évet élt Deák Imre ferences szerzetespap, aki a kézirat első ismert használója volt, 1774-ben, halála évében „használatra átengedte” rendtársának, Szentes Mózesnek. E tényrt rögzítő sorok nem Deák, hanem Szentes kézírásában maradtak ránk (13. kép, vö. 1. és 20. kép).⁵⁴

A két ferences szerzetes életéről igen keveset tudunk. Deák Domokos (rendi nevén Imre) 1748-ban született a gyergyói Szárhegyen, 1767. augusztus 1-jei beöltözése után 1771. október 5-én szentelték pappá (ekkortól írta a nevét Péter Deák Imre alakban). 1774. október 11-én, a nagyváradi fürdőből hazatérőben Kolozsvárott hunyt el, hirtelen, fiatalon.⁵⁵ Péter Szentes (Péter) Mózes 1733-ban született Székelyudvarhelyen, beöltözése 1751. július 14-én volt, 1757. június 4-én szentelték fel. Róla több információnk van, mert a rendtörténetben egyes szolgálati helyeit is feljegyezték: 1769-ben Felsődetrehemben (Torda-Aranyos vm.) báró Kemény Simon házánál lelkigondozó, 1781-ben szárhegyi házfőnök, 1792–94 között Körtvélyfáján (Maros-Torda) báró Bálintith Zsigmond udvarában, 1795–1800 között pedig Uzonban (Háromszék) gróf Mikes János udvari kápolnájában szolgált. 1806. március 15-én halt meg Szárhegyen, tüdővészben.⁵⁶

A *Deák-Szentes kézirattal* kapcsolatba hozható még két ferences szerzetes. A kézirattal együtt Budapestre került *Hymni Vesperarum* nyomtatvány példányának nevesített bejegyzője, Bartalis István személyéről, életéről a későbbiekben lesz szó (l. 31. o.). A negyedik ferences szerzetes pedig az, akinek munkájához, a *Cantionale Catholicum* 1719-es kiadásához a legszorosabban kötődik kéziratunk. Péter Balás (Pál) Ágoston 1680-ban született Kézdiszentléleken, beöltözése 1702. szeptember 4-én volt, pappá 1708. április 6-án szentelték. Házfőnök volt Désen (1714), Székelyudvarhelyen többször is (1717, 1725, 1728), valamint Csíksomlyón (1727), 1721–24 között pedig titkár. 1731-ben Szentdemeteren (Udvarhely) a Csáki grófok udvarában, majd

Közreadásunkban csak azokat a facsimilét jelezzük az egyes énekek jegyzeteiben, ahol az ének teljes egészében látható.

53 A kéziratot énekeskönyveket közlő bibliográfiák is követték a kézirat történelmi elnevezéseit: „Szentes Mózes toldaléka (1774)” (Szabó 1934. Nr. I/162., Stoll 1963. Nr. 318.), majd „Deák-Szentes kézirat (1774)” (Stoll 2002. Nr. 318.).

54 *Deák-Szentes kézirat* 122. Szentes Mózes nevét saját kézírásában két másik forrásban (*Hymni Vesperarum* és novícius korában írt gyűjteményében, l. *Szentes Mózes kézírata*) is megtaláljuk.

55 György 1930. 254. és 494.

56 György 1930. 321., 323., 399., 412., 438. és 575.

1734-ben a zágoni (Háromszék) plébánián szolgált. Ahogy György József írja róla: „Buzgó szerzetes, tudományos és sokat foglalkozó theológiai lector volt. (...) Munkás életét születése helyéhez közel – Esztelneken zárta be 1748. aug. 26-án.”⁵⁷ Azt is tudjuk, hogy az 1719. június elsején Székelyudvarhelyt megtartott rendi gyűlés őt küldte Csíkba a felső osztályok tanítására.⁵⁸

A több részből álló kéziratot nem tudjuk pontosan datálni. Saád Henrik a legkézenfekvőbb s egyúttal egyedüli biztos állításon túl (vagyis hogy a 122. oldalon lévő, évszámot tartalmazó bejegyzésig a kézirat 1774 előtti) azt valószínűsíti, hogy a *Cantionale* anyagát tartalmazó népének-rész (a 93. oldalig) a század első felében keletkezett. Bartha Dénes 1741 (a nyomtatvány évszáma, amelyhez a kéziratot kötötték) és 1774 közé teszi.⁵⁹ Domokos Pál Péter kottaíráson alapuló feltételezése szerint a kézirat keletkezési ideje a Kájoni *Cantionale* 1719-es kiadásához igazodik, s annak szerkesztője, Balás Ágoston lehet a dallamok összeírója.⁶⁰ Papp Géza szerint erre nincs bizonyíték. Ő maga nem foglal állást a keletkezés idejével kapcsolatban. Bár a notáció vizsgálata önmagában nem nyújthat biztos támpontot a datáláshoz, egyéb adatok hiányában mégis érdemes megvizsgálni és más forrásokkal kiegészíteni Domokos Pál Péter felvetését. Ő ír és fényképet is közöl a csíksomlyói kolostorban énektanításra használt ún. *Benedicamina*-táblákról, melyek egyikén az 1733-as évszám olvasható. Ezek négyszögletes notációval íródtak.⁶¹ Ugyancsak négyszögletes, bár inkább a XVIII. századi nyomtatványokat (mint pl. a *Hymni Vesperarum*ot) utánzó „kvadrát” írásmódot használ Szentes Mózes 1751–52-ben, novícius korában írt két népének-lejegyzésében (vö. 1–2. és 23–24. kép). Szentes keze nyomát a *Deák-Szentes kézirat* szöveges függelékében is megtaláljuk (lásd a kézirat notációjáról szóló részben, a 24–26. oldalon). Se Balás Ágoston, se Deák Imre kézírását nem ismerjük, csak Szentes Mózesét, sőt neki még fiatalkori kottaírását is. Ez alapján valószínűsíthetjük, hogy a *Deák-Szentes kézirat* a XVIII. század első felében keletkezett. Alsó határt pontosan

57 György 1930. 97., 170., 197., 215., 342., 433., 439., 473.

58 Boros 1927. 246. Említi, hogy az 1720–30-as években mind az erdélyi, mind a római egyházi vezetés elismerését fejezte ki a csíksomlyói tanító atyáknak.

59 Bartha 1936. 14. Ezt a datálást átveszi Richter Pál is, Richter 2007. Azonban egyik dátum sem bizonyító erejű, hiszen korábban létrejött kéziratot is hozzákötettek a *Hymni Vesperarum*hoz, és az átruházás bejegyzése után is írhattak bele újabb énekszövegeket későbbi használatra.

60 Domokos 1979. 90., 149., 1986. 402.

61 Domokos 1986. 409–412. Feltételezi továbbá, hogy a kvadrát notációs tanító táblák bevezetése Balás Ágoston nevéhez kötődik, aki „haláláig oktatóként működött a kolostorban”. Ez a „kvadrát” inkább már menzuralisnak mondható (szárral ellátott, elnyújtott téglalap alakú kottafejek, néhol rombusz).

szabni nem tudunk. Ugyanis ha azt feltételezzük, hogy Balás Ágoston készítette e gyűjteményt azzal a szándékkal, hogy a Kájoni *Cantionale* második kiadását már dallammal együtt jelentesse meg, akkor a kéziratot 1719 előttre datálhatnánk.⁶² Ha azonban nem a szerkesztő, Balás Ágoston, hanem egy másik ferences szerzetes, kántor kívánta összeírni magának a (megújított) *Cantionale* dallamait, akkor csakis 1719 után keletkezhetett a kézirat, ráadásul olyan (egyelőre anonim) szerzetestől, aki a renden belüli, a kottaírást is magában foglaló oktatásban akkor részesült, amikor még a kurzív magyar notációt is tanították.⁶³ Egy további forrást, nevezetesen az 1741-ből származó *Kolozsvári kézirat*ot bevonva e gondolatmenetbe, ugyancsak azt valószínűsíthetjük, hogy a *Deák-Szentes kézirat* a *Hymni Vesperarum* 1741-es megjelenése előtt keletkezhetett. (Ezt természetesen nem cáfolja az a tény, hogy szöveges függeléke a 122. oldalon bejegyzett dátum alapján 1774 utáni.) Bár a *Kolozsvári kézirat* notációja szögletes, kvadrát, mégis hasonlatos a *Deák-Szentes kézirat* 105–121. oldalának írásmódjához, ami ugyan az egész kéziraatra jellemző kurzív magyar notációt használja, csak épp lényegesen vastagabbra rajzolva (l. 12. kép). Eltérés e két erdélyi ferences kézirat között, hogy az 1741-es kézirat a ligatúrák jelölésére már kötőívet használ. A *Kolozsvári kézirat*ot eszerint későbbire keltezhetnénk, s így feltételezhetjük (pontosabban megerősíthetjük Saád állítását), hogy a *Deák-Szentes kézirat* kottás részét két időszakban írták. Azonban mindez csupán a notációra alapozott gondolatmenet, mely önmagában még nem bizonyító erejű. A ferenceseknél ugyanis egymás mellett élt e kétféle írásmód: a kurzív notáció (mintegy használati kottaírásként) és a kvadrát (amellyel a nyomtatott énekes- és liturgikus könyvek készültek). Magunk arra hajlunk, hogy a kézirat népénekeket tartalmazó része a XVIII. század első felében, esetleg elején készült, s nem zárhatjuk ki azt a feltételezést, hogy esetleg maga Balás Ágoston készítette.

Visszatérve a kézirat kutatástörténetére, különböző századokban kéziratunkhoz hasonló gyűjtemények használatára vagy meglétére bukkanunk. Saád Henrik 1929-ben levélben érdeklődött P. Boros Fortunáttól⁶⁴ Kájoni-féle

62 E nyomtatott énekeskönyvben néhány oldal erejéig kottát, nevezetesen „kvadrát” notációs zsolttártónus-dallamokat találunk.

63 Ennek felső határa lehet Szentes Mózes újoncéve (1751), de akár az 1730-as évek, amikor a tanítótábla datálható.

64 Boros (Domokos) Fortunát (Zetelaka, 1895. június 3. – Capul Midia, 1953. március 16.) erdélyi ferences történész, író, tartományfőnök, vértanú. 1911. augusztus 20-án lépett a rendbe, a ferences teológián Vajdahunyadon tanult, 1917. április 29-én ünnepélyes fogadalmat tett, 1918. június 1-jén pappá szentelték. Kolozsvárott (történelem-földrajz), majd Szegeden járt egyetemre és doktori fokozatot szerzett (1923-ban történettudományból).

népénekdallamok feljegyzései iránt, aki a frissen felfedezett csíkcsobotfalvi Kájoni-kéziratra, illetőleg a Baka-féle kántorkönyvre (a Kájoni *Cantionale* 1921-es, kíséretes kiadására) irányította Saád figyelmét. 1931 júliusában Budapesten Boros Fortunát megnézte az általa Szentes-kéziratnak nevezett gyűjteményt, amiről kissé csalódottan írta Saádnak, hogy reményeivel ellentétben eredeti dolgokat nem, csak egy újdonságot talált, mégpedig azt, hogy a *Boldogasszony Anyánk* kezdetű ének refrénjében Erdélyországról van szó (Nr. 247., 14–15. kép): „Én e változást a fejedelemség idejére viszem vissza, mikor Erdély független fejedelemség volt”. Számunkra ebben a levélben az alábbi mondat a legfontosabb: „Ehez [a *Deák-Szentes kézirat*hoz] hasonlót ma is nagyon sokat készítenek növendékeink”.⁶⁵ Vagyis a XX. század első harmadában a székelyudvarhelyi Collegium Seraficum, azaz a ferences noviciátus növendékei népénekdallamokat rendre kottáztak. De hogy pontosan mire gondolt Boros Fortunát, nem tudjuk. Lehetséges az is, hogy a Kájoni *Cantionale* különböző kiadásaiiban összegyűjtött népénekszövegek dallamainak egymás utáni leírását értette e mondat mögé. Vagy arra gondolt, hogy a *Hymni Vesperarum* (vagy esetleg későbbi kottás, liturgikus) nyomtatvány függelékeként másolnak le népénekdallamokat. Az ő tollából ismert, hogy Erdélyben a ferencesek az évszázadok folyamán mindig különös gondot fordítottak az utánpótlás megfelelő nevelésére.

Egy liturgikus nyomtatványhoz hozzáfűzött, liturgikus-, illetőleg népénekeket tartalmazó kottás kézirat létezése a XVIII. századi Erdélyben a legújabb kutatások szerint a ferencesek körében egyáltalán nem egyedi eset, sőt, gyakorinak is mondható. Muckenhaupt Erzsébet nemrég a szamosújvári ferences könyvtár feldolgozása során két olyan kolligátumot is talált, melyek bizonyos hasonlóságot és átfedést mutatnak a *Deák-Szentes kézirattal*.⁶⁶ Mindkettő a csíksomlyói nyomdából származó, gregorián énekeket tartalmazó *Hymni Vesperarum* énekeskönyvhöz készült toldalék, ahogy jelen kéziratunk is. Mindkettő miséket és népénekeket tartalmaz, kottával, illetve anélkül, ahogy

1920–1932 a székelyudvarhelyi, 1932–1948 a kolozsvári és 1948–1951 a brassói kolostorban dolgozott. Székelyudvarhelyt 1921-től a noviciátus prefektusa és tanára. Kolozsvárott a Szent Bonaventura nyomda és könyvkötészet vezetője. (Magyar Katolikus Lexikon, Romániai Magyar Irodalmi Lexikon)

65 Saád 1. 1931. aug. 24.-én Székelyudvarhelyen kelt levél. E mondatot Saád piros ceruzával aláhúzta. Az előbb említett *Boldogasszony Anyánk* kezdetű énekről Boros Fortunát még azt is írta, hogy a püspökileg eltiltott éneket a *Deák-Szentes kézirat* változatával szándékozik a székelyudvarhelyi ferences templomban újra bevezetni.

66 Itt is köszönetet mondunk Muckenhaupt Erzsébetnek, hogy e két kézirat fotókópiáját rendelkezésünkre bocsátotta.

a *Deák–Szentés kézirat* is.⁶⁷ Mindkettőt ferences szerzetesek írták, ahogyan kéziratunkat, sőt, ugyanúgy egyelőre ismeretlen, de zeneértő ferenceseket tisztelhetünk e toldalékok szerzőiként, mint a mai ismereteink szerint ugyancsak két használójáról elnevezett *Deák–Szentés kézirat* esetében.

Az egyik szamosújvári kolligátum (*1. Hymni Vesperarum-toldalék*) az első oldalai után (ahol három népének és két mise található)⁶⁸ a *Deák–Szentés kézirattal* egyező sorrendben hozza az énekeket, egészen annak 70. számáig (*Jézus szent halálának*), ezután azonban még egy, sorrendben sokkal későbbi helyre való lapot tartalmaz, vagyis csonka kézitról van szó.⁶⁹ Ahol az egyházi évre való énekek kezdődnek (vagyis a *Missa Brunensis* után), ott tintával oldalszámolás is indul a lapszéleken, ami azt jelzi, hogy e kottás népének-gyűjtemény önállóan készült, s csak később kötötték más kéziratlapokkal együtt a nyomtatványhoz.

Bizonyos szempontokból az *1. Hymni Vesperarum-toldalékot* a *Deák–Szentés kézirat* elődjének is feltételezhetnénk:

- » szellősebben írt (a négyvonalas szisztémából négyet rajzoltak egy-egy oldalra, míg a *Deák–Szentés kéziratban* néhol ötöt is), ezért a *Deák–Szentés kéziratban* szinte már olvashatatlan (a tinta elhalványodott, a lapszéleket levágták) ének-incipitek és azok nótautalásai ebben a kéziratban teljes mértékben olvashatók (bár kevesebb van belőlük);
- » piros tintát is használ az iniciálékhoz (ahogy Kájoni az ún. *Csíkcsofófalvi kézirat*hoz, bár annak szép és gondos írásával e kézirat nem vetekszik), valamint néhol a vonalrendszerhez is;
- » egy, a *Deák–Szentés kéziratban* le nem kottázott ének (ahol a vonalrendszer üresen maradt) itt dallammal együtt szerepel;⁷⁰ illetve az ott hiányos

⁶⁷ Szamosújvári Ferences Könyvtár, jelzet nélkül (az állomány feldolgozás alatt van). Egyelőre (az azonosíthatóság kedvéért) „1.”, illetve „2. *Hymni Vesperarum-toldalék*”-ként utalunk e kéziratokra.

⁶⁸ *Imádlak, Isten Fia, ki önmön magát adja* (kottás); *Ó felséges, ó szentséges Krisztus Jézus szent teste* (kottázása elmaradt); *Üdvözlégy, Jézusnak szent teste és vére* (kottázása elmaradt). Ezek sűrűbben írt, valószínűleg későbbi, kevésbé gondos lejegyzések. Majd a lapszéli ceruzás folio-számolás alapján három lapnyi hiány után a *Missa Seraphici P[atris]. N[ostri]. S[ancti]. Francisci* (első három tétele megvan a *Deák–Szentés kéziratban* is, Nr. 231–233.) és a (*Benedictus* és *Agnus Dei* nélküli) *Missa Polonica* következik (vö. Richter 2007. Nr. II/552.). A hiányzó miserészek miatt, és amiért a ceruzás folio-számolás utána tévesztett, vagy inkább javított (a 15-öt átírta 14-re, s ez a fajta átírás, javítás egészen a kézirat utolsó, kottás oldaláig látható), arra gyanakodhatunk, hogy itt egy lap hiányzik.

⁶⁹ A *Deák–Szentés kézirat* következő énekei találhatóak meg az *1. Hymni Vesperarum-toldalékban*, annak sorrendjében: Nr. 239., 231–233., 1–4., 6–12., 16–18., 20–26., 28–58., 62–70., 198.

⁷⁰ Az *Úr Isten im az Ádámnak* (*Deák–Szentés kézirat* Nr. 21.; *1. Hymni Vesperarum-toldalék* 15. oldal, 25v).

énekszöveg itt épen található;⁷¹ másutt a szamosújvári kolligátum néhány más, a *Deák-Szentes kéziratban* nem szereplő éneket is tartalmaz;⁷²

- » a kézirat elején egy éneknél a berajzolt 4 vonalas rendszerre ha leírták volna a hangjegyeket, akkor a *Deák-Szentes kézirat* szöveges függelékének egy darabjához társítani tudnánk ezt az erdélyi ferences kéziratból származó dallamot;⁷³
- » a kíséretre vonatkozó betű és számok az egyes hangok előtt, után ill. fölött állnak, vagyis a hangokkal egy időben kerültek lejegyzésre, míg a *Deák-Szentes kéziratban* utólagosan, egyfolytában írták be e jelzéseket (többnyire a hangok fölött, vagy helyhiány miatt alattuk).

Más jelenségek alapján viszont a *Deák-Szentes kéziratot* mondhatnánk korábbinak, pontosabban teljesebbnek:

- » a hangjegyek feletti számok a szamosújvári kéziratból többször hiányoznak egy-egy hangnál;
- » egy esetben, amikor mindkét kéziratban üresen maradt a vonalrendszer, egy latin nyelvű éneknél a *Deák-Szentes kéziratban* ennek magyar változatát is lejegyezték (a szamosújvári kézirat pedig csak utal a magyar nyelvű változatra, hogy ugyanerre a le nem kottázott dallamra éneklendő);⁷⁴
- » egy helyütt a két kéziratban azonos dallamra különböző énekszöveg szerepel;⁷⁵

71 Küldé az Úr szent arkangyalát (1. Hymni Vesperarum-toldalék 9. oldal, 22r; *Deák-Szentes kézirat* Nr. 11.: az „ark” szótag hiányzik), Sanctus - Omnes unanimiter (1. Hymni Vesperarum-toldalék 9. oldal, 22r; *Deák-Szentes kézirat* Nr. 12.: a „Sanctus” szakaszt nem is szándékozták leírni; a bevezető „Sanctus” dallamát a szamosújvári ferences kéziratból l. a Nr. 12. jegyzetében).

72 Missus Gabriel de coelis (1. Hymni Vesperarum-toldalék 15. oldal, 25r), Kyrie qui natus nobis de pura Virgine (1. Hymni Vesperarum-toldalék 17–18. oldal, 26r–26v), Jézus, minden megváltója (1. Hymni Vesperarum-toldalék 23–24. oldal, 29r–29v).

73 Üdvözlégy, Jézusnak szent teste és vére (1. Hymni Vesperarum-toldalék 2r; *Deák-Szentes kézirat* Nr. 239.).

74 Puer natus in Betlehem, natus in Betlehem (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 24.; 1. Hymni Vesperarum-toldalék 18. oldal, 26v), illetve Gyermek születék Betlehemben, mostani örömben (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 25.; 1. Hymni Vesperarum-toldalék 18. oldal, 26v: Gyermek születék etc. eadem nota[m]).

75 A *Deák-Szentes kézirat* Nr. 19. éneke (*Siralomnak oka*) helyett *A kereszténységben igaz vallás egy hitben* (1. Hymni Vesperarum-toldalék 13–14. oldal, 24r–24v). A Kájoni *Cantionale* első két kiadásában a *Siralomnak oka* kezdetű ének nótautalása az *A kereszténységben* (Kájoni 1676. 8. [Domokos 1979. Nr. 15.], Kájoni 1719. 12.), míg utóbbinál nincs jelzés (Kájoni 1676. 10. [Domokos 1979. Nr. 17.], Kájoni 1719. 13., ez az ének a későbbi kiadásokban is szerepel: Kájoni 1805. 10. Nota tulajdon, 1921. Nr. 27.). Abból, hogy az 1805-ös kiadás már csak az 1719-ig nótautalásként szereplő éneket tartalmazza, akár következtethetnénk arra is, hogy az *A kereszténységben* alkalmazó szamosújvári kézirat később keletkezett; de lehetséges, hogy a kézirtos kántorkönyv csupán egy olyan templom (és/vagy kántora) számára készült, ahol ezzel a szöveggel volt inkább kedvelt a dallam.

- » vagy a latin nyelvű ének helyett annak magyar szövege;⁷⁶
- » a szamosújvári kolligátumban elmaradt kottázást több ízben megtaláljuk a *Deák-Szentes kéziratban*;⁷⁷
- » sőt, egy helyütt egymás után három énekkel több szerepel a *Deák-Szentes kéziratban*, mint a másokban.⁷⁸

Mindezek a sajátosságok arra utalnak, hogy nemigen tekinthetjük egyiket a másik elődjének. Helyesebb inkább azt mondanunk, hogy hasonló, ferences környezetben, azonos céllal készültek: kántori használatra, a mindennapi liturgikus gyakorlat végzéséhez.

A tárgyalt szamosújvári kézirat „csonkításon” még nem esett át, vagyis feltételezésünk szerint napi használatban nem szerepelhetett annyit, mint a *Deák-Szentes kézirat*, a szélesre hagyott margó épnek látszik, tehát kötés miatt nem vágták körbe. Írásmódja (mind a kottás rész szövegének, mind magának a kottának) hasonló, szinte azonos a *Deák-Szentes kéziratáéval*. Csak annyi a különbség, hogy a hang nyúlványának áthúzását (↪) nem használja, hanem szinte kizárólagosan a hang előtti *x*-szel (*x*↪) jelzi a módosítást.

A másik szamosújvári kézirat (2. *Hymni Vesperarum-toldalék*)⁷⁹ nincs ilyen szoros összefüggésben a *Deák-Szentes kézirattal*. Egyrészt sokkal rövidebb, csupán egy kottás ének szerepel benne,⁸⁰ amelynek notációja habár hasonló,

76 A *Deák-Szentes kézirat* Nr. 27. éneke (*Dies est laetitiae*) helyett annak magyar fordítása: *Dicséretes az gyermek* (1. *Hymni Vesperarum-toldalék* 19–20. oldal, 27r–27v).

77 *Magnum nomen Domini* (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 44.; 1. *Hymni Vesperarum-toldalék* 30–31. oldal, 31v–32r); *In natali Domini* (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 45.; 1. *Hymni Vesperarum-toldalék* 31–32. oldal, 32r–32v); *Dulcis Jesu, dulce nomen* (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 45.; 1. *Hymni Vesperarum-toldalék* 32. oldal, 32v), és a legutolsó meglévő lapon olvasható Mindenszentek litániájának nagy része: *Uram, irgalmazz nekünk... Jer, mi kérjük a mennybéli Atya Istent* (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 198.; 1. *Hymni Vesperarum-toldalék* 39r–39v: [„...Nekünk megbocsás]sa bűneinket” résztől kezdve).

78 *Kezdetik Jeremiás prófétának imádsága* (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 59.), *O Languens Jesu, defuncte Jesu* (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 60.) és *A felséges Isten, ki lakik mennyekben* (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 61.), valamennyi az 1. *Hymni Vesperarum-toldalék* 39. oldal, 37r elején „lenne”.

79 Egy bejegyzés szerint („Pro Usu V. Patris Balthazaris Tima concessus a Patre Guardiano Alexandro Nagy 1775. confirmatus a Patre Ludovico Szabo Guardiano Claudiopolitano 1776”) az a Tima Boldizsár használta a gyűjteményt (valószínűleg a nyomtatványt) 1775–76-ban Kolozsvárott, akire egy időben, valamikor a XVIII. század utolsó negyedében az újoncok nevelését bízta. Tima (Ferenc) Boldizsár 1749-ben Kásonújfaluban született, beöltözése 1768. április 19-én volt, 1773. október 16-án szentelték pappá, Désen (1785–92 és 1795–98), majd Marosvásárhelyen (1801–05) volt házfőnök, közben titkár (1797–1801), majd definitor (1801–04) lett, és 1814. február 20.-án hunyt el Mikházán (György 1930. 115., 198., 266., 292., 581.).

80 *Missa S[eraphic]. P[atris]. N[ostris]. [Sancti] Francisci* Kyrie, Gloria, Credo és Sanctus tétel (2. *Hymni Vesperarum-toldalék* 1r–5v, utóbbi tétel kivételével megvan a *Deák-Szentes kéziratban*, Nr. 231–233., a teljes mise pedig az 1. *Hymni Vesperarum-toldalékban*).

de inkább gyorsírás-jellegű; a 12, csak szöveggel szereplő ének közül viszont kettő megtalálható a *Deák-Szentes kézirat* szöveges függelékében.⁸¹

Boros Fortunát fentebb idézett levelére, valamint a legújabb erdélyi kutatásokra alapozva elképzelhető, hogy hasonló, vagyis erdélyi ferencesek által készített, a Kájoni *Cantionale* népénekei dallamát (is) tartalmazó (esetleg a liturgikus használatú, kottás *Hymni Vesperarum* vagy más későbbi nyomtatvány függeléként szánt) kéziratok még előkerülnek. E három kolligátumot egybevetve a *Deák-Szentes kézirat* látszik a legteljesebbnek, hiszen az egész egyházi évre, valamint egyéb alkalmakra való népénekek megtalálhatók benne, vagyis gyakorlatilag az éneklési alkalmak teljes skáláját felöleli. Ennek a praxisnak legkorábbi adata egyébként tudomásunk szerint Kájonitól való, aki – mint abban a korban mindenki – egységes mű híján elkészítette a maga kántori szolgálatára való kottás gyűjteményét.⁸²

3. A DEÁK-SZENTES KÉZIRAT JELLEMZÉSE (LEÍRÁS, NOTÁCIÓ, OLVASAT)

A még teljes kéziratot Papp Géza így írta le: „16,3 x 20,5 cm nagyságú (haránt 8r), terjedelme 142 lap (utólagos gépi számozással), elől üres védőlevél. Közben csak egyetlen beíratlan lapot látunk (126. l.)”.⁸³ Saád jegyzeteiben a kézirat könyvtári kötéséről is tudunk: „kötése félbőr, fent a sarkon aranyozott betűkkel: „Egyházi Énekek”,⁸⁴ ill. „szürke papírfödél fekete bőrháttal és sarkokkal”.⁸⁵

Hogy a kéziratot ki, pontosabban kik írták, nem ismert. Kézenfekvő lenne Deák Imre és Szentes Mózes személyét, valamint a kézirattal korábban egybekötött *Hymni Vesperarum* példány bejegyzése alapján Bartalis Istvánt kapcsolatba hozni vele. Feltételezhető az is – ahogy Domokos Pál Péter több ízben is felvetette⁸⁶ –, hogy akár a Kájoni *Cantionale* második, 1719-es

81 *Boldogasszony Anyánk* (2. *Hymni Vesperarum*-toldalék 16v-17v, *Deák-Szentes kézirat* Nr. 247) és *Ó Mária, mi életünk, reménységünk, oltalmunk* (2. *Hymni Vesperarum*-toldalék 17v-18r, *Deák-Szentes kézirat* Nr. 248).

82 Benedek Fidél szerint Kájoni János 1650-ben készült el *Cantus Catholicinek* nevezett kottás könyvével, melynek alcíme *Cantionale cum cottis scriptum*; ez már azonban nem csak önmaga számára készülhetett (mivel a mű végén a kántorok és orgonisták részére magyar nyelvű utasításokat ad), Benedek 2000. 446.

83 Papp 1988. 380.

84 Saád 1. 1.

85 Saád leírását idézi Papp 1980. 380.

86 Domokos 1979. 90., 149., 1986. 402.

kiadásának szerkesztője, Balás Ágoston is készíthette e kottás gyűjteményt, hiszen ahhoz kapcsolódik a legszorosabban.⁸⁷ Közülük azonban eddig egyedül Szentes Mózestól került elő kézírás, a többiektől egyelőre nem. Mivel a korábbi szakirodalom egyikük kézírását sem ismerte, és a teljes kézirat csaknem harminc évig lappangott, néhány kutató a kézitról, illetőleg notációjáról úgy írt, hogy magát az eredeti dokumentumot nem látta, hanem csak a róla készített másolatot, avagy a másoló jegyzeteit.⁸⁸ Ez magyarázhatja, hogy a kézirat dallamainak egyes hangjai, részletei néhol egymástól eltérő módon is olvashatók, értelmezhetők.

A kézirat nem egyfolytában készült. A kottát, alatta a szöveget és fölötte a számokat, jeleket sokszor nem azonos tintával írták, azok különbözőképpen fakultak ki: eltérést látunk az énekszöveg és a kotta (4–6. kép), a kotta és a számok (9–10. kép), de a szöveg és a kotta-szám kombináció (11. kép) között is.

A kézirat betűírása változó, több scriptor munkája. Papp Géza Saád Henrik tanulmányára hivatkozva írja, hogy a 99. oldalig az énekszövegeket többen, a kottát azonban ugyanaz a személy írta, leszámítva a 97. oldal utolsó darabját (Nr. 216.), mely a litániákhoz való Kyriékből az utolsó, és későbbi betoldás.⁸⁹ A 100. oldaltól kezdve viszont az addigiaktól eltérő írásokat látni.⁹⁰ Saád másolatában mindig jelzi, ha más kéztől származó, vagy esetleg ugyanattól a kéztől, de fáradtabb vagy pihentebb írással vannak lejegyezve az énekek.⁹¹

87 Papp Géza a gyűjteménnyel kapcsolatba hozható személyekről megjegyzi, hogy tőlük „mind- eddig semmiféle hiteles kézírás nem került elő, így az sem állapítható meg részletesen, hogy melyikük mivel járult hozzá e becses zenei emlék kialakulásához” (Papp 1988. 387.).

88 Csomasz Tóth Kálmán (RMDT I. 65.) és Szendrei Janka (Szendrei 1999. 150.).

89 „igen kezdetleges, kínnal rajzolt hangjegyekkel van írva” (Papp 1988. 386.). Illetve: „jóval később írhatta (...) egy nagyon gyenge tanultságú fráterke” (Saád 1. 45.). Ugyancsak utólagos beírásnak számít a 94. oldalon rögzített énekszöveg (*Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom*, Nr. 199.), mely a szöveges függelékben is szerepel (Nr. 252.).

90 Papp 1988. 386.

91 Saád 1. 41. (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 190.): „Még mindig az öreg mester írása szövegestül, de pihent kézzel”. Saád 1. 8. (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 40.): „Nb. A 23. laptól kezdve az elmosódó, ceruzával húzott kótavonalak vastagon vannak tintával meghúzva. A szöveg írása első pillanatra más kéz írásának látszik, de gondosabb megnézés után. u. a. kéz írásának mondható, csak vékonyabb tollal írt, s ami ezzel jár: kissé gondosabban, formásabban. A hangjegyek egészen az eddigi típusok, csak a vastagított vonalakhoz erősödnek hozzá egy kissé. Ami igen sokat jelent: az üresen maradt vonalközöket kitöltő függőleges vesszőcskék vonogatása, alakja, elhelyezése teljesen egy az eddigiekkel.”. Saád 1. 35. (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 162. oldalváltásnál, a kézirat 79. oldalára vonatkoztatva): „Itt a kótairó veszi át a szöveg írását is. Lehet, hogy a fráter beteg lett, vagy elhelyezték. Kezdenek halványulni a kótavonalak is a kótairó tintájával”.

Egyelőre csupán a szöveges függelék írójával kapcsolatban találtunk segítséget nyújtó kéziratot: Szentés Mózes novícius korában (1751–52) írt, fentebb tárgyalt gyűjteményét.⁹² A *Deák-Szentés* és a *Szentés Mózes kézirat* négy azonos énekszövegének (*Deák-Szentés kézirat* Nr. 247., 249., 252. és 253.) kézírását a mellékelt képeken tanulmányozhatjuk (14–15 és 21–22., 16. és 21. illetve 22., 17. és 23–24., 18. és 24–25. kép). Az iskolás, gyakorlatlanabb írásmód alapján arra következtetünk, hogy Szentés Mózes a Kájoni *Cantionale* énekeit tartalmazó kéziratot (a *Deák-Szentés kéziratot*) – bővítendő azt – egy diáknak vagy fiatalabb ferences szerzetesnek kiadta, s megszabta, mely népe-énekszövegeket másolja be annak függelékébe; e munkát ellenőrizte, s ha kellett, javította.⁹³ Állításunkat elsősorban a *Deák-Szentés kézirat* Nr. 249. énekénél láthatókra alapozzuk, ahol 1751–52-ben fráter Mózes kétféleképp jegyezte fel az éneket. Először *Szeretlek tégedet, szerettél engemet, én Jézusom* kezdettel három versszakkal (21. kép bal oldalán), majd a következő lap hátoldalán, egy másik népe-énekszöveg (*Boldogasszony Anyánk, Deák-Szentés kézirat* Nr. 247.) után közvetlenül már az eredeti, *Mennynek, földnek Ura, pokolnak rontója, én Jézusom* szövegkezdettel (a kezdősört javítva, 22. kép), hét strófával. A Szentés kézirat e két énekszövegét alább összevetettük (javítva a Jézus személynév helyenként kisbetűs írását).

Mas Ének.	Mas Ének.
	1. Menynek földnek Ura, Pokolnak rontója En Jésum Legy Kegyelmes, és meg ne vess, meg vallom Bünömöt, s minden vetkeimet En Jésum.
1. Szeretlek tégedet, szerettél Engemet, Én Jésumom, Te meg váltál, Értem holtál, kinokot szenvedtél, kereszt fán függöttél, én Jésumom.	2. Szeretlek Tegedet Szerettel Engemet En Jésumom. Te meg váltal Ertem holtál, kinokot szenvedtel s kereszt fán függöttél En Jésumom.

⁹² Szentés Mózes kézírata, Kővári 2010b. 222–224., 2013b. Részletesen l. fentebb a *Közreadáshoz használt források* rész végét.

⁹³ Kővári 2013b. 596., 600.

2. Ha pókól nem vólna, menny
ország el mulna, Én Jésusóm,
Szeretnélek, s kedvelnélek,
mert te csak egyedül, jó vagy
mindeneftül, Én Jésusom.
3. De kérlek Bocsas meg, Büneim
Enged meg, En Jესusom,
el tökellem, és fel tészem,
hogy soha nem vétek, tégedet
nem sértlek Én Jესusom.
3. Ha pokol nem volna s meny
ország el mulna En Jესusom,
Szeretnelek s kedvelnelek,
mert te csak egyedül jo vagy
mindenestul En Jესusom.
4. Ah mely igen Banom, es felettéb
szanom En Jესusom,
hogy ellened, s te előtted
oly sokszor vetettem s gonoszt
cselekedtem En Jესusom.
5. Ah kerlek Engedd meg, s vetkeim
Bocsasd meg En jesusom,
el tökellem es fel teszem,
hogy soha nem vétek: s teged
meg nem sértlek En Jესusom.
6. E Kis Enekemet, es
könyörgesemet En Jესusom
Be mutatom, es ajánlom
eltem fottáig utolso oramig
En Jესusom.
7. Ved jó neven töllem, s ne tavoz
mellöllem En Jესusom,
Kegyelmedben s jo kedvedben
Tarcsd meg En Lelkemet,
ad örök eltemet En Jესusom.
Amen.

Ugyanezt az éneket a *Deák-Szentes kézirat*ban öt versszakkal látjuk (16. kép). A másoló, feltehetően egy fiatal ferences, a bővebb változatot írta le, ám kihagyta az 1. és 6–7. versszakokat, és a strófák sorrendjét elhibázta.⁹⁴ Eredetileg *Szeretlek* kezdettel írta be iskolás írásmóddal a szöveget, amit Szentes Mózes úgy javított, hogy a lap aljára pótolta az ének első strófáját (*Mennynek...*), és átírta a versszakszámozást is.

⁹⁴ Az 5. strófaszám fölött van egy *x*, ami utal a 4. versszakkal való cserére (16. kép).

Ami a kottairást illeti, Szentes Mózes személyét kizárhatjuk, hiszen ő kvadrát notációval kottázott. A *Deák-Szentes kézirat* zenei notációjáról először Harmat Artúr tesz említést, utalva a kottázás olvasásának nehézségére: „érdekes, de nagyon avult és sokszor félreérthető, fecske-alakú hangjegyekkel” írták.⁹⁵ Csomasz Tóth Kálmán már megnevezi a notációt, és röviden utal a dallamhangok módosításainak jelzőmódjára: „Kurzív korálkótáinak ívét néhol hátul áthúzza; ez valószínűleg hangmódosítást jelöl”.⁹⁶ Papp Géza, aki az RMDT II. kötetében a kézirat számos dallamát kiadja, nem ír részletesebben a kottairás mikéntjéről, és közléséből az is kiderül, hogy azt számos helyen bizonytalanak tartja.⁹⁷ Szendrei Janka helyezte el notáció szempontjából a maga helyére a kéziratot, mint ami a gregorián kottairás örökségét folytatja, és ebben a formájában egy jellegzetes forrástípust képvisel. A XVIII. századi kézirat kurzív magyar notációval íródott,⁹⁸ mely nem más, mint az 1530-as évektől kezdve a zenetörténetben jelentős hangsúlyt kapó vidéki kottairó központokban gyakorolt „zenei használati írás”. Ez az írásmód egyúttal egy „új könyvtípust” hoz létre, amelyet Szendrei így jellemez: „Szűkebb, szerény anyagi lehetőségekkel rendelkező közösség használati könyvei a helyi énektradíció fenntartására. Együttesük a középkori monódia „lesüllyedt”, mintegy folklorizálódó továbbélését kíséri. (...) folyamatos éltük a XVIII. századig kísérhető”.⁹⁹

A kézirat legnagyobb része tehát kurzív magyar notációval íródott, a hajlításoknak, egy szótagra eső több hangnak (melizmának) a jelzésére a ligatúrát használja zömmel (néhol feleslegesen; 3–11. kép). Ettől kissé eltérő írásképet látunk a kézirat két töredékes miséjénél a 105–121. oldalakon (Nr. 227–233., 12. kép), aminek háttérében a szélesebbre rajzolt vonalrendszer állhat (egy oldalon nem öt, hanem négy kottasor), mely miatt a hangokat megvastagította

95 Harmat 1944. 253.

96 RMDT I. 65. Csomasz Tóth később használja a fecske megnevezést, ugyanis az Eperjesi Graduál kapcsán megjegyzi, hogy „a magyar protestáns graduálok vagy liturgikus énekeskönyvek szokásos, ún. fecskefarkos” notációja ez (Csomasz Tóth 2003. 347.). Mint egy hangra alkalmazott írásjelre, Erdélyből is létezik számos, akár protestáns kézirat is, főként a XVII. századból.

97 Pl. *Deák-Szentes kézirat* Nr. 13., RMDT. II. Nr. 42/I.: „A zavaros, nehezen olvasható lejegyzés mintha több helyen a 4. fok felemelését kívánná. Ez azonban valószínűtlen.”

98 Könyvműfaj szerint az „egyéb” csoportba sorolja be Szendrei a kéziratot. Szendrei 1981. 71., 133., 137., 139., 142. (C121); Szendrei 1999. 87., 150. Az ekkor még lappangó kézirat írásmódját Szendrei Saád Henrik másolata alapján jellemzi, továbbá idézi Papp Géza meghatározását: „ritmizálatlan primitív kottairás” (RMDT II. 55.), de a részletekről nem ír. Saád igyekszik mindent részletesen jelezni, viszont általánosságban nem határozza meg a notációt, és a módosítások jelzését félreértelmezi (Saád 1.).

99 Szendrei 1999. 86–87.

a dallamlejegyző.¹⁰⁰ Különleges továbbá a Nr. 234. (122. oldal) írása: „Nagyon kezdetleges írással egy dallam szöveg nélkül. Az orgonista is ép oly kezdő lehetett, mint írása: az accord jelző számokból és a hangjegyek nevének odairásából látszik”.¹⁰¹ Ennél a liturgikus tételnél ráadásul a pap intonációja (*Pange lingua gloriosi*) is hiányzik (13. kép).

A két különleges írásmóddal készült (Nr. 216. és 234.) darabot leszámítva valamennyi tétel notációjáról a következőket mondhatjuk. A kottázás a gregorián énekek lejegyzéséhez hasonlóan, négyvonalas rendszerben kétféle, C és F kulcsot használ (előbbit mindig a negyedik vonalon), előjegyzésben pedig csak egy b-t. Törekszik a pótvonalak használatának elkerülésére (kulcsváltással a Nr. 19., 103. darabokban), sorvégi custos alkalmazásával (a következő sor eleji hang jelzésével) is követi az egyházi dallamoknál szokásos írásmódot. Ez utóbbiak azonban nem mondhatók el a kézirat teljes egészére. Sokszor ugyanis egy felső pótvonalat kellene húzni a dallam helyes lejegyzéséhez, ez megrajzolva a kézirat jelenleg meglévő részében csupán kétszer látszik (Nr. 103., 141.). A hang nyúlványának áthúzásával (↗ pl. 3., 12. kép), vagy a hang magassabbra írásával, vagy esetleg a neuma meredekebb rajzolatával jelzi a vonalrendszerből kilógó hangokat. Custost a kézirat szakaszosan alkalmaz, de előfordul, hogy egyes sorokban írt éneklést segítő őrhangot a dallamlejegyző, ugyanazon oldal másik sorának végén pedig nem.¹⁰² A gregorián ének írásmódjából átvette még a kulcsváltást, ami pl. a Nr. 19. éneknél szépen látható (*Siralomnak oka, Deák-Szentes kézirat* 14–15. o.: a 7. képen az oldal tetején a C-kulcsban írt ének F-kulcsba való átlépésétől, a másfél oktáv hangterjedelem miatt egy tételen belül kétszer is vált kulcsot). Néhol elfelejtette beírni (pl. Nr. 141.), máskor előfordul, hogy darab- és sorközben feleslegesen újra kiteszi (Nr. 4. „Benedictus” szakasz), vagy ál-kulcsváltást alkalmaz (Nr. 103. egy tényleges kulcsváltást követően, mikor F-kulcsot ír a 2. vonalra, sorváltásnál C-kulcs szerepel a 4. vonalon). Sokszor hiányzik a kulcs vagy az előjegyzés, de előfordul a kéziratban rossz kulcs is (Nr. 52. a 4. vonalon lévő C-kulcs helyett F-kulcs a 3. vonalon). Gyakorlati célú kéziratról és a korban ismert énekekről lévén szó, érthető, hogy nem következetes a kulcshasználát és -váltás jelzése.

A hangmódosítás jelzésében az alapvetően gregorián kottázási módot nem követi.¹⁰³ Ezt kizárólag egyetlen hangra vonatkoztatja, eltérően a modern

100 Saád 1. 48.: „még kövérebb hangjegyekkel mint az előbbi énekekben, de úgy látni, u. a. kéz írásával”.

101 Saád 1. 54.

102 A kézirat jelenleg meglévő részében a 7–32., 39–43. és 46–49. oldalakon végig van custos, az 1–3., 5., 45., 50., 52–55., 57., 62., 68. és 117. oldalakon pedig részlegesen.

103 Ahol a módosítás érvényessége a szó végéig vagy divíziójelig tart.

kottázástól is. E sajátosságot – mint kézirat-jellemzőt – az átírásnál megtartottuk, azonban olyan helyen, ahol a kétféle hangváltozatot csupán egy hang választja el egymástól, az olvasás könnyítésére []-be tettük a módosító jelet (pl. Nr. 8. *Dicsőség mennyben Istennek*, 5. kép).

Az egyes hangok módosításánál a kézirat – anyagának hangsorai miatt – nem tudja követni a gregorián kottázásnál szokásos, csak a *h* hangra érvényes kétféle módosítójelet (*h* és *h̄*), azonban annyit mégis meg tud tartani, hogy a *h* jelet csak a *h* hangnál használja (*h̄*). Ebből következően az összes többi hang leszállításakor és felemelésekor, illetőleg a *bé* hang feloldásakor egyéb módon jelzi, hogy az adott hang valamely irányban módosítandó. Ugyanaz a jel szolgál tehát a felfelé és a lefelé módosításra! Innen ered, hogy egyes esetekben eltérő értelmezések, olvasatok adódhatnak. A kézirat ezért a hangmódosítások terén nem mindenhol egyértelmű.

A hangmódosítás jelzése többféle a kéziratban. A hang nyúlványának áthúzása (*h̄*) felemelést jelent (pl. Nr. 8. *Dicsőség mennyben Istennek*, 5. kép), mint ahogyan ugyanott a kereszt-forma használata is (*h̄* pl. Nr. 136. *Szűz támada*, 10. kép), vagy ugyanez a típus a hang előtt (*h̄* ugyanott).

A hang előtt vagy után használt *x* egyaránt jelenthet felemelést, de leszállítást is:¹⁰⁴

- » a *xh̄* felemelésként pl. Nr. 10. (*Hiszek egy Atya Istenben*; vagy feleslegesen kiírva: Nr. 14. *Ave Maria*, 6. kép; itt figyelmeztetésként is értelmezhetjük a jelzést)
- » a *xh̄* leszállításként pl. Nr.13. (*Resonemus pariter*, 6. kép),
- » a *h̄x* felemelésként pl. Nr. 11–13. (*Küldé az Úr, Omnes unanimiter*, *Resonemus*, 6. kép),
- » a *h̄x* leszállításként pl. Nr.13. (*Resonemus*, 6. kép).

Előfordul, hogy egy éneken belül egyfajta hangmódosítást többféleképpen is jelez (pl. Nr. 13., 6. kép, vagy Nr. 136., 10. kép), és az is, hogy feleslegesen jelzi (pl. *xh̄* Nr. 14., 6. kép; *h̄x* Nr. 139.). Továbbá – ahogy már említettük – ugyanaz a jel akár egy darabon belül is kétféleképpen módosíthatja a hangot (pl. Nr. 13., *Resonemus*, 6. kép).

A *Deák-Szentes kézirat* nagy részében (7–99. oldal, Nr. 6–219.)¹⁰⁵ szerepelnek hangszerkíséretre vonatkozó szám- és betűjelzések (3, 4, 5, 6, m). Ezek

¹⁰⁴ Papp Géza csak felfelé módosítást említ, Papp 1988. 380–381.

¹⁰⁵ Saád 1. 46. (*Deák-Szentes kézirat* Nr. 220.): „Innét kezdve nincsenek harmóniajelző számok!”. Sajnálatos módon a kézirat hiányzó részében (79. oldaltól, Nr.162-től kezdve) Saád csupán egy éneknél tünteti fel e jeleket.

a hangjegyek fölött található, helyhiány esetén alattuk, esetleg mellettük (4–11. kép). E jelzésrendszer máig megfejtetlen. A korábbi szakirodalom csak említést tett meglétéről, és az orgonakíséretre vonatkoztatta. De vajon hogyan kellene ezeket értelmezni? Mivel csupán egyszólamú kottákról van szó, nem gondolhatunk a korban már általános számozott basszus rendszerre, hiszen kéziratunkban se a népénekekhez, se a misékhez, litániákhoz vagy egyéb tételekhez nincs írva basszus szólam.¹⁰⁶ Ha feltételezzük, hogy e számok az énekszólam fölötti hangközöket jelentik, ez csak néhány darabban képzelhető el, az anyag egészét illetően fals eredményre jutunk. Arra a lehetőségre is gondolhatunk, hogy a beírt számokat az énekszólam alá értelmezzük, akár úgy is, hogy a dallamhang alatt szóló harmóniába a jelzett hangköz – mint szükséges – beleértendő. Ez a megoldás is csak ritkán, egy-egy esetben eredményez megfelelő hangzást. Azt is elképzelhetőnek tartjuk, hogy e számok az ujjrendre vonatkoznak. Bármelyik esetben megfejtendő marad a számok között előforduló ‚m‘ betű. Először mindenki arra gondol, hogy a hang alatt moll harmóniának kellene szólnia, de sokszor ez sem hoz kielégítő eredményt. Esetleg azt jelezné, hogy az előző hang alatt fogott akkord vagy basszushang „marad” a következő hangnál is? Csupa kérdés és talány. Megfigyeléseink azt a lehetőséget is megengedik, hogy az ‚m‘ betű nem csak a kíséretre vonatkozik, hanem jelentheti azt is, hogy az adott hang lefelé módosul,¹⁰⁷ vagy a dallam hangsorában az adott hang az alaphangtól eleve kis hangköz¹⁰⁸ (3, 7) távolságra van.¹⁰⁹

106 A számozott basszust használó, jellemzően ferences gyakorlatról Richter Pál a következőket írja: „az egyházi zenében a helyi igényeket, a kisebb kórusokat, az alacsonyabb zenei képzettséget és képességet is figyelembe kell venni, és azt is ki kell szolgálni. Ez az elv meghatározó lehetett régiókban, ahol az egyházi zene feltételei, időszakról és helytől függően, igencsak korlátozottak voltak”. (Viadana Cento concerti ecclesiastici és Credo-kompozíciói előszava kapcsán, Richter 1999. 244.) Ugyanó Kájoninál kétféle harmonizálást különböztet meg: „[1] a vokálpolyfónia törvényeit, annak szigorú szabályait megtartó és [2] a hangzatokat pusztán egymás után helyező és ezért gyakran hármashangzat-mixtúrákban mozgó gyakorlatot (NB. A kettő között számos átmenet létezhet.) Harmóniameneteit tekintve ez utóbbi gyakorlat egyrészt a középkori *organumok*, másrészt hármashangzat-mixtúrái alapján a *fauxbourdonok* és a *conductusok* harmóniavilágára emlékeztet.” (Richter 1999. 248.)

107 Pl. *Deák-Szentes kézirat* Nr. 125.: a *gisz* hang fölött szám, a *g* hang fölött ‚m‘ szerepel. Egy konkrét esetben (Nr. 141.) a felső pótvonalon lévő hang módosítása segíthet a dallam értelmezésében.

108 Gyakran fordul elő az ‚m‘ olyan hangnemű darabban, melyben pl. a kistercre hangmódosítás nem szükségeltetik (pl. d-moll).

109 Könyvünk egyik lektora, Richter Pál szerint elképzelhető, hogy e jelzések nem hangszerkíséretre vonatkoznak, hanem egyfajta egyszerű kétszólamúságra: a számok a lejegyzett dallam fölé értelmezendők úgy, hogy a másik énekszólam alkalmasint a dallamhang alatt szólhat

Többen is említik, hogy a *Hymni Vesperarum* kötet azon példányában, amellyel együtt, ahhoz kötve került elő a *Deák–Szentés kézirat*, ugyancsak találni a hangjegyek fölé írt, a harmonizálásra utaló jelöléseket. Az egyik ilyen darabnál olvasható Bartalis István bejegyzése az orgonálással kapcsolatosan (2. kép): „Notabat quondam Fr. Steph[anus] Bartalis dum ima pon[ebat] fundamenta in organo... Musices”.¹¹⁰ A nyomtatványba írt jelzések¹¹¹ alapján azt mondhatjuk, hogy a kíséretre vonatkozó számozás utólag kerülhetett bele a kéziratba. Ez azért is valószínű, mert – ahogy azt Papp Géza is följegyezte – abban a *Hymni Vesperarum* példányban, amelyhez a kézirat volt kötve, ugyanolyan és ugyanattól a kéztől származó jelöléseket találunk.¹¹²

Hogy ki lehetett a beíró, nem tudjuk megállapítani, csak a fenti bejegyzésre tudunk támaszkodni. Papp Géza azonban azt írja, hogy Bartalis a nyomtatvány megjelenését már nem érte meg. György József forrásértékű könyve szerint a XVIII. század folyamán két Bartalis István nevű személy is élt és szolgált az erdélyi ferences közösségben. Mindketten a gyergyói Szárhegy szülöttei¹¹³ (talán még rokonok is lehetek). Egyikük valóban megejthette a szóban forgó bejegyzést, mivel az énekeskönyv 1741-es megjelenése után is élt. Ez az időben később és jóval tovább élt Bartalis István 1725-ben Józsefként látta meg

(a '6' jelentheti a dallamhang alatti tercet is). Szerinte az általunk 'm'-nek olvasott jel a Kájoninál (pl. az *Organo Missaléban*) is alkalmazott 8-as jelentésével bírhat, amit úgy kell megszólaltatni, hogy a másik szólam oktáv vagy prím hangközben a dallamhanggal azonos hangot énekel.

110 Eddig hárman közölték e bejegyzést, különböző olvasatokban. Bartha Dénes már megjegyzi, hogy a bejegyzés „a könyvkötő vigyázatlanságából megcsonkult”: „Notabat quondam Fr. Steph... Bartalis dum ima con... fundamenta in organo... Musices” (Bartha 1936. 14.). Domokos Pál Péter szerint: „Notabat quondam Fr. Step. Bartalis dum imo pro fundamenta in organo musices”, vagyis „az orgonálás alapjait tanuló Bartalis István írta fel a számokat a hangjegyek fölé a tanultak alapján” (Domokos 1986. 413.). Papp Géza ismét azon a nézeten van, hogy a lap szélét levágták, az ő olvasatát idéztük főszövegben, fordítása: „Lejegyezte egykor Bartalis István testvér, midőn az orgonajátékban lerakta a zeneművészet első alapjait” (Papp 1988. 386.). Ugyanő közli e példányból annak az oldalnak a fényképet, melyben Bartalis István neve olvasható (Papp 1988. 392.).

111 Az 5., 7., 9., 16., 20., 28., 30., 31., 32., 41–42., 52. és 126. oldalon.

112 Papp 1988. 386.

113 A korábban élt Bartalis 1699-ben született, a keresztségben a János nevet kapta. 1719. június 20-án öltözött be, 1724. október 29-én szentelték pappá. Rendi gyűléseken többször töltötte be a szekretárius szerepét (1728–29, 1729–32, 1732–35), volt definitör is (1735–38). Szentbenedeken, Dés filiájában gróf Kornis Zsigmond Gubernátornál volt házi káplán (1731-ben, helyben lakva). Ezt követően házfőnökként szolgált Kolozsvárott (1732), Csíksomlyón (1733) és Székelyudvarhelyen (1734), végül néhány hónapig a gyulafehérvári rendházban is, ahol pestisben hunyt el 1738. július 12-én. György 1930. 97., 102–103., 170., 228., 230., 250., 342., 432., 474.

a napvilágot. Beöltözése 1745. november 28-án, felszentelése 1750. december 21-én volt. Tisztségekben alatta maradt rendi névtestvérének, ugyanis nem volt se titkár, se tanácsadó. Házfőnök először szülőfalujában, Szárhegyen volt (1756), majd Segesváron (1759), Esztelneken (1765) és Széken (1769). Désaknán, ahol a plébánia mellett iskolát is tartottak fenn a ferencesek, Bartalis István kétszer is szolgált (1771–72, 1776–77). 1795. január 24-én hunyt el Brassóban.¹¹⁴

Mivel Bartalis István – aki a *Deák-Szentes kézirattal* egybekötött *Hymni Vesperarum* példányába, és valószínűleg magába a kéziratba is beírta a kíséretre vonatkozó jelzéseket – a rend iskolát működtető helyén is szolgált, akár arra is következtethetnénk, hogy az általános gyakorlat szerint a ferences növendékek által készített, a népénekek dallamait tartalmazó kéziratokat tanárként begyűjtötte, s maga jegyezte bele e jelzéseket (l. 1. *Hymni Vesperarum-toldalék*). Ahogy azt már Domokos Pál Péter megjegyezte, a kíséretre vonatkozó jelzések zenész ferencesre utalnak.¹¹⁵ E számok, jelek a *Deák-Szentes kézirat* eddigi dallamközléseiben nem szerepeltek. Jelen közreadásban forrásaink alapján – ahol csak lehetett – feltüntettük a jeleket.

4. A DEÁK-SZENTES KÉZIRAT TARTALMA ÉS ÖSSZEFÜGGÉSE A CANTIONALE CATHOLICUM KIADÁSAIVAL

Amint már említettük, a *Deák-Szentes kézirat* nagyobbik, népénekeket tartalmazó része (7–93. oldal, Nr. 6–198.)¹¹⁶ szorosan kapcsolódik Kájoni János *Cantionale Catholicum* c. szöveges énekeskönyvének második, Balás Ágoston szerkesztette, 1719-ben megjelent kiadásához. Ezt először Saád Henrik állapította meg, de mivel kéziratossága nem került nyilvánosságra, sokáig rejtve maradt e felfedezése.

Kájoni János, a XVII. század erdélyi ferences polihisztora,¹¹⁷ az általa alapított csíksomlyói nyomda első termékeként, 1676-ban adta ki hatalmas énekeskönyvét, az *ad notam* jelzéssel ellátott, 820 latin és magyar énekszöveget

¹¹⁴ György 1930. 146., 211., 307., 321., 337., 397., 478.

¹¹⁵ Domokos 1979. 90., 1986. 413.

¹¹⁶ A *Cantionaléval* összefüggő rész alapján a kéziratot tekintik az énekeskönyv legfontosabb dallamforrásának, mely „az erdélyi, közelebbiről: a régi csíki székely dallamhagyományt őrizte meg az utókor számára” (Papp 1990. 172.).

¹¹⁷ Életéről, munkásságáról többek között l. Jénáki 1914., Domokos 1979., Diamandi-Papp 1993., Benedek 2000.

tartalmazó *Cantionale Catholicumot*.¹¹⁸ E gyűjtemény, követve a XVI–XVII. századi énekeskönyvek szokásos beosztását, három könyvre tagolódik. Az elsőben az egyházi év időszakaira szóló énekek, a másodikban dicsőítő, szentségi, Máriáról és a szentekről szóló énekek, valamint ordinárium-tételek, himnuszok és zsoltárparafrázisok, az utolsó könyvben pedig halottasok, vesperás, litániák, imádságok és strófikus passiók szerepelnek.

Az énekeskönyv második, Balás Ágoston által szerkesztett, 1719-es kiadását¹¹⁹ az 1676-os énekeskönyv példányainak elfogyása, valamint a szövegek javításának igénye hívta életre.¹²⁰ Azonban e kiadás legfontosabb okára a XX. század elején Jénáki Ferenc világított rá: „Kájonit eretnokséggel vádolták meg, s Balás Ágoston részint, hogy igazolja Kájonit, részint, hogy azokat a részeket kijavítsa, melyek miatt a haeresis vádjával illették, újból kiadja Kájoni *Cantionale-ját*”.¹²¹ Azt vetették ugyanis Kájoni szemére, hogy protestáns énekeket közölt, ám Balás arra az egyszerű tényre utalva cáfolja ezen alaptalan vádat, hogy Kájoni a jelzett szövegeket mind korábbi nyomtatványokból emelte át.¹²² A 804 énekszöveget tartalmazó gyűjtemény szerkezeti beosztása azonos az első kiadáséval, de Balás Ágoston néhány ének sorrendjét megváltoztatta, többet kihagyott, helyettük viszont más, régi vagy új szövegekkel gyarapította az énekeskönyvet.¹²³ Az 1719-ben megjelenő régi énekek nagyrészt gregorián tételek szövegei, mint például a *Rorate* adventi introitus, latin Mária-antifónák, vagy szentek ünnepének vesperás tételei, illetve a ferencesek sajátos éneke, az *Egészen szép vagy, Mária*. Az újak közül számos, a néphagyományban máig fenntartott éneket emelhetünk ki: *Mikor Máriához az Isten anygala; Ne szállj perbe énvelem; Könyörülj, Istenem, én bűnös lelkemen; Gyarló világ, romlandó ág*, vagy a *Magnificat* magyar fordítása. Másokat pedig Balás maga is „Uj Enek” felirattal látott el, pl. *Ím midőn mindeneket; Jaj, nagy kedven tartott szerelmes szülöttem; Ó ki ez oltáron*.

118 Kájoni János (ed.): *Cantionale Catholicum*... Benedek 2000. 540., Muckenhaupt 1999. 125., 2001. 18–20.

119 Balás Ágoston (szerk.): *Cantionale Catholicum*... Benedek 2000. 544., Muckenhaupt 2001. 44.

120 Az énekeskönyvről, bevezetője több részének fordítását l. Domokos 1986. 397–402. Az 1676-os és 1719-es kiadás részletes összehasonlítását l. Kővári 2011b., a második kiadás újdonságait l. még Kővári 2012a. 313–317.

121 Jénáki 1914. 36–37.

122 Kájoni 1719. **2–2v. „Ad Lectorem. Quarta”. Fordítását l. Domokos 1986. 398.

123 Jénáki adatai szerint 36 latin és 50 magyar himnusz, azaz strófikus ének maradt ki, és 10 latin, illetve 48 magyar ének került be 1719-ben a *Cantionale*-ba. Jénáki 1914. 36.

1805-ben látott napvilágot a Kájoni *Cantionale* harmadik kiadása Andrásí Rafael (1757–1833)¹²⁴ szerkesztésében,¹²⁵ melyet egy évvel később, 1806-ban újra kinyomtattak.¹²⁶ Nem csak az énekeskönyv címe („A’ Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve”), de tartalma is jelentősen változott. Andrásí az énekeskönyv szerkezetét is átalakította, kibővítette.¹²⁷ Gyakorlatilag csupán magyar nyelvű énekszövegeket közöl, csak a könyv végén egy rövid, „Miscellanee Cantiones Latinae” feliratú függelékyszerű részben találni nyolcat a korábbi kiadások latin énekei közül.¹²⁸ Ugyanezen években (1805-ben és 1806-ban), ugyancsak Andrásí Rafael szerkesztett és adott ki egy, a kántoroknak szánt ún. *Ceremóniás könyvet*,¹²⁹ amelyet szándéka szerint lehetett külön is köttetni, avagy a *Cantionaléval* egybe.¹³⁰ Ebben a gyakorlatias kézikönyvben a régi énekeskönyvekben is megtalálható, a kántori feladatok ellátásához nélkülözhetetlen énekeken (szentmise, vesperás, processzió, temetés)

124 Andrásí Péter 1757-ben született Kászonjakabfalván, beöltözése 1776-ban volt (rendi neve Rafael lett), 1783-ban szentelték pappá, majd a kolozsvári egyetemen tanult. Az erdélyi rendtartományban többször volt definitor és custos, titkár, még provinciális is. Kolozsvárott, Marosvásárhelyen és Csíksomlyón volt házfőnök, utóbbi helyen visszaszerezte a szeminárium épületét. 1833. június 22-én hunyt el Csíksomlyón. György 1930. 116–118., 124., 159., 171., 180., 191., 251., 266., 469–470.

125 Andrásí Rafael (szerk.): „A’ Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve... Benedek 2000. 566–568., Muckenhaupt 1999. 127., 2001. 45. (A továbbiakban: Kájoni 1805.)

126 Ez csupán az ajánlás tördelésében különbözik az 1805-ös kiadástól, ezért nem tekintjük külön kiadásnak, csak utánnyomásnak. Egy példányát a Csíki Székely Múzeumban tanulmányozhatuk 2004 nyarán Muckenhaupt Erzsébet muzeológus jóvoltából, kinek ezúton is köszönetet mondok. (A könyv a Kájoni nyomdáról rendezett kiállításra érkezett Csíkszeredába a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Tudományos Könyvtárból.)

127 Ez a modernizálás, a korábbi énekeskönyvek megszokott rendje elé betoldott rész összefüggésben állt a XVIII. század új népénekanyagával, a pietista–josefinista–racionalista szövegű, a barokk és bécsi klasszikus zenei jellegzetességeket mutató ún. miseénekekkel, mely versszakai változó tartalmával kiszolgálta az ún. tridentin szentmise különböző részeit. E kiadás részletes tartalmát, ill. újdonságait az előző kiadásokhoz képest, l. Kővári 2012a. 317–322.

128 Kájoni 1805. 369–376.: „Cantiones Latinae ex antiquo Cantionali excerptae, & ad novi Cantionalis calcem adjectae, in gratiam eorum, qui his delectantur.” E nyolc énekből háromnak a fordítása is olvasható ebben a kiadásban. *Infinitae bonitatis* (Kájoni 1805. 57. *A véghetetlen kegyelmű*); *Caelo rores, pluunt flores; Veni Jesu, veni amor; Veni Sancte Spiritus; Quo me o Deus; Omni die dic Mariae* (238. *Mondj naponként és óránként*); *Stabat Mater dolorosa; Eheu, quid homines sumus?* (78. *Ó emberi gyarló nemzetség*).

129 Andrásí Rafael (szerk.): „K[atholikus]. Kántorok’ Tzeremóniás Könyve... Muckenhaupt 1999. 127., 2001. 45. (A továbbiakban Kájoni 1805. Cer.)

130 Andrásí Rafael ezirányú szándéka a *Ceremóniás könyv* Intés c. részében (2. o.): „... vagy az Énekes Könyvvel ölvve, vagy különösönis kötethetség, a’ mint kinek, kinek tetzeni fog”. A Kájoni *Cantionale* általunk tanulmányozott harmadik kiadása mindegyikébe bele volt kötve a *Ceremóniás Könyv*, de egy különálló példány is található, 1806-os dátummal, az Országos Széchényi Könyvtárban.

túl egyéb énekek is szerepelnek. E liturgikus jellegű könyvben a főszövegtől elütő, dőlt betűs rubrikák segítik a használót, mégpedig magyar nyelven.

1921-ben már kottákkal, sőt orgonakísérettel ellátott formában jelent meg a Kájoni *Cantionale* negyedik kiadásának tekinthető kötet,¹³¹ azonban már nem a somlyói ferences nyomdában, hanem Gyergyószentmiklóson, Baka János kántortanító (1840–1928)¹³² munkájaként. Az *Erdélyegyházmegyei Énekeskönyv* címlapján már nem idézi a korábbi csíki *Cantionalékat*, énekeskönyveket, évszámot sem tüntet fel.¹³³ Az 1921-es datálású szerkesztői előszóban Baka leírja, hogy az 1860-as évektől kezdve évtizedeken át gyűjtötte az 1805-ös énekeskönyv dallamait Erdélyben, de legfőképp a Székelyföldön, és hogy a székelység vezetői is régóta igényelték a „Székely Cantionale” hangjegyekkel való megjelentetését.¹³⁴ Sántha Angelusz, a gyergyószárhegyi ferences házfőnök vállalta a kiadást (mivel Kájoni János náluk, a szárhegyi kolostor kriptájában nyugszik), azonban korai halála miatt végülis Bakára maradt minden feladat. Kivételt ez alól csak a szövegek gondozása jelentette, melyet Jénáki Ferenc végzett, aki a régi énekszövegeket korszerű írásmódba ültette át.¹³⁵ A könyv szerkezete eltér a *Cantionale* előző kiadásaitól, latin nyelvű ének – a *Tantum ergo* kezdetű himnusz kivételével – nem szerepel benne, azaz a liturgikus énekek túlnyomó részét anyanyelvű strófikus népénekek váltották fel. A harmonizációkat úgy alkotta meg, hogy azok nagyobb része négyszólamú kórusban is előadható legyen.

A *Deák–Szentés kézirat*nak tulajdonképpen a Kájoni *Cantionaléval* kapcsolatos része tekinthető a legértékesebbnek, a szakirodalom is elsősorban ezzel az anyaggal foglalkozott. Az alábbiakban egyetlen táblázatban próbáljuk szemléltetni egyrészt a kézirat részletes tartalmát, másrészt egyes darabjainak összefüggését a *Cantionale Catholicum* különböző kiadásaival. Először áttekintjük a kézirat tartalmát.¹³⁶ Az énekek, mise- és litániatételek mindegyikét (utóbbiaknál a különböző refréneket) külön sorszámmal láttuk el.

131 Baka János (szerk.): „Erdélyegyházmegyei énekeskönyv... (Az Előszó dátuma 1921.) (A továbbiakban: Kájoni 1921.)

132 Baka János 1840-ben Csíkszentgyörgyön született, Csíksomlyón Simon Jukundián ferences szerzetes tanította zenére, elvégezte a kántortanítóképzőt (amiből német nyelven is vizsgát tett). Csíkszentmártonban lett kántortanító (1861–1910), számos ima- és énekeskönyvet szerkesztett, énekeket írt, és az énektanítás ügyében is maradandót alkotott. 1928. május 29-én halt meg. (Domokos 1939/40.)

133 E kiadás tartalmát, ill. újdonságait az előző kiadásokhoz képest, l. Kővári 2012a. 322–324.

134 A gyulafehérvári Közművelődés c. lap 1910-ben több ízben is buzdította Bakát, hogy fejezze be munkáját. Kájoni 1921. Előszó.

135 Az előszó arról hallgat, hogy az énekszövegek túlnyomó többségét Jénáki megváltoztatta, átfogalmazta, lerövidítette.

136 A kéziratról, ma használatos magyarországi és erdélyi énekeskönyvekben megtalálható dallamairól l. Kővári 2011a.

A kézirat elején található egy mise, a szokásos öt tétellel, az ún. *Missá Brunensis* (Nr. 1–5., 3. kép), mely már Kájoni János *Organo Missale* c. kéziratos gyűjteményében is szerepel. Richter Pál kritikai kiadása szerint szerzője Philippus Pohl ferences atya.¹³⁷ A későbbiekben is találunk a kéziratban miséket, misetételeket, például a Kájoni-szerezte Patremeket 1671-ből (Nr. 10. és 140–142.), melyeket *kódex*ében is már följegyzett, és a *Cantionale* első három kiadása is tartalmazza.¹³⁸ A jelenleg lappangó részben kezdődik egy ugyancsak ferences pap, Franciscus Vogler Szent Ferenc-miséje, pontosabban annak töredékes feljegyzése (Nr. 231–233. Kyrie, Gloria, Credo, 12. kép; a Kyriét és Glóriát Saád másolatából ismerjük), a teljes misét Kájoni megörökítette az *Organo Missale* gyűjteményben.¹³⁹

A *Cantionale Catholicum*mal összefüggő rész tartalmát, szövegincipitekkel Bartha Dénes és Papp Géza közölte.¹⁴⁰ A kézirat szerkezete követi az énekeskönyvek, így a Kájoni *Cantionale* általános felépítését, mivel azonban a kántori használat igényeihez is igazodik, mégis kissé eltér attól. A szerkezetet gyakorlatilag kibővíti egyéb, templomi használati énekekkel. A kézirat maga azonban a *Cantionale* nélkül nem használható, mivel benne a népénekeknek csupán az első versszakai vannak a dallam alatt feljegyezve.

A *Deák–Szentés kézirat*ban az egyházi évnak megfelelően az adventi, karácsonyi, nagyböjti, húsvéti, pünkösd, úrnap és Szentháromságos énekek alkotják az első nagyobb csoportot; majd Jézus nevééről, az Oltáriszentségről, Máriáról szóló és egyéb énekek következnek, ordinárium tételek kíséretében. Ezután újra vegyes tematikájú anyag olvasható a kéziratban: hálaadó énekek, zsoltárparafrázisok, halottasok, az ítéletnapról, pokolról, illetve a mennyei boldogságról szóló énekek. Követi ezeket egy vesperásra való ének (a *Magnificat* magyar fordítása) és néhány litánia.

Ez után egy utólag beírt népénekszöveg szerepel (ami a kéziratban később is olvasható, Nr. 199. és 252.), továbbá 17, litániára való Kyrie-dallam, tíz barokk kanció és két csonka ordinárium. A kottás részt a 122. oldalon a *Pange lingua* intonáció és szöveg nélküli dallama zárja. Itt látható Szentés Mózes feljegyzése a kézirat átvételéről. Innentől kezdve – a kézirat függelékében – 19, többnyire újabb ének teljes szövege olvasható. Ezek – három kivétellel: Nr. 243., 244.,

137 Richter 2005. Nr. 38–42. E mise népszerű lehetett, mivel több erdélyi ferences forrásban is felbukkan. Az előbb említett *Organo Missalén* kívül pl. az 1. *Hymni Vesperarum-toldalék*ban. Lásd továbbá Richter 2005. 537., 2007. Nr. II/445.

138 Diamandi-Papp 1994. 788–792. (*Kájoni kódex* Nr. 340–343., ill. 79., 166., 167., 276., latin és magyar nyelven).

139 Richter 2005. Nr. 8–12. *Missá Tirnaviensis*.

140 Bartha 1936. 42–44., Papp 1988. 383–386.

251.¹⁴¹ – nincsenek meg a Kájoni *Cantionale* első két kiadásában. Egy részük az 1805-ös, harmadikban jelenik meg először (Nr. 235., 236., 238–240., 247., 250., 252.), a többi pedig a XVIII. század végi (például Bozóki vagy Szentmihályi), XIX. századi (pl. Tárkányi–Zsasskovszky, Zsasskovszky) más nyomtatott énekeskönyvekben. Érdekessége – mert a kézirat későbbi használóinak kántor voltát erősíti – az a két énekszöveg, mely az 1805-ös kiadásban csupán a nóta-utalásoknál szerepel (Nr. 248. *Ó Mária, mi életünk*, 249. *Mennynek, földnek Ura*).

Az énekek között mintegy 50 liturgikus tételt találunk, ez a kézirat egy-ötödét teszi ki. A népénekek sorozatában helyet foglal egy adventi introitus (Nr. 6., 4. kép), négy tropizált Kyrie (adventi Nr. 7., 7–8. kép; húsvéti Nr. 79.; pünkösdi Nr. 90.; Nr. 137.), két adventi tropizált Sanctus (Nr. 12–13., 6. kép), illetőleg lamentáció (Nr. 59., 8. kép), majd az egyéb énekeket megszakítják ordináriumok, Kyriék, latin és magyar Glóriák, magyar Patremek, illetve litániák.¹⁴²

A kézirat 253 éneke közül 213 hangjegyes, további 18 kottázása elmaradt (az üres kottavonalak és az alájuk írt szövegek készültek csak el), egynek csupán a dallamát jegyezték le, 19-nek pedig az összes strófáját – dallam nélkül.¹⁴³ A Kájoni *Cantionaléval* kapcsolatos, egy tömbben levő 193 énekből dallammal ellátott 175. Ezeket, vagyis a kézirat dallammal együtt leírt énekanyagát a *Cantionale* első két kiadásával összevetve megállapíthatjuk, hogy egy éneke egyikben sem szerepel (Nr. 60. *O languens Jesu*), egy másikat csak az 1676-os első kiadásban találjuk (Nr. 25. *Gyermek születék Betlehemben*), 21 ének pedig a *Cantionale* 1719-es második kiadásában jelenik meg először (Nr. 6., 20., 28., 69–71., 76., 91., 98., 112., 130., 133., 143–144., 163., 168., 183., 189., 191–192., 195.).¹⁴⁴ A többi 152, dallamhoz tartozó szöveg mindkét kiadásban szerepel.

141 Dallama a kézirat fő részében olvasható: Nr. 128.

142 A Kájoni *Cantionale* egyes kiadásaiban található gregorián énekekről l. Kövári 2006.

143 Papp Géza tanulmányában (Papp 1988.) 171 dallamot és 18 lejegyzésre váró szöveget említ.

A kézirat dallammal ellátott énekei közül 1 csak a *Cantionale* első kiadásában, 10 csak a másodikban található, 1 pedig egyikben sem.

144 Papp Géza tanulmányában 10 éneket jelöl meg: *Mikor Máriához; Ím midőn mindeneket; Bágyad sérelmétől; Jézus szent halálának; Jaj, nagy kedven tartott; Ó Jézus, hívek öröme; Üdvözlég, Krisztusnak drágalátos teste; O Maria en ad te; Szent, szent, szent, Ura a seregeknek; Szent az Atya szent az Atya*. Ezekon felül a következő 11 éneket nem találtuk az 1676-os első kiadásban: *Rorate* (introitus); *Passionem Domini; Veni Sancte* (refrénnel); *Mennyszágnak Királynéja... reménység, ó Mária; Ne szállj perbe énvelem; Könyörülj, Istenem; Eheu, quid homines* (a kézirat végén hét kiírt versszakkal is: Nr. 244.); *Magasztalja, magasztalja*; három litánia refrénje (közte a *Szentséges Szűz Mária*). Itt említjük meg azt a két éneket, amelyek szintén csak az 1719-es második kiadásban jelennek meg először, de a *Deák–Szentés kézirat*ban dallamát nem, csak szövegét olvashatjuk: Nr. 77. *Ez nap fényét*; Nr. 113. *Ó ki ez oltáron*.

A Kájoni *Cantionale* 1676-os, első és 1719-es, második kiadását teljes egészében összehasonlítva egymással és a kézirattal is, úgy látjuk, hogy teljesen jogos Saád Henrik tanulmányának címadása: *Orgonakönyv Kájoni János Cantionaléjának második, Balas Ágoston által rendezett 1719-es kiadásához*.¹⁴⁵ Ezt támasztja alá elsősorban az énekek sorrendje, amely a kéziratban csaknem teljes mértékig a *Cantionale* 1719-es, második kiadását követi. Az első kiadáshoz képest két ének a második kiadásban (és a kéziratban is) előbbre, egy másik énekcsoportba került;¹⁴⁶ a maga csoportjában maradó énekek közül három előrébb,¹⁴⁷ 16 pedig hátrébb¹⁴⁸ helyeződött át.¹⁴⁹ További egyértelmű bizonyítéka a kézirat és a második kiadás szoros kapcsolatának, hogy nyolcban olvasható olyan, az első kiadásétól kisebb-nagyobb mértékben eltérő szövegvariáns, amely azonos a második kiadásával.¹⁵⁰

Meggyőzően bizonyítható tehát az előzőek alapján, hogy a *Deák–Szentés kézirat* – mint kottás kézirat énekeskönyv – a Kájoni *Cantionale* 1719-es, második kiadásában található, leggyakrabban használt énekek dallamát gyűjti össze. A kántori használatra szánt kézirat szabad helyeire – a megfelelő liturgikus időszak felhasználatlan kottavonalaira (7. kép), üres helyeire, illetve

145 Ez a meghatározás a kézirat nagyobbik részére (a 142 oldalas kézirat 7–93. oldalára) vonatkozik. A teljes, népénekeket, kanciákat és miséket tartalmazó *Deák–Szentés kézirat* a ferences kéziratok azon csoportjába tartozik, amelyre magyar és más nemzetek ferences forrásaiban is találunk példákat, l. Richter 2007. forrásleírásait, táblázatait. E kéziratok tartalmát összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a *Deák–Szentés kézirat* összetételében kiemelkedik a többi közül: kevés misét és sok népéneket őriz.

146 1) Az adventi Credo, a *Hiszek egy Atya Istenben* a kézirat elején szerepel (Nr. 10.), míg az 1676-os énekeskönyvben a kéziratban is szereplő többi Patrem (Nr. 140–142.) után (másképpen: 1676-ban a *Cantionale* II. könyvéből a második kiadás I. könyvébe kerül át, s ezt „követi” kéziratunk is). 2) A *Veni Jesu, veni amor* ének (Nr. 103.) is 1676-ban jóval hátrébb szerepel a *Cantionaléban*: II. könyvéből 1719-ben ugyancsak az I.-be helyeződik át. (A táblázat 4–5. oszlopában nyomon követhető az ugrás, míg a 6. oszlopban, az énekeskönyv második kiadásában folyamatosan haladnak az oldalszámok, l. 40–54. o.)

147 A *Cantionale* első kiadásában ugyanabban a csoportban, de hátrébb szerepel a *Mittitur ad Virginem* (*Deák–Szentés kézirat* Nr. 15.), a *Jer mi dicsérjük* (Nr. 17.) és egy strófikus latin Gloria-parafrázis (Nr. 138., a kéziratban kissé módosult a szövege az énekeskönyvekhez képest).

148 Az előző megfigyelés ellentettjeként, ugyanabban a csoportban, de 1676-ban hamarabb szerepelnek a kézirat következő énekei: Nr. 19., 23., 36–37., 39–48., 131–132.

149 Két ének átcsoportosítása azonos jellegű a *Cantionale* első két kiadásában, ezért ennek itt bizonyító szerepe nincs: a lamentáció (*Deák–Szentés kézirat* Nr. 59.) is és az *A felséges Isten* (Nr. 61.) is hátrébb került.

150 Nr. 43., 57., 105., 109., 114., 119., 128., 158. Azonban két kivételes esettel találkozunk: a kézirat Nr. 138. énekszövege olyan változat, amely mindkét kiadástól eltér (ez adódhat akár a latin szövegezés miatt is); a másik Nr. 251, ahol eltérés mutatkozik a kézirat egy további kiírt versszaka és az 1719-es kiadásban megjelent szöveg között.

lapszéleire (11. kép, ugyanitt a felhasznált kottavonalra is) – beírt 135 ének-incipit és azok nótautalásai között 25 olyan található, mely a *Cantionaléban* nótautalás nélkül szerepel.¹⁵¹ Ez is a kézirat használati, „kántorkönyv” jellegét erősíti.

Az alábbi táblázat a *Deák-Szentes kézirat* tartalmát (1-3. oszlop), valamint annak a Kájoni *Cantionale* kiadásával való összefüggését mutatja (4-9. oszlop). Az első oszlopban a közreadásban használt sorszám, utána a darab incipitje szerepel, majd a kézirat oldalszáma. A következő hat oszlopban a Kájoni *Cantionale* kiadásainak oldal- (1676., 1719., 1805., 1805. Cer.) vagy énekszámjai (Domokos 1979., 1921.) találhatóak. Az azonos (Kájoni 1676., Domokos 1979.) vagy összetartozó (1805. és 1805. Cer.) kiadásokat szaggatott vonal köti össze. A *Deák-Szentes kéziratnak* számos éneke vagy latinul, vagy magyarul, vagy mindkét nyelven szerepel az énekeskönyvekben, míg a kéziratban általában csak egyszer, egy nyelven. Ezért a 4-9. oszlopban az oldal- és énekszámok után zárójelben jegyezzük meg, ha a kézirtól eltérően más nyelven, vagy más nyelven is megtaláljuk az éneket. Például a „2 (3 M)” azt jelenti, hogy a 2. oldalon szerepel a kézirat latin (L) szövegű éneke, de a 3. oldalon a magyar fordítása is megtalálható az adott énekeskönyvben. Ha a *Cantionale* ugyanazon oldalán van mindkét szövegváltozat, akkor a „2 (M is)” jelzést találjuk a táblázatban. Ha azonban a kéziratban olvasható ének az énekeskönyvben csak más nyelven szerepel, a táblázatban ()-ben látjuk az oldal- vagy sorszámozást, utána a megfelelő nyelv betűjelzését. Két litániánál, ahol az azonos kezdőfóhász utáni, eltérő válaszokat (responzumokat) önálló tételnek vesszük, a táblázatban nem írjuk ki újra a litánia kezdetét, hanem *ua.* rövidítést alkalmazunk. További egyedi esetek jelölése: ha egy ének a *Cantionaléban* két helyen szerepel, „is”-t használunk; ha a kézirat szövege az énekeskönyvben csupán a nótajelzetek között szerepel, „(nótaut.)” a jelzésünk; ha az ének refrént kap, az egyes kiadásokban „refr.”-el jelezzük meglétét, és „refr. nélkül”-lel annak hiányát; ha pedig azonos első versszakkal kétféle énekszöveg is szerepel a *Cantionaléban*, mindkettőnek az oldalszámát közöljük, és a „(kétféle)” megjelölést alkalmazzuk; a *Cantionale* negyedik kiadásában szereplő egyéb megjegyzéseket is feltüntettük: ki írta az adott ének szövegét, és mi a litánia „címe”. Kurzív betűkkel adjuk meg azokat az énekeket, amelyeknek kottázása elmaradt, *-gal pedig azokat, amelyeket később, 1774 után írtak a kéziratba, eleve kotta nélkül.

151 Saád 1.

Deák-Szentes kézirat			Kájoni Cationale					
			1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
Nr.	Incipit	o.	o.	Nr.	o.	o.	o.	Nr.
Missa Brunensis								
1.	Kyrie	1	-	-	-	-	-	-
2.	Et in terra pax	1-2	-	-	-	-	-	-
3.	Patrem omnipotentem	3-5	-	-	-	-	-	-
4.	Sanctus	5	-	-	-	-	-	-
5.	Agnus Dei	6	-	-	-	-	-	-
Advent								
6.	Rorate coeli de super	7	-	-	1	(2 M)	4	-
7.	Kyrie – Sanctorum lumen	7-8	1 (M is)	1 (2 M)	1 (M is)	-	-	-
8.	Dicsőség mennyben Istennek, békeesség földi népeknek	8	1	3	2	7	-	118
9.	Mittit ad Virginem	8-9	2 (M is)	4 (5 M)	2 (3 M)	(36 M)	-	(100 M)
10.	Hiszek egy Atya Istenben, menny és föld teremtmőjében	9-11	516	610	4	14	-	-
11.	Küldé az Úr szent [ark]angyalát	12	4	7	5	36	-	103
12.	Omnes unanimiter	12	5 (M is)	8 (9 M)	6 (M is)	-	-	-
13.	Resonemus pariter	12	5 (6 M)	10 (11 M)	7 (M is)	(18 M)	-	(94 M)
14.	Ave Mária, boldog Isten anyja	12-13	7	14	8	35	-	108
15.	Mittitur ad Virginem Dei fortitudo	13	15 (M is)	24 (25 M)	9 (M is)	(37 M)	-	(104 M)
16.	Ave Maria gratia plena, így üdvözlé angyal	13	12	20	10	34	-	109
17.	Jer, mi dicsérjük a szép Szűz Máriát	14	17 (399 is)	27 (477 is)	10	37	-	97

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
18.	E világot Ádám hogy elveszté	14	13	21	11	-	-	101
19.	Siralomnak oka lón mindnyájunknak Éva	14-15	8	15	12	-	-	-
20.	Mikor Máriához az Isten angyala	15	-	-	15	33	-	105
21.	<i>Az Úr Isten ím az Ádámnak</i>	15	21	33	21	-	-	-
22.	Ó fényességes szép hajnal	16	27	42	23	40	-	106
23.	Üdvözítőnknek szent Anyja	16	12	19	29 (L is)	245	(54 L)	337
Karácsony								
24.	<i>Puer natus in Betlehem, natus in Betlehem</i>	16	33	50	31	-	-	-
25.	Gyermek születék Betlehemben, mostani örömben	16-17	34	54	-	-	-	-
26.	Grates nunc omnes reddamus	17	34 (M is)	55 (56 M)	32 (M is)	-	-	-
27.	Dies est laetitiae in ortu regali	17-18	35 (M is)	57 (58 M)	32 (33 M)	(43 M)	-	-
28.	Ím midőn mindeneket	18	-	-	34	44	-	-
29.	Virgo Parit Filium, jubilemus	18	44 (45 M is)	68 (69 M)	35 (M is)	(52 M)	-	(111 M)
30.	Infinitae bonitatis	19	49 (M is)	76 (77 M)	36 (M is)	369 (57 M)	-	(114 M)
31.	Mennyből jövök most hozzátok	19	54	82	37	-	-	-
32.	Panditur coeli atrium, alleluja	19-20	60 (61 M)	90 (91 M)	38 (39 M)	(62 M)	-	(124 M)
33.	A Szűz egy Fiat szült	20	64	95	41	53	-	-
34.	Dum Virgo vagientem	20	74 (75 M)	124 (125 M)	45 (M)	(62 M)	-	(119 M)
35.	Csordapásztorok	21	83	138	46	-	-	116
36.	Dormi Fili, dormi, Mater cantat unigenito	21	76 (M is)	126 (127 M)	47 (M is)	-	-	-
37.	Gratulare Virgo singulari privilegio	21-22	79 (80 M)	132 (133 M)	49 (50 M)	(54 M)	-	(129 M)

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
38.	Vedd jó néven én szívemet, ó édes Jézusom	22	88 (87 L)	146 (145 L)	52 (L is)	59	-	130
39.	Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk	22-23	38	62	55	-	-	-
40.	Ez nap nekünk dicséretes nap	23	41	64	57	55	-	-
41.	Jer, mindnyájan örüljünk	23	42	65	58	51	-	122
42.	Én nagy vigasságos örömet hirdetek	24	45	70	59	56	-	121
43.	Jer, dicsérjük e mai napon a mi Urunkat	24	40	63	60	-	-	-
44.	Magnum nomen Domini, Emmanuel	24-25	37 (M is)	60 (61 M)	61 (62 M)	-	-	-
45.	In natali Domini gaudent omnes angeli	25	43 (44 M)	66 (67 M)	62 (63 M)	(63 M)	-	-
46.	Dulcis Jesu, dulce nomen, dulcis Dei genitrix	25	48	75	63	-	-	-
47.	Aludj, ó magzatom, édes kis Jézusom	25-26	59	89	68	-	-	-
48.	Coelo rores pluunt flores	26	80, 80 (kétféle)	134, 135 (kétféle)	69, 69 (kétféle)	370 (1.var., 65 M is)	-	-
49.	O mi pulcher floscule, dulcis Jesu	26	88	147	70	-	-	-
Újév								
50.	<i>Puer natus in Betlehem, unde gaudet Jerusalem</i>	26	95 (M is)	157 (158 M)	71 (M is)	-	-	-
51.	<i>Puer natus in Betlehem, hoc in anno (...Jerusalem, ad laudem)</i>	27	95 (M is)	159 (160 M)	71 (M is)	-	-	-
52.	<i>Puer natus in Betlehem, hoc in anno (...Jerusalem, hoc in anno)</i>	27	95 (M is)	161 (162 M)	71 (M is)	(67 M)	-	-
53.	<i>Mennyei király születék</i>	27	97	165	72	(68)	-	-
54.	Megteljesíté az Atya Isten	27-28	98	166	74	-	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
55.	Jer, mondjunk éneket a mi Urunknak	28	99	168	74	-	-	-
56.	Királyoknak királyának, Jézus Krisztusnak	28	105	171	78	71	-	140
57.	Ó szép fényes kis csillag, ki ez nap támada	28	108 (107 L)	173 (172 L)	82	72	-	141
58.	Emlékezzünk Istennek nagy hatalmasságáról	28-29	109	176	84	-	-	-
Nagyböjt								
59.	Kezdetik Jeremiás prófétának imádsága - Emlékezzél meg, Uram, mi történt rajtunk	29	227	245	176	164	-	184
60.	O languens Jesu, defuncte Jesu	29-30	-	-	-	-	-	-
61.	A felséges Isten, ki lakik mennyeekben	30	772	819	694	-	-	-
62.	Mennynek, földnek, ez világnak Ura	30-31	113	180	87	-	-	-
63.	Audi benigne conditor	31	152 (M is)	192 (193 M)	105 (106 M)	-	-	(158 M)
64.	Könyörgésünkre kegyes füleidet	31	154 (153 L)	195 (194 L)	106	-	-	-
65.	No, földnek minden népei	31	154	196	112	-	-	-
66.	Én nemzetem, zsidó népem	32	160	200	115	160	-	178
67.	<i>Dicséretet mondjunk Úr Istennek</i>	32	164	204	118	-	-	-
68.	Bűnös lélek, sirasd, kérlek	33	165	205	119	118	-	155
69.	Bágyad sérelmétől mártírok Asszonya	33	-	-	123	131	-	171
70.	Jézus szent halálának meghallád ember létét	33-34	-	-	124	113	-	-
71.	Jaj, nagy kedven tartott szerelmes szülöttem	34	-	-	124	132	-	172
72.	Atyának bölcsessége	34-35	172 (171 L)	211 (210 L)	126 (125 L)	113	-	152

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
73.	Stabat mater dolorosa	35	173 (174 M)	212 (213 M)	127 (128 M)	374 (130 M)	-	(170 M)
74.	Salve mundi salutare	35	176 (181 M)	215 (216 M)	131 (136 M)	(123 M)	-	(244 M)
75.	<i>Planctus ante nescia</i>	35	204	234	160	-	-	-
76.	Passionem Domini recolamus pariter	35–36	-	-	166 (167 M)	(112 M)	-	(169 M)
77.	<i>Ez nap fényét változtatja</i>	36	-	-	169	-	-	-
78.	Ah, ah, [ah] jaj nékem, szomorúnak	36–37	229	249	178	-	-	-
Húsvét								
79.	Kyrie – Surrexit Christus a morte	37–38	234	253/1	180	-	-	-
80.	Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá... (Kyrie)	38	234 (236 is)	255 (262 is)	180 (181 is)	-	-	-
81.	Hiszünk igaz Istenben	38	235	256	181	-	-	-
82.	Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá... (Úr Isten megváltá)	39	235	257	181	166	62	206
83.	Krisztus feltámadá igazságunkra	39	237	263	182	-	-	-
84.	Feltámadt a mi életünk	39–40	238	264	183	-	-	-
85.	Surrexit Christus hodie	40	244 (245 M)	271 (272 M)	187 (188 M)	(167 M)	(74 M)	(197 M)
86.	<i>Feltámadt Krisztus e napon</i>	40	245	273	188	-	-	-
87.	<i>Ó Jézus, mi Üdvözítőnk</i>	40	245	274	188	-	-	-
88.	Feltámadá mi Urunk	40–41	246	275	189	-	-	-
89.	Krisztus halált meggyőzé	41	248	278	190	-	-	-
Pünkösd								
90.	Kyrie – Fons bonitatis	41–42	263	300	202	(4 M)	6	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
91.	Veni Sancte Spiritus... Veni, veni, veni, veni	42	(264, M is, refr. nélkül)	(302, 303 M, refr. nélkül)	203 (M is)	(371 refr. nélkül)	-	(217/II M refr.)
92.	A Pünkösdnek jeles napján	43	268	307	205	173	-	218
93.	Jövel, Szentlélek Úr Isten, lelkünknek vigassága	43	269	309	206	-	-	-
94.	<i>Jövel, Szentlélek Úr Isten, világosíts meg elménkben</i>	43-44	271	311	207	-	-	-
95.	<i>A Szentléleknek malasztja</i>	44	272	313	209	-	-	-
96.	<i>Spiritus Sancti gratia</i>	44	273 (274 M)	314 (315 M)	210 (M is)	-	-	-
Úrnapja								
97.	Lauda Sion Salvatorem	45	278 (279 M)	323 (324 M)	215 (216 M)	(185 M)	80	(226 M)
98.	Ó Jézus, hívek öröme	45	-	-	217	188	-	70
Szentháromság								
99.	O Pater Sancte	45	291 (M is)	337 (338 M)	227 (M is)	-	-	-
Jézus neve								
100.	Jesu Salvator, mundi amator	46	291	339	228	-	-	-
101.	Vis tibi dicam Jesu mi	46	292	340	228 (229 M)	(205 M)	-	-
102.	<i>Gaudete dulces Lacrymae</i>	46	293	342	230	-	-	-
103.	Veni Jesu, veni amor	47	646	736	233	370	-	-
Oltáriszentség								
104.	Imádlak tégedet, elrejtett Istenség	47	312	351	251	-	-	-
105.	Imádlak tégedet, láthatatlan Istenség	47	313	352	252	189	-	53
106.	O magnum sacramentum	48	313	353	252	-	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
107.	Üdvözlégy, Krisztus szent teste	48	315	356	254	-	-	-
108.	Ó Jézusom, hitünk segedelme	48	318	361	257	189	-	71
109.	Üdvözlégy, Istennek szent teste	48-49	320	365	259	-	-	-
110.	Üdvözlégy, szép rózsza	49	340	393	275	190	-	88
111.	Itt jelen vagy az Istennek fia	49	346	403	280	-	-	59
112.	Üdvözlégy, Krisztusnak drágalátos teste	49-50	-	-	282	-	-	-
113.	<i>Ó ki ez oltáron</i>	50	-	-	283	192	-	72a
Mária								
114.	Angyaloknak Királyné Asszonya	50-51	350	408	285	226	-	286
115.	Gyönyörködjél, Szűz Mária	51	351	409	286	-	-	-
116.	<i>Mária, dicsőségnek anyja</i>	51	352	411	287	-	-	-
117.	Ó Istennek szent Anyja, szépséges Mária	51	356	416	289	-	-	-
118.	Ave Domina, tu es praeclara	52	358	418	291	-	-	-
119.	Örök Atya Isten, hálát adok néked	52	365	425	295	-	-	-
120.	Gaude Virgo gloriosa, Mater Christi	52	373 (M is)	440 (441 M)	301 (302 M)	-	-	(325 M)
121.	O Maria, Virgo pia	52-53	375 (376 M)	443 (444 M)	303 (304 M)	(227 M)	-	(328 M)
122.	Sanctissima, sanctissima Mater Dei	53	379	447	308	-	-	-
123.	Ó szentséges, ó szentséges Istennek szent Anyja	53	380	449	309	-	-	-
124.	<i>Ave stella matutina</i>	53	381	452	309	-	-	-
125.	Stella coeli extirpavit	54	383 (384 M)	456 (457 M)	311 (M is)	(242 M)	-	-
126.	Omni die dic Mariae	54	384 (388 M)	458 (459 M)	312 (316 M)	372 (238 M)	-	(308 M)

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
127.	Szűz Mária, kegyes anya	54	392	460	320	228	-	327
128.	Ó áldott Szűz Anya, mennyei szép rózsza	54-55	395	465	323	228	-	311
129.	Virgo Dei Genitrix	55	398 (399 M)	469 (470 M)	325 (M is)	-	-	-
130.	O Maria, en ad te	55	-	-	329 (330 M)	(230 M)	-	-
131.	Mennyszágnak Királynéja	55-56	370	433	354 (353 L)	247	(55 L)	340/II
132.	Mennyszágnak Királynéja, ó Mária	56	370	434	354	247	-	340/I
133.	Mennyszágnak Királynéja (... reménység, ó Mária)	56	-	-	354	247	-	-
Egyéb								
134.	Követi vala Krisztus csodáját	57	449	527	379	294	-	-
135.	Szent Márton születék Magyarországnban	57	470	554	403	-	-	-
136.	Szűz támada pogány népnemzetéből	57	485	570	419	-	-	-
Ordinárium-tételek								
137.	Kyrie - Magnae Deus potentiae	57-58	507 (M is)	596	434	(4 M)	6	-
138.	Et in terra hominibus pax bona sit credentibus	58	510	604	435	-	-	-
139.	Dicsőség az Istennek, mennyei felségnek	58-59	509	603	435	9	-	26 (Sz.: Simon J.)
140.	Hiszek egy mindenható szent Istenben (Nagy Patrem)	59-62	513	607	439	15	-	-
141.	Hiszek egy mindenható Istenben (Pécsi Patrem)	62-66	514	608	440	16	-	-
142.	Hiszek egy Atya Istenben, mennynek, földnek teremtőjében (Cunctipotens Patrem)	66-70	515	609	441	17	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
143.	Szent, szent, szent Ura a seregeknek	70-71	-	-	442	-	-	-
144.	Szent az Atya, szent az Atya örök Isten	71	-	-	443	19	-	31
Egyéb								
145.	Amely embernek jó hite vagy	72	523	618	452	-	-	-
146.	Fiant Domine oculi tui intendentes	72	526	622	455	-	-	-
147.	Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének	73	528	624	456	-	-	-
148.	Adjunk hálát mindnyájan az Atya Úr Istennek	73	528	625	457	-	-	-
149.	Hála tenéked, mennybéli szent Isten	74	533	633	460	-	-	-
150.	Mondjatok dicséretet, keresztények az Úr Istennek	74	534	635	461	-	-	-
151.	Vedd el, Úr Isten, rólunk haragodat	74-75	539	640	463	304	-	382
152.	Hálaadásunkban rólad emlékezünk	75	541	643	465	-	-	-
153.	Ébredjél fel, világ, bűneidből	75-76	542	644	466	-	-	-
154.	Emlékezzél, Úr Isten, híveidről	76	542	645	466	-	-	-
155.	Mennybéli nagy Isten, hozzád kiáltunk	76	546	651	470	-	-	-
156.	Ó mely igen rövid volt lám e világ	76	549	654	473	-	-	-
Zsoltárok								
157.	Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonkettőd részében	77	585	686	498	-	-	-
158.	Nagy bánatban Dávid mikoron vala	77	599	696	506	-	-	-
159.	Mint a szép híves patakra	77-78	600	697	508	320	-	-
160.	Lásd meg, Uram, én ügyemet	78	601	698	509	-	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
161.	Mikor Senakerib a Jeruzsálemet	78	603	699	510	-	-	-
162.	Erős várunk nekünk az Isten	78-79	604	700	511	-	-	-
163.	Ne szállj perbe énvelem, ó én édes Istenem	79	-	-	513	-	-	187
164.	Hogy Jeruzsálemnek drága templomát	79-80	617	711	522	-	-	-
165.	Úrnak szolgálói, no dicsérjétek mindnyájan az Urat	80	628	722	536	-	-	-
166.	Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban	80-81	635	726	539	-	-	-
167.	Meg ne feddj engemet, Uram	81	638	728	541	312	-	-
Penitenciatartó zsoltár								
168.	Könyörülj, Istenem, én bűnös lelkemen	81	-	-	545	102	-	163
Halottas								
169.	Jaj, mely hamar múlik e világ ereje	82	652	740	553	356	-	-
170.	Sok rendbéli próbák vannak	82	657	743	557	-	-	-
171.	Ember, emlékezzél a szomorú halálról	82	660	745	559	-	-	-
172.	Ó életünk végórája	83	669	753	568	334	-	429
173.	Már elmegyek az örömbe	83	685	766	582	-	-	-
174.	Mit bízik e világ ő álnokságában	83	687	768	583	326	-	-
175.	Dies irae, dies illa	84	688 (689 M)	769 (770 M)	584 (585 M)	(323 M)	9	(403 M)
176.	Horrenda mors, tremenda mors	84	690 (M is)	771	586 (M is)	(332 M)	-	-
177.	Bizonytalan voltát világ állapotjának	84	702	779	593	-	-	-
178.	Seregeknek szent Istene	84-85	703	780	595	340	-	-
179.	Szomorú a halál a gyarló embernek	85	707	783	598	-	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
180.	Ó keserves jajszó	85	713	786	602	335	-	428
181.	Est messor cognomento mors	85-86	719	789	611	-	-	-
182.	Kaszás e földön a halál	86	720	790	612	356	-	-
183.	Eheu, quid homines sumus?	86 (133 is)	-	-	623	376 (78 M)	-	-
Ítéletnapról								
184.	Kérlek és intlek mostan tégedet	86-87	725	793	626	-	-	-
185.	Ó mely félelem és rettegéssel lesz a nagy ítélet	87	726	794	627	85	-	-
Pokolról								
186.	Ó bú látott, sok kínt vallott gyarló testem	87	729	795	630	88	-	-
Mennyei boldogságról								
187.	Ad perennis vitae fontem	87-88	733 (734 M)	796 (797 M)	633 (634 M)	-	-	-
188.	Igazságszerető, te tudós számvető	88	745	801	644	92	-	-
Vesperás								
189.	Magasztalja az én lelkem az Urat	88	(751 L)	(808 L)	650 (649 L)	243 (244 is)	16 (L is)	195
Litániák								
190.	Uram, irgalmazz nekünk - R̄.1. Alleluja, hála legyen (Jézus neve litánia)	89	753	810a	677	-	-	-
191.	ua. R̄.2. Ó kegyes Jézus	89	-	-	-	-	-	-
192.	ua. R̄.3. Ó megfeszült Jézus	89-90	-	-	679	-	-	-
193.	Mária, Istennek Szent Anyja - R̄.1. Üdvözlégy, Mária (Lorettói litánia)	90	756	811	680	-	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
194.	ua. 17.2. Imádj Istent érettünk	90	758	812	682	-	-	440 („Kájoni- féle” lit. refr.)
195.	ua. 17.3. Szentséges Szűz Mária	90	-	-	682	-	100	439 („Laure- tomi” lit. refr.)
196.	Atya, Fiú, Szentlélek egy Isten (<i>Szent Márk napi litánia</i>)	91	759	813	683	305	-	211
197.	Uram, irgalmazz nekünk – Szentséges Szűz Mária (<i>Mindenszentek lit.</i>)	91–92	763	814	688	-	-	-
198.	Uram, irgalmazz nekünk – Jer, mi kérjük a mennybéli Atya Istent (<i>Mindenszentek lit.</i>)	92–93	775	820	693	-	-	-
Egyéb								
199.	Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom?*	94 (141 is)	-	-	-	108	-	159
Kyriék litániához								
200.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
201.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
202.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
203.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
204.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
205.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
206.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
207.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
208.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
209.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
210.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
211.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
212.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
213.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
214.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
215.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
216.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
Barokk kanciók								
217.	Rex clementissime	98	-	-	-	-	-	-
218.	Da mihi Jesu cor tuum	99	-	-	-	-	-	(237 M)
219.	O Virgo Virginum	99	-	-	-	(230 nótaut.)	-	-
220.	Ubi es? Ubi es? Dilecte Jesu	100	-	-	-	-	-	-
221.	O quando te videbo	101	-	-	-	-	-	-
222.	Chare, chare Jesu	102-103	-	-	-	-	-	-
223.	Ah, Jesu, ubi requiescis	102-103	-	-	-	-	-	-
224.	Jesu mi ad te suspiro	102-103	-	-	-	-	-	-
225.	Jesu o delitium	104	-	-	-	-	-	-
226.	Stella maris, tota maris*	104	-	-	-	-	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
Mise								
227.	Kyrie	105	-	-	-	-	-	-
228.	Et in terra pax	106-108	-	-	-	-	-	-
229.	Patrem omnipotentem	108-111	-	-	-	-	-	-
230.	Sanctus	111-112	-	-	-	-	-	-
Szent Ferenc mise								
231.	Kyrie	113	-	-	-	-	-	-
232.	Et in terra pax	114-116	-	-	-	-	-	-
233.	Patrem omnipotentem	117-121	-	-	-	-	-	-
Egyéb								
234.	[Pange lingua gloriosi - corporis mysterium]	122	277 (278 M)	321 (322 M)	214 (M is)	(182 M)	28	65
235.	Imádlak, ó szent ostya*	123-124	-	-	-	197	-	52
236.	Mária, szívemet, gyullaszd lelkemet*	125	-	-	-	234	-	304
	(üres oldal)	126						
237.	Édes Jézus, én szerelmem, lelkem kedves vendége*	127	-	-	-	-	-	228
238.	Lelkünk üdvössége ihol jelen vagyom*	128	-	-	-	198	-	62
239.	Üdvözlégy, Jézusnak szent teste és vére*	129	-	-	-	195	-	83
240.	Üdvözlégy, Krisztusnak drága szent teste*	130	-	-	-	188	-	-
241.	O mi Jesu vulnerate*	131	-	-	-	-	-	-
242.	Végórámon, halálomon, Jézus, Mária, József*	132	-	-	-	-	-	-

Nr.	Incipit	o.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
243.	Cur mundus militat sub vana gloria*	133	686	767	586	-	-	-
244.	Eheu, quid homines sumus?*	133 (86 is)	-	-	623	376 (78 M)	-	-
245.	Sancta mater Dei, Columna fidei*	134	-	-	-	-	-	-
246.	Egeknek Királyát, világ megváltóját*	134	-	-	-	-	-	-
247.	Boldogasszony Anyánk*	135-136	-	-	-	235	-	-
248.	Ó Mária, mi életünk, reménységünk, oltalmunk*	137	-	-	-	(177 nótaut.)	-	-
249.	Mennynek, földnek Ura, pokolnak rontója*	138	-	-	-	(89 nótaut.)	-	-
250.	Dicsértessék édes Jézusnak szent neve*	139	-	-	-	22	-	16
251.	Ó áldott Szűzanya, mennyei szép rózsza*	139-140	395	465	323	228	-	311
252.	Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom?*	141 (94 is)	-	-	-	108	-	159
253.	Imádlak, Jézusom, itt áldlak, Krisztusom*	142	-	-	-	-	-	-

5. A KÖZREADÁSRÓL

Az énekek átírásánál törekedtünk a helyes dallam (esetenként szöveg) közreadására, így számos alkalommal – más források felhasználásával – javítottunk rajta, ám az eredeti alakot jegyzetben mindig közöljük. Az énekszövegekben a rövidítéseket, jeleket minden külön jelölés nélkül feloldottuk. Követtük a Régi Magyar Költők Tára sorozat elveit, így a mássalhangzók közül átírtunk néhány, a korábbi századokban használatos jelet: f=s; ß, fʒ=sz; ʒ=z. Részben megtartottuk a kézirat azon tulajdonságát, hogy az u betű helyett általában v-t használt; ezt csak a latin szövegekben írtuk át, illetve a magyar énekeknél (jelzés nélkül) ott, ahol pontozott v/V betű az alapja az ü/Ü betűknek. A magánhangzóknál ugyancsak az RMKT nyomán a következőképpen jártunk el: ha bármilyen jelzés, ékezet szerepelt az o vagy u hangokon (pl. „e’ a betű fölött), azokat ö és ü betűkként jeleztük (nem téve különbséget a rövid és a hosszú magánhangzók között, mivel a kézirat sokszor rövid helyett hosszú ő-t és ú-t használt). Kivételt csak az ô jelenti, amit o-nak jelöltünk. Az à és è betűket – a mutatószók rövidítéseként – a’ és e’-ként írtuk át, a gyakran előforduló ę-t pedig e-nek. A diftongusokat két betűnek írtuk, s követtük a korabeli írásmódot (pl. coeli). A latin szövegű énekek esetében a normalizált szóalakot vagy [] segítségével tüntettük fel, vagy jelölés nélkül közöltük, de ekkor jegyzetben megadtuk a kéziratbeli változatot. A nagy I és J esetében igyekeztünk úgy feltüntetni e betűket, ahogy a kéziratban láttuk, ám amikor személynév esetén kisbetűt használt a kézirat, azt jelzés nélkül megváltoztattuk. Eltértünk a kézirat írásképtől azokban, a Kájoni *Cantional*éban is alkalmazott esetekben, amikor a szó egészét, vagy első néhány betűjét nagybetűvel írták, mint a Mária, Jézus vagy Isten szavaknál, ragozott alakjainál, és latin megfelelőinél – itt tehát a kezdő nagybetű után kisbetűre váltottunk. Sokszor ugyancsak jelölés nélkül nyúltunk hozzá a következtelen központosáshoz (amit a szöveges függelék magyar nyelvű énekeinél érintetlenül hagyunk). Minden, a kéziratban nem szereplő hang vagy szöveg esetében kiegészítéskor a [] -t használtuk. Mind a szövegben, mind a dallamban történt korabeli javításokat feltüntettük; a kottasor fölötti jelzések javításait azonban nem jeleztük.

Az egyes dallamok utáni kétnyelvű jegyzetekben a következők találhatók:

- » az első sor(ok)ban a közreadott kottáknak a kéziratbeli eredeti megjelenéséhez képest végrehajtott változásokat tüntetjük fel, melyek alól a kottasor fölötti jelzések kivételek; továbbá esetenként a darab kéziratban lévő általános megjegyzéseit mutatjuk be;

- » a kézirat lappangó részében szereplő énekek esetében a *Forrás/Source* jelzés után azt a kéziratról készített korábbi másolatot vagy másolatokat látni, amelyekre támaszkodik közreadásunk; forrásaink alkalmanként eltérnek egymástól (de a korábbi publikációk is forrásként léphetnek elő, melyet külön nem jelzünk), jegyzetekben pedig csak a legfontosabbnak vélt eltéréseket tüntetjük fel;
- » a harmadik egységben *Publ.* rövidítéssel a kézirat adott darabjának már teljes egészében közölt lelőhelyét írjuk, ami után/helyett a * jelzést követően a részleges (szövegincipites, vagy variánsként betűkottás), vagy a kézirat sajátosságát figyelmen kívül hagyó (ritmizált, esetleg nem a kézirat, hanem a Kájoni *Cantionale* szövegével, vagy nem az eredeti hangmagasságban történt) dallamközléseket adjuk meg; ugyanitt utalunk – *vö.* rövidítéssel – az egyes darabok XVII-XVIII. századi erdélyi ferences forrásaira, kiadásaira; valamint megadjuk a tétel *facsimile* közlésének helyét (kötetünkben a kép számával);
- » a *Bibl.* rövidítéssel kezdődő sorban a fenti bekezdésekben nem szereplő, az adott tételre utaló szakirodalmat soroljuk fel (külön nem említve a néphagyományban fennmaradt dallamokkal foglalkozó könyveket, mint az RMDT köteteinek számozását követő Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979, vagy Szendrei-Dobszay 1988 – ezek elérhetősége Dobszay 1995-ben kiadott, a gyakorlatban lévő felekezeti énekeskönyvek anyagát feldolgozó könyvében az egyes énekeknél fellelhetők, vagy az adott irodalmak betűrendes énekmutatójában egyszerűen fellapozhatók);
- » külön sorban jelezzük a kézirat dallamilag rokon énekeit: a „*vö.*” után jelen közreadás []-be tett sorszámával;
- » végezetül pedig a kéziratban nem, vagy hiányosan, esetleg hibásan szereplő dallamok rokon forrásból való dallamalakját hozzuk.

In Hungarian musicology and hymnology the so-called *Deák-Szentes Manuscript* has a salient position. It contains the most important tunes – in the “practical” notation of the 18th century – from János Kájoni’s *Cantionale Catholicum*,¹ the largest Hungarian collection of folk hymn texts which also radiated its influence beyond its place of origin, Transylvania. Except for some other items (masses, Kyries for litanies, baroque cantiones and folk hymn lyrics), the larger part of the compilation (89 pages out of a total of 142, 195 items out of 253) adjusts to the second version of the *Cantionale* edited by Ágoston Balás in 1719², the contents of which was slightly changed, also by the addition of a few songs. Its importance notwithstanding, there is still a lot of conjecture and uncertainty around the *Deák-Szentes Manuscript* compiled for cantorial use³.

1. SOURCES OF THE PRESENT EDITION

Naturally, the primary source of releasing the Deák-Szentes hymnal in print is the Manuscript itself. As it is defective (having been found truncated after several decades of latency some fifty years ago), the copies made of the still complete Manuscript in the first half of the 20th century have acquired signal importance as secondary sources. With their help the material on the missing leaves can be reconstructed, and therefore it is expedient to begin the description of the Manuscript with these sources. The work of two specialists steeped in the study of liturgical and popular religious hymns can be relied on. The first to publish a detailed study of the Manuscript was Géza Papp.⁴ The other is the Cistercian monk Henrik (Jakab) Saád, whose study and transcription of the Manuscript remained unpublished.⁵

1 Kájoni János (ed.): *Cantionale Catholicum*... Benedek 2000, 540, Muckenhaupt 1999, 125; 2001, 18–20. (Hereinafter: Kájoni 1676)

2 Balás Ágoston (ed.): *Cantionale Catholicum*... Benedek 2000, 544; Muckenhaupt 2001, 44. (Hereinafter: Kájoni 1719)

3 The connection between the studied Manuscript and the different editions of *Cantionale Catholicum* is summarized in a synoptic table, see pp. 90–107.

4 I herewith express my thanks to Ágnes, daughter of Géza Papp for putting the copy at my disposal.

5 I got access to this copy by courtesy of Pál Péter Domokos’s heirs, for which I am very grateful to them. (Naturally, other researchers also made copies of pieces of the Manuscript that had special importance to them. Bence Szabolcsi copied out some of the tunes which can be found in his estate in the Manuscript Collection of HAS. Information from Géza Papp 1988, 380.)

a) Saád 1, Saád2

In his lifetime the Cistercian monk and grammar school teacher Henrik (Jakab) Saád (1861–1943) copied several printed and handwritten song-books. He was preoccupied with the *Deák-Szentes Manuscript* from 1931 to 1936, preparing it for publication and writing an accompanying study to it. Its working title was: *Organ book for János Kájoni's Cationale edited for the second printing in 1719 by Ágoston Balas*. He was thus the first to determine to which earlier text collection the Manuscript with music was directly connected. His work remained unpublished and was re-discovered after World War II. Now privately owned, it is not accessible and is only known from Géza Papp's description.⁶

There exists a draft of Saád's transcription and study which was found among Pál Péter Domokos's posthumous papers and is now preserved in the Music Collection of the National Széchényi Library.⁷ This rough copy being available for research, it could be established that it is the most complete copy of the *Deák-Szentes Manuscript*. In the present edition it is referred to as "Saád 1".⁸ Saád began to paginate the Manuscript from its 7th page (where the folk hymns begin) and he numbered the songs in blue pencil.⁹ He copied the tunes by transcribing them into the five-line staff in treble clef, giving them rhythmic values as well. Since in the *Deák-Szentes Manuscript* the clef and key-signature are often missing from its four-line staff, his transcription is doubtful at several points. Another misleading feature is that he misinterpreted the accidentals (sharps and flats) taking them for rhythmic marks.¹⁰ He defined the half note

⁶ Papp 1988, 380.

⁷ File of documents from Henrik Saád's hands (a. the notated copy of the *Deák-Szentes Ms.*, b. notes, c. letters). Marked: OSzK Ms. Mus. th. 238.

⁸ Saád 1, 1: "I received the handwritten song-book marked Ms. Mus. 976 from the library of the Nat[ional] Mus[eum]." Saád named the collection "Libellus Cantuum Catholicorum Transsilvanica" but he usually applied the abbreviated name "Libellus choralis C.C.Tr." to pages with music.

⁹ The numbering, however, does not perfectly tally with reality: he subsumed several pieces under a number (apart from masses and ordinary movements, e.g. the group of Kyrie–Gloria–Sequentia–Credo, Nos. 7–10 of the *Deák-Szentes Ms.* – the unnumbered songs in the *Deák-Szentes Ms.* are referred here by their number in the present edition, Saád 1. 1.; and also the Latin and Hungarian variants of a Kyrie with a trope and a Credo paraphrase, Nos. 80–82, Saád 1, 14–15), and he also confused the numbers at places (e.g. the correctly transcribed tune in the right key was given a different number from the same tune with the wrong clef, No. 53, Saád 1, 10); from p. 51 he did not write any more serial numbers.

¹⁰ Making exceptions in a few cases, he noted: "In this song (...) they indeed look like sharp signs" (Saád 1, 6, *Deák-Szentes Ms.* No. 29) or "Here the sharps simply mean pitch distances" (Saád 1, 3, *Deák-Szentes Ms.* No. 16).

as the basis of transcription: ♭ = ♭, interpreting its variants as follows: ♭ = ♭, ♭ = ♭, ♭ = ♭.¹¹ Despite the misunderstanding, the alteration of the individual notes can be inferred from his transcription because his marking is consistent throughout. It is a great asset of his copy that the corrections – mainly of pitch – in the *Deák-Szentes Manuscript* (e.g. pls. 3, 6–9) are indicated, usually as glosses on the margins. Some notes clearly cancelled in the Manuscript are, however, not crossed out in Saád’s copy (the majority being misplaced pitches in the staff notated a third apart, which means that Saád created parallel thirds at places).¹² Saád 1 provides the best but (for the defective marking of the accompaniment with letters and numbers) incomplete image of the missing part of the *Deák-Szentes Manuscript*. Although not without defects, it provides good bases for the publication of the original manuscript as above explained. There are only three items where all the stanzas of the original Manuscript cannot exactly be presented.¹³ Thus, with the help of the above source, the present volume contains the full contents of the *Deák-Szentes Manuscript* excepting two incomplete song text.

There is a photocopy of the music supplement to Saád’s study prepared for publication among Géza Papp’s posthumous documents devoted to the *Deák-Szentes Manuscript*. It is entitled *The tunes of János Kájoni’s songbook Cationale Catholicum according to its printed version of 1719* (= “Saád 2”). It is the fair copy of Saád 1 with the difference that it does not include all the remarks in the latter (e.g. corrections in the Manuscript) and it only contains part of the Manuscript (pp. 7–93). This section comprises the hymns taken from Kájoni’s *Cationale*, as the note also reveals: “So far the connection between the Kájoni *Cationale* and the Manuscript. It is clear that the Manuscript follows the *Cationale* and the 171 notated songs and the 147 lyrics only with music references combine into such a liberal representation of Kájoni’s work that offers enough to sing

11 Saád 1, 1st unnumbered page

12 E.g. *Deák-Szentes Ms.* No. 3 (Saád 1, 1st unnumbered page where the line of the cancellation was mistaken for a slur) or No. 220 (Saád 1, 46).

13 For after putting down the first verse, Saád merely noted the number of subsequent stanzas in the Manuscript. *Deák-Szentes Ms.* Nos. 199, 217, and 218. About the former Saád 1, 43: “On p. 94 there is a six-stanza song written on – or rather between – the lines ruled throughout the page in fine large letters that differ from the preceding script. Its title is: Iesust kereső Léleknek ohajtása [The longing of a soul in search of Jesus].” After stanza 1 Saád wrote “etc.” The same song is found on p. 141 of the Manuscript (No. 252), also with 6 stanzas, so it is rightly presumed that the two have identical texts. On the latter two see Saád 1, 45: “There are another 8 stanzas of it on this page” and “Another three stanzas of this sacred song are written down”.

for every occasion. The total of 318 songs rivals any Hungarian collection from that (17–18th c.) period.”¹⁴ That means that Saád 2 contains the most important material of the *Deák-Szentes Manuscript* “from the point of view of tune history”¹⁵ (Nos. 6–198), without being a full copy of the Manuscript. The numbers of the songs are different from the numbering in Saád 1.

b) Papp

In the early 1940s Géza Papp copied the part of the *Deák-Szentes Manuscript* that relates to Kájoni’s *Cantionale*, and passed the copy on to Kálmán Csomasz Tóth, Pál Péter Domokos¹⁶ and Károly Mathia¹⁷ for further copying. In Papp’s estate section devoted to the *Deák-Szentes Manuscript* and put at the author’s disposal (=“Papp”) drafts of the essay on the Manuscript and its notes can also be found. For practical considerations Géza Papp also transcribed the tunes onto the five-line staves (of printed music-paper), but unlike Saád, he preserved the notation of the Manuscript, mirroring the appearance of the Manuscript with its ligatures, clef signs, pitch alterations, and not transposing the tunes into the treble clef. His copy of the Manuscript is “letter-perfect” as it were, except that he sometimes changed the original sequence of the songs (he began each song on a new staff, starting each item with the page number of the Manuscript). Besides, he did not indicate the corrections in the Manuscript, or the letter and numbers alluding to the accompaniment. The available material does not contain the copy of the entire Manuscript.¹⁸ The lyrics of some items are defective¹⁹; the words of some are begun but only written to varying lengths²⁰; and sometimes only the incipit of the tune and the text is given²¹. The gaps of the posthumous material can partly be filled by the tunes Géza

14 Saád 2, 42. This part was also treated separately by Géza Papp in his study (Papp 1988, 381–386)

15 Papp 1988, 381.

16 Papp 1988, 380, RMDT I. 65; Domokos 1979, 90; Domokos 1986, 416. They used the copies for vol. I of *Régi Magyar Dallamok Tára* [Collection of Old Hungarian Tunes] and for the publication of the Kájoni *Cantionale* with music (Domokos 1979).

17 As a letter of thanks dated October 1959 reveals (Papp).

18 Missing items: *Deák-Szentes Ms.* Nos. 6, 21, 24, 50, 51, 53, 67, 75, 77, 86, 87, 94–96, 102, 113, 116, 124, 152, 154, 156, 158, 160, 168, 178–179, 197–221, 224–232, 235–253.

19 *Deák-Szentes Ms.* Nos. 121, 167.

20 *Deák-Szentes Ms.* Nos. 27, 30, 44–46, 48, 49, 120, 122, 125, 126, 129, 164, 181, 183.

21 *Deák-Szentes Ms.* Nos. 1–5, 140–142, 233.

Papp published in volume II of *Régi Magyar Dallamok Tára* [Collection of Old Hungarian Tunes] and in other writings.

To determine the presumed correct form of individual songs, some other Transylvanian Franciscan sources – manuscripts, printed works, publications – were also consulted. Although their versions of the songs are not identical with those in the Manuscript, they may still contribute to their interpretation, rectification or (musical) completion. Most frequently consulted were: the 16th century *Csíksomlyó Cationale*,²² the critical editions of János Kájoni's two 17th century music collections (*Organo Missale* and *Codex Kájoni*)²³, and several Franciscan manuscripts with music also from the 18th century, such as the Szamosújvár manuscripts²⁴ of the same function and genesis as the *Deák-Szentes Manuscript* (to be introduced in detail below), the *Kolozsvár Manuscript of 1741*,²⁵ and a recently discovered manuscript from one of the namegivers of the *Deák-Szentes Manuscript*, Mózes Szentes.

The bound manuscript of Mózes Szentes written as a novice (*Orationes in Novitiatu scriptae*, pls. 19–20) and the religious songs in it were first mentioned by Ildikó Hubert.²⁶ The unpaginated manuscript found at Máriaradna was later transferred to the Franciscan convent at Dés²⁷. The title-page of the

22 Description: Muckenhaupt 1999. 101–102, on its contents: Kovács 2013.

23 Richter 2005. (Description: Muckenhaupt 1999. 197–198); Diamandi-Papp 1994. (Description: Muckenhaupt 1999, 195–197).

24 1st and 2nd supplements to *Hymni Vesperarum*, in detail see at the end of the chapter *History of the Manuscript and its research*.

25 *Kolozsvár Manuscript of 1741* (Székely Museum of Csík, Ltsz. 4109). Bence Szabolcsi studied the manuscript in the Franciscan friary of Kolozsvár in 1925 (Szabolcsi 1979, 322: “notated religious song collection from 1741”, 173: “the Kolozsvár manuscript of 1741”), Pál Péter Domokos examined it at Csíksomlyó, where it was deposited in 1961, in the 1960s (“notated manuscript by an anonymous Franciscan from 1741”, Domokos n.d.; Domokos 1986, 413, 417.) Pál Richter identified the manuscript believed by researchers to be latent (Stoll 1963 and 2002, No. 204, whereabouts unknown) (Richter 2007, 157). With the help of Erzsébet Muckenhaupt we managed to arrange in order the photocopies of the handwritten descriptions and transcriptions made by Pál Péter Domokos of this source (Domokos n.d.). The designation “Kolozsvár Manuscript of 1741” used here to refer to the manuscript (“handwritten collection of the Franciscan friary of Kolozsvár”, Szabó 1934, No.I. 1) is borrowed from Géza Papp (RMDT II, 730, abbr. Kkz). Fol. 14r of the manuscript of 64 leaves (which received fol. numbers at its present place of preservation) carries the note dated 29 June 1741 („Finis A. [1]741. 29. Junij.”).

26 Hubert 2001, 709, 711.

27 *Mózes Szentes's Manuscript*. The contents of the manuscript and the publication of its folk hymns see: Kővári 2010b, 2013b.

manuscript reveals that the aim of Brother Mózes was to collect for himself the prayers that he would use in the liturgy and on paraliturgical occasions. His collection is a prayer book, the overwhelming majority of which contains Latin orations, acclamations, with some Hungarian language texts such as prayers to the greatest Franciscan saints (e.g. St Anthony of Padua), spiritual writings, guides (e.g. to acquire plenary indulgence) and certain traces of folk religion.²⁸ In addition to prayers, the manuscript also contains plainsong texts (e.g. the hymn *O Deus ego amo te* or the famous Franciscan hymn to the Virgin, *Tota pulchra es Maria*), and four Hungarian folk hymn lyrics two of which put down with music by the young Franciscan novice (pls. 21–25). One of the two folk hymns without music, which is given in the Szentes manuscript in two variants (*Mennynek, földnek Ura, pokolnak rontója* [Lord of heaven and earth, destroyer of hell] and *Szeretlek tégedet, szerettél engemet* [I love thee and thou loved me], for the lyrics see later, p. 25–26; pls. 21 and 22) can be associated with a notated tune (*Imádlak, Jézusom, itt áldlak, Krisztusom* [I adore thee, my Jesus, I praise thee, my Christ], pl. 24, transcription in note to No. 253) by omitting the repetition of the long starting line. Justification for doing so is given by the printed hymnal with music published a hundred years later.²⁹ Thus, the tunes of three out of the four Hungarian folk hymns in Szentes's manuscript are known. Since each of the folk hymns can be found in the appendix of texts to the *Deák–Szentes Manuscript* (pls. 14–18),³⁰ three of the song texts in it can be paired with tunes, precisely with contemporaneous tune variants put down by one of the users of the manuscript.

As the photographs of *Mózes Szentes's Manuscript* reveals (pls. 23 and 24), its notation is different from the musical writing in the *Deák–Szentes Manuscript* (pls. 3–12). In 1751–52 the young friar put down the melodies of the folk hymns

28 In the section "St Anthony's Responsory" we can read the closing part of prayers that have been preserved by religious oral tradition: "Glory be to the Father and to the Son and to the Holy Spirit. As it was in the beginning is now, and ever shall be, world without end. May St Anthony pray for us. Amen. All that say this prayer in its due time will be granted by God any of their wish if it is for the salvation of their souls. They shall be aware of this and they shall have hope." (*Mózes Szentes's Manuscript*)

29 The melody paired with the words *Szerettél engemet, szeretlek tégedet* [Thou loved me, I love thee] in Zsaskovszky's song-books (Tárkányi–Zsaskovszky 1855, No. 121, Zsaskovszky 1859, No. 28) is published in Kóvári 2013b, 597.

30 No. 247 *Boldogasszony Anyánk* [Our Blessed Virgin Mother] with the same title; 249: *Mennynek, földnek Ura, pokolnak rontója* [Lord of heaven and earth, destroyer of hell] with the remark "different song"; 252: *Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom* [Where art thou, my beloved Jesus Christ] with the same title; 253: *Imádlak, Jézusom, itt áldlak, Krisztusom* [I adore thee, my Jesus, I praise thee here, my Christ] with the title "another supplication to the Holy Sacrament".

in the already widely known and later prevalent square notation, which probably comes from the so called "quadratic" system, the Gregorian notation of the modern period (spread by publications such as the *Hymni Vesperarum* of Csíksofnyó dated 1741).³¹

2. HISTORY OF THE DEÁK-SZENTES MANUSCRIPT AND ITS RESEARCH

Little is known of the history of the *Deák-Szentes Manuscript*. What is certain is that it was found and bought by the Hungarian National Museum library (today National Széchényi Library) on 16 October 1926 from Zoltán Balogh jr. as an appendix bound in one with a music publication of Csíksofnyó, *Hymni Vesperarum*,³² printed in 1741.³³ The components of the colligation were taken apart in the year of purchase and with separate marks were included in two different departments of the library.³⁴ The Manuscript was given a new binding.³⁵ During or right after World War II the Manuscript was lost (it was still extant in 1940 but already missing in autumn 1946)³⁶, the post-war stocktaking did not find it, so it was entered in the list of missing

31 The square notation resembles mensural notation, cf. Richter 2007, 15.

32 Description: Muckenhaupt 1999, 128.

33 For 400,000 koronas. The data and the subsequent fate of the printed book and the manuscript have been explored by Éva Kelemen who reviewed the accessions registers (Music Department 1925–26, Printed matter, 1927) and the documents of the Music Collection. I herewith express my gratitude for her endeavours and kind communication.

34 The Manuscript (acc. reg. no. Z/o. 46/1926) was included in the Music Department, an independent department since 1 May 1924 (headed by Kálmán D'Isöz), and got the mark Ms.Mus. 976 in 1926. The register number is still visible on the Manuscript (in the crossed seal on the inside of the cover and on the last page of the Manuscript). Kálmán Isöz entered the Manuscript with the title "church song collection bound together with an 18th c. church songbook", and gave over the *Hymni Vesperarum* to the department of prints (today main collection) on 5 January 1927. Its mark: OSzK 822.014. The title-page and the alphabetic contents on the leaf at the end (Index Hymnorum, two pages) were substituted by photocopies from another identical copy that used to belong to the famous Todoroszku collection. This copy is not to be found in the NSzL stock today.

35 On the fine binding see the first paragraph of chapter 3. Later in Rezső Lavotta's catalogue it earned its library designation from the first piece „Missa Brunensis”: Lavotta, 1940, 135 (also mentioned by Papp, 1988, 380). Lavotta *ibid.* presumed that the Manuscript was from the 17th century, with 18th c. additions. In the present-day catalogue of the Music Collection the name „*Deák-Szentes Manuscript*” also occurs.

36 Papp 1988, 380, 379. In 1945 the Library was hit by bombs and the Music Collection suffered heavy losses.

items.³⁷ For a few decades it was believed lost, but during the shelf-reading in 1969 it was recovered and given a new mark³⁸. In the meantime it became truncated; probably the removal of the binding board let it fall apart and the whereabouts of the missing 19 leaves (38 pages out of 142) are still unknown, if they are not lost. After its re-discovery the Manuscript was kept in a pallium a piece of which is still extant.³⁹ At the turn of the millennium the Manuscript underwent restoration and received the current binding.⁴⁰ The coherence of the two liturgical collections once constituting a unity is also proven by Mózes Szentes's note put down at the date of the transfer of the Manuscript (pl. 1).⁴¹

After its discovery, the Manuscript inspired great interest among musicologists, who tried to give it a name on the basis of the single gloss including two names and a date ("Ad Usam Concessit P. Moysi Szentes, P.F. Emericus Deak, 1774", pl. 13) it carries. The first to mention it was Bence Szabolcsi in 1929.⁴² In his history of Transylvanian music published in 1936 Dénes Bartha did not only mention and cite the basic facts (connection of the Manuscript to *Hymni Vesperarum* and the handwritten insertion) but also presented the first lines of some 200 songs also included in Kájoni's *Cantionale*.⁴³ Artúr Harmat discussed it in connection with the songbook *Szent vagy, Uram!* [Holy Art Thou Lord] and in his summary of Hungarian church

37 It probably got lost – as Géza Papp presumed – because the mark was also removed together with the binding board.

38 Ms. Mus. 4.374. The new stamp (46/1072/69) applied upon its recovery says it derives from central acquisitions. (The revision of 1968 still registered it as lost, Papp 1988, 380.)

39 Featuring the new mark in Róbert Murányi's handwriting.

40 Between 1998 and 2003.

41 „Fr[a]t[r]is Moysis Szentes. Anno 1774.” Cited by Domokos 1986, 413.

42 “Handwritten appendix by Moyzes Szentes to the hymnal printed in Csíksomlyó in 1741, 1774,” Szabolcsi 1961, 115 (n.344). He listed the Manuscript among the major handwritten documents of 18th century songs (including church songs), without library reference mark. At other places, he referred to it as “handwritten coll. of Moyzes Szentes (1741)” and “M. Szentes's manuscript of 1774” (Szabolcsi 1931, VIII and XVI,) as well as “Mózes Szentes's manuscript (1774)”, “Franciscan cantor's book of Mózes Szentes and Imre Deák (1774)”, “Transylvanian Franciscan cantor's book of Mózes Szentes” (Szabolcsi 1979, 167, 173, 321).

43 In his study Bartha did not give the Manuscript a title, only citing its mark, but he reproduced a page in facsimile and referred to it as “Szentes-Deák Manuscript” in the list of illustrations (plate 52; pl. 53 carries a photograph of a page of *Hymni Vesperarum*). In his list he gathered 187 songs from pages 7–91 of the Manuscript, dividing one song into two (*Deák-Szentes Ms.* No. 59), leaving out one (No. 124) and counting the twice three variants of the two penultimate pieces as one each (Nos. 190–192 and 193–195). He indicated the absence of tunes (where the staves are empty) and remarked that in the 17th century *Csiksobotfalva Manuscript* of Kájoni – “an incomplete version of the *Cantionale*” – the tunes “deviate to no little extent” from the tune variants in the *Deák-Szentes Manuscript*. Bartha 1936, 14 and 42–44.

music.⁴⁴ In volumes of the *Régi Magyar Dallamok Tára* [Collection of Old Hungarian Tunes] (RMDT) Kálmán Csomasz Tóth⁴⁵ and chiefly Géza Papp⁴⁶ published tunes from the Manuscript (altogether nearly a hundred in different forms) and Papp published another 12 in different articles. All this suffices to confirm the significance of the connection of this 18th century manuscript to the melodies of the 16–17th centuries. When preparing the modern edition of Kájoni's *Cantionale* of 1676 with music, Pál Péter Domokos also included several tunes (rhythimized) from the *Deák-Szentes Manuscript*, presuming that the Manuscript was by the hand of the editor of the *Cantionale*'s second edition of 1719, Ágoston Balás, perhaps with the aim of printing the hymnal with music.⁴⁷ Géza Papp's article in *Magyar Zene* reported on the recovery of the Manuscript after its latency, clarifying several essential questions about it.⁴⁸ In his work devoted to Franciscan sources in the Carpathian Basin Pál Richter elaborated the contents of the Manuscript.⁴⁹ Some major collections and several studies look into the variants of the tunes of the Manuscript surviving in the folk tradition.⁵⁰ Most recently, a manuscript by one of the Franciscan friars related to the present hymnary, Mózes Szentes, was introduced in an

44 "Deák-Szentes: Handwritten song collection from 1774" (SzVU No. 68 and 190), and "the Deák-Szentes manuscript" (Harmat 1944, 253).

45 Kálmán Csomasz Tóth calls it "Szentes-Deák manuscript (1774)", briefly sums up its contents and writes of the notation, too, RMDT I, 65. He includes three pieces in the main text (*Deák-Szentes Ms.* No. 54, 114, 155) and four in the notes (Nos. 41, 58, 158, 165) together with the tunes of another two (157, 162), preserving the original clefs, to mirror the look of the notation. For the rest of the cases he only mentions that the given song occurs in the Manuscript while some he presents in comparison with their tune variants.

46 Géza Papp named it "Deák-Szentes manuscript (notated song collection from 1774)" (RMDT II, 730). 26 of its songs are in the main text (*Deák-Szentes Ms.* Nos. 11, 12, 25, 33, 36, 55, 57, 65, 109, 110, 115, 118, 123, 128, 135, 136, 154, 168, 169, 172, 173, 177, 178, 180, 186, 188; another song is identical with a form in another songbook, No. 235). He included one (No. 179) in the introductory essay, and one (No. 182) in the notes. Besides, 17 melodies are given in the notes and 56 among the variants.

47 Domokos 1979, 90, 141, 149; 1986, 402–413.

48 Papp 1988. He discusses in detail the history and research history of the Manuscript and gives a bibliography to its items connected to the *Cantionale*.

49 Richter 2007, 158.

50 Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979 discusses the folk music variants of the tunes in RMDT I-II and presents a selection; its audio supplement (and the comparative analyses of a few songs) Szendrei 1993. The selection based on the typology of the central folk music collection mentions the Manuscript in the study but includes no tunes from it, Szendrei-Dobszay 1988. I compared the Transylvanian, Bukovinian and Moldavian folk music variants of the Manuscript's *Cantionale*-related songs that survived most vividly in the oral tradition (those belonging to Christmas in the liturgical cycle and some laments from the thematic songs), Kővári 2007.

article.⁵¹ Some facsimile pages from the *Deák-Szentes Manuscript* were also included in a paper.⁵²

Following Géza Papp, research names the manuscript the *Deák-Szentes Manuscript*.⁵³ Instead of its writers, the designation refers to the possessors of the Manuscript, informing us that the first known user of the Manuscript, the Franciscan priest Imre Deák, who died young at the age of 26, yielded the manuscript “for use” to fellow member Mózes Szentes in 1774, the year of his death. The lines that record this fact are not by Deák but in Szentes’s handwriting (pl. 13, cf. pls. 1 and 20).⁵⁴

Very little is known of the lives of the two friars. Domokos Deák (called Imre by his religious name) was born at Szárhegy in Gyergyó in 1748. After entering the order on 1 August 1767, he was ordained priest on 5 October 1771 (when he began to sign his name as Father Imre Deák). On his way home from a bath at Nagyvárad he died unexpectedly in Kolozsvár on 11 October 1771.⁵⁵ Father Mózes (Péter) Szentes was born at Székelyudvarhely in 1733, took the habit on 14 July 1751 and was ordained on 4 June 1757. There is more information on him, as several of his official posts were recorded in the registers of the convent. At Felsődetrehem (Torda–Aranyos county) he was pastor in Baron Simon Kemény’s household; in 1781 superior at Szárhegy, in 1792–94 he served at the court of Baron Zsigmond Bálintith in Körtvélyfája (Maros–Torda c.) and in Count János Mikes’s court in Uzon (Háromszék c.) in 1795–1800. He died of tuberculosis at Szárhegy on 15 March 1806.⁵⁶

Another two Franciscan friars may be connected to the Manuscript. István Bartalis, the person who wrote a note into the printed copy of *Hymni Vesperarum*,

51 Kővári 2010b, 2013b, the latter including songs also found in the *Deák-Szentes Ms.*

52 Papp 1988 (*Deák-Szentes Ms.* pp. 1, 23, 117 and 122), Bartha 1936 and Domokos 1986 (p. 33 of the Manuscript). Anette Papp published facsimiles of individual songs and not of the Manuscript pages (Papp A. 2013a: Nos. 41, 43, 83, 93, 118, 147, 148, 152, 153, 154, 155, 157 in our edition of the Manuscript; 2013b: Nos. 111, 135, 150, 159; 2013c: 87, 162 in our numbering). The photos show, in addition to the selected song, the starting or closing sections of successive songs, since in the Manuscript the songs follow one another continuously. Only facsimiles of complete songs are mentioned in the notes to individual songs.

53 The bibliographies of handwritten song-books also adopted the historical names of the Manuscript: “Mózes Szentes’s appendix (1774)” (Szabó 1934, No. I/162, Stoll 1963, No. 318), then “Deák-Szentes Manuscript (1774)” (Stoll 2002, No. 318).

54 *Deák-Szentes Manuscript* 122. The name of Mózes Szentes in his own handwriting can be found on another two sources (*Hymni Vesperarum* and the collection he wrote as a novice, see *Mózes Szentes’s Manuscript*).

55 György 1930, 254 and 494.

56 György 1930, 321, 323, 399, 412, 438 and 575.

is to be discussed later (see pp. 80–81). The fourth Franciscan friar is the one whose 1719 edition of *Cantionale Catholicum* is most tightly connected to our Manuscript. Pater Ágoston (Pál) Balás was born at Kézdiszentlélek in 1680, took the habit on 4 September 1702 and was ordained on 6 April 1708. He served as superior at Dés (1714), several times at Székelyudvarhely (1717, 1725, 1728) and Csíksomlyó (1727), and in 1721–24 he was the secretary. In 1731 he served in the court of the Counts Csíky at Szentdemeter (Udvarhely) and in the parish of Zágón (Háromszék) in 1734. As József György wrote, “A devout friar, he was also a scholarly and absorbed theological lector. (...) He ended his life full of hard work close to his native town, in Esztelnek, on 26 Aug. 1748.”⁵⁷ It is also known that the assembly of the order held at Székelyudvarhely on 1 June 1719 elected him to be sent to Csík to teach the upper classes.⁵⁸

It is not possible to date the compound Manuscript exactly. Apart from the obvious and only concrete piece of information (that the Manuscript section up to page 122 dates before 1774, the date featuring in the note on that page) Henrik Saád presumed that the hymns up to page 93, which tally with the *Cantionale*, were notated in the first half of the century. Dénes Bartha dated the Manuscript between 1741 (the publication of *Hymni Vesperarum* to which the hymnal was bound) and 1774.⁵⁹ Basing his hypothesis on the notation, Pál Péter Domokos assumed that the Manuscript was created in connection with the second edition of Kájoni’s *Cantionale* in 1719 and that its editor Ágoston Balás might have compiled it.⁶⁰ In Géza Papp’s view there is no proof to substantiate this claim. He himself did not venture into hypotheses about the date of the Manuscript. Although a study of the notation alone cannot provide sufficient information for a precise dating, for want of other data it is thought-provoking to look at Pál Péter Domokos’s assumption and to complement it with other sources. He writes about the so-called *Benedicamina* boards used in the Csíksomlyó friary to teach music and also illustrates them with photos. These boards were written in square notation;⁶¹ one of them features the date

57 György 1930, 97, 170, 197, 215, 342, 433, 439, 473.

58 Boros 1927, 246. He mentions that in the 1720s–’30s both the Transylvanian leaders and the Roman Catholic high clergy acknowledged the efforts of the teaching friars of Csíksomlyó.

59 Bartha 1936, 14. Pál Richter also took over this dating, Richter 2007. Neither date can, however, be taken as conclusive, for an earlier created manuscript could also have been bound together with a printed work, and new songs could have been written into it by its subsequent users even after its unification with *Hymni Vesperarum*.

60 Domokos 1979, 90, 149; 1986, 402.

61 Domokos 1986, 409–412. He also presumes that it was Ágoston Balás who introduced the square notation boards “who worked as an instructor in the friary throughout his life”. This

1733. This “square” notation – or more precisely, its “quadratic” version imitating 18th century prints (e.g. *Hymni Vesperarum*) – was also used by Mózes Szentes as a novice for the writing of the two folk hymns he notated in 1751–52 (pls. 1–2 and 23–24). Szentes’s hand is also known from the text appendix of the *Deák-Szentes Manuscript* (see pp. 75–76 on the notation of the Manuscript). The handwriting neither of Ágoston Balás, nor of Imre Deák is known, while Mózes Szentes’s is, what is more, the latter’s youthful notation is also documented. All this may support the assumption that the Manuscript may be dated to the first half of the 18th century. The *terminus post quem* cannot be determined. If we presume that the compiler of the collection was Ágoston Balás wanting to publish the second edition of Kájoni’s *Cantionale* with music, then we might date the Manuscript to before 1719.⁶² If, however, it was not the editor but another Franciscan friar, a cantor, who wished to collect the (revised) *Cantionale* tunes for himself, then it was certainly written after 1719 by a (so-far anonymous) friar who received religious education including musical notation at a time when the cursive Hungarian notation was still taught, too.⁶³ When yet another source – the *Kolozsvár Manuscript of 1741* – is also considered, it can be concluded that the *Deák-Szentes Manuscript* was surely written before the issuing of the *Hymni Vesperarum* in 1741. (This is not invalidated by the fact that the textual appendix was written after 1774, as the date put down on p. 122 suggests.) Although the *Kolozsvár Manuscript* was written in square notation, it still bears resemblance to the notation on pp. 105–121 of the *Deák-Szentes Manuscript* which is also the cursive Hungarian notation used for the entire Manuscript but the symbols are drawn far thicker (see pl. 12). The difference between the two Transylvanian Franciscan manuscripts is the use of the slur for the ligature in the manuscript of 1741. This suggests that of the two the *Kolozsvár* manuscript can be dated later and it may be concluded (and Saád’s hypothesis confirmed) that the notated part of the *Deák-Szentes Manuscript* was written at two different points of time. However, this argumentation is based on the notation, which cannot be taken for sure proof by itself. These two kinds of music writing – cursive notation (for everyday use) and square notation (for the printed hymnals and liturgical

„quadratic” notation is more like mensural notation (using elongated oblong, sometimes rhomboid note-heads with stems).

62 In the printed hymnal there are a few pages of notated psalm tones, in square or “quadratic” notation, too.

63 The upper time limit of this notation might be the first year of M. Szentes’s novitiate (1751) or it might also be earlier, in the 1730s when the notated teaching boards were written.

books) lived side by side among the Franciscans. I tend to presume that the part containing the folk hymns in the Manuscript was written in the first half, maybe at the beginning, of the 18th century, and it cannot be precluded that it was written by Ágoston Balás himself.

To return to the research history of the studied Manuscript, we find traces of the use or existence of similar collections to our Manuscript in different centuries. In 1929 Henrik Saád inquired in a letter sent to P. Fortunát Boros⁶⁴ about transcriptions of folk hymns in Kájoni's collection. Boros directed Saád's attention to the recently discovered Kájoni manuscript of Csíkcsobotfalva and to the cantors' book edited by Baka (the 1921 edition of Kájoni's *Cantionale* with accompaniment). In July 1931 Boros looked at the collection he named the Szentes manuscript in Budapest. He wrote to Saád somewhat disappointed that contrary to expectations he had found nothing new except that in the refrain of *Boldogasszony Anyánk* [Our Blessed Virgin Mother] Transylvania was mentioned (No. 247, pls. 14–15): "I tend to trace this change to the era of the principality, when Transylvania was an independent principality." The most important sentence for our research in the letter is the following: "Song-books like this [i.e. the *Deák-Szentes Manuscript*] are still written galore by our novices."⁶⁵ That means that in the first third of the 20th century students at the Collegium Seraficum of Székelyudvarhely took down a lot of folk hymns in notation. Of course, we do not know what Fortunát Boros exactly meant. Maybe he meant the enumeration of folk hymns included in successive editions of Kájoni's *Cantionale*. Or, maybe he alluded to the copying of folk hymn tunes to be appended to the printed *Hymni Vesperarum* (or a later notated liturgical publication). We know from his writings that in Transylvania Franciscans have always devoted special care to the appropriate education of new generations over the centuries.

64 Fortunát (Domokos) Boros (Zetelaka, 2 June 1895 – Capul Midia, 16 March 1953), Transylvanian Franciscan historian, writer, provincial and martyr. He joined the order on 20 August 1911, attended the Franciscan theology in Vajdahunyad, took the solemn vow on 29 April 1917 and was ordained on 1 June 1918. He studied at Kolozsvár (history–geography) then Szeged and obtained a doctoral degree (history, 1923). He worked in the friary in Székelyudvarhely in 1920–32, Kolozsvár in 1932–48, and Brassó in 1948–51. From 1921 he was the prefect and teacher of the novitiate at Székelyudvarhely. In Kolozsvár he headed the St Bonaventura press and bookbinding workshop (Magyar Katolikus Lexikon [Hungarian Catholic Encyclopedia], Romániai Magyar Irodalmi Lexikon [Dictionary of Hungarian Literature in Romania]).

65 Saád 1. Letter dated 24 Aug. 1931, Székelyudvarhely. This sentence is underlined in red pencil by Saád. About *Boldogasszony Anyánk* [Our Blessed Virgin Mother] banned from use by the bishop Fortunát Boros also wrote that he was going to re-introduce it to the Franciscan church of Székelyudvarhely in the version found in the *Deák-Szentes Manuscript*.

More recent research has verified that it is not at all rare but quite frequent to find in 18th century Transylvania, in Franciscan circles, printed liturgical books to which manuscripts of notated liturgical or folk hymn tunes are attached. While processing the Franciscan library at Szamosújvár, Erzsébet Muckenhaupt has found two colligations that are similar and partly identical with the *Deák-Szentes Manuscript*⁶⁶ and like the latter, were meant as supplements to the *Hymni Vesperarum* book of Gregorian songs printed in the Csíksomlyó printing house. Both contain masses, folk hymns with or without music, just like the *Deák-Szentes Manuscript*.⁶⁷ Both were also written by Franciscan friars, and the scribes of these two supplements were also musically well-trained (but so-far unidentified) Franciscans like the writers of the *Deák-Szentes Manuscript* named – as far as we assume on the basis of available knowledge – after its two users.

After the first pages (containing three folk hymns and two masses)⁶⁸ one of the Szamosújvár colligations (*1st suppl. to Hymni Vesperarum*) carries the songs of the *Deák-Szentes Manuscript* in the same order up to its No. 70 (*Jézus szent halálának* [The Sacred Death of Jesus]), followed by a leaf from much further in the studied Manuscript. This means that the colligation is defective.⁶⁹ Pagination in ink begins on the margins where the songs for the liturgical year begin (after *Missa Brunensis*), which means that this folk hymn collection with music was created separately and bound in one with the printed songbook and other manuscript leaves later.

In some regards, the *1st suppl. to Hymni Vesperarum* may appear as precedent to the *Deák-Szentes Manuscript*:

66 I herewith express my gratitude to Erzsébet Muckenhaupt for putting the photocopies of the two manuscripts at my disposal.

67 Szamosújvár Franciscan Library, unmarked (the stock is being processed). For identification's sake, here they are marked "*1st* and *2nd* supplements to *Hymni Vesperarum*".

68 *Imádlak, Isten Fia, ki önmön magát adja* [I adore thee, Son of God, who gives himself] (notated); *Ó felséges, ó szentséges Krisztus Jézus szent teste* [Oh the sacred body of Christ] (notation missing); *Üdvözlégy, Jézusnak szent teste és vére* [Hail the sacred flesh and blood of Jesus] (notation missing). These are written densely, probably later, less carefully. After three missing leaves (as the marginal folio numbers in pencil reveal) comes *Missa Seraphici Pl[atr]is. N[ost]ri. S[an]cti. Francisci*. (first three movements also in the *Deák-Szentes Ms.* Nos. 231–233) and *Missa Polonica* (without *Benedictus* and *Agnus Dei*; cf. Richter 2007. No. II/552). On account of the missing mass movements and because the folio numbers in pencil after this point are mistaken, or rather, corrected (15 rectified to 14, the correction running the rest of the manuscript to the last notated page) it can be suspected that a leaf is missing.

69 The following items of the *Deák-Szentes Ms.* can be found in the *1st supplement to Hymni Vesperarum*, in the order of the latter: Nos. 239, 231–233, 1–4, 6–12, 16–18, 20–26, 28–58, 62–70, 198.

- » it is spaced out more airily (with four staves on a page instead of the frequent five in the *Deák-Szentes Ms.*), therefore the text incipits and their *ad melodiam* tune references that are all but undecipherable in the *Deák-Szentes Ms.* (the ink is faded, the margins were cut off) can be clearly read in this manuscript (but they are fewer);
- » it uses red ink too for the initials (just like Kájoni for the so-called *Csikcsobotfalva Manuscript*, though this manuscript does not share its calligraphic and careful writing) and sometimes for the staves;
- » a song that was left unnotated in the *Deák-Szentes Ms.* (the staves are left blank) is given with the music here⁷⁰ and the incomplete song text in the former is also complete here⁷¹; elsewhere the Szamosújvár colligation contains some songs not included in the *Deák-Szentes Ms.*⁷²;
- » if a song at the beginning of the manuscript had been notated (though the four-line staves were already ruled), then we could link up a tune from a Transylvanian Franciscan manuscript with a piece in the appendix of the *Deák-Szentes Manuscript*;⁷³
- » the letter and numbers referring to the accompaniment are before, above or after the notes, that is, they had to be written at the same time as the notes, whereas in the *Deák-Szentes Ms.* they were written subsequently and continuously (mostly above or when space lacking, beneath the notes).

On the basis of other phenomena, however, the *Deák-Szentes Manuscript* appears to be earlier, or more precisely, more complete:

- » the numbers above the notes are often missing from the Szamosújvár manuscript;
- » when in both manuscripts the staves were left blank for a tune, the Hungarian version of the Latin song is also given in the *Deák-Szentes Ms.* (with only

⁷⁰ Az Úr Isten ím az Ádámnak [The Lord God promised to Adam] *1st supplement to Hymni Vesperarum*, p. 15, 25v).

⁷¹ Küldé az Úr szent arkangyalát [The Lord sent his holy archangel] (*1st supplement to Hymni Vesperarum* p. 9, 22r; *Deák-Szentes Ms.* No.11: the syllable 'arch' is missing, The "Sanctus" section was not to be written down; the introductory "Sanctus" melody of the Szamosújvár Franciscan manuscript see in note to No. 12).

⁷² *Missus Gabriel de coelis* (*1st supplement to Hymni Vesperarum* p. 15, 25r), *Kyrie qui natus nobis de pura Virgine* (*1st supplement to Hymni Vesperarum* pp. 17–18, 26r–26v), *Jézus, minden megváltója* [Jesus, Saviour of all] (*1st supplement to Hymni Vesperarum* pp. 23–24, 29r–29v).

⁷³ *Üdvözlégy, Jézusnak szent teste és vére* [Hail the sacred flesh and blood of Jesus] (*1st supplement to Hymni Vesperarum* 2r; *Deák-Szentes Ms.* No. 239).

a remark in the Szamosújvár manuscript saying that the Hungarian version is to be sung to the same unnotated tune);⁷⁴

- » there is a score in both manuscripts paired with different song texts;⁷⁵
- » in place of a Latin song text only the Hungarian version is given;⁷⁶
- » several tunes missing from the Szamosújvár manuscript are notated in the *Deák-Szentes Ms.*;⁷⁷
- » at one place there are three successive notated songs in the *Deák-Szentes Ms.* that are missing from the other manuscript.⁷⁸

All these peculiarities add up to suggest that neither manuscript should be taken for the precedent to the other. It is more appropriate to presume that they were made in a similar Franciscan milieu, for an identical purpose: to be used by the cantor, to carry on with the everyday liturgical practice.

74 *Puer natus in Betlehem, natus in Betlehem* (*Deák-Szentes Ms.* No. 24; 1st supplement to *Hymni Vesperarum* p. 18, 26v), and *Gyermek születék Betlehemben, mostani örömben* [A child is born in Bethlehem, exult for joy] (*Deák-Szentes Ms.* No. 25; 1st supplement to *Hymni Vesperarum* p. 18, 26v: *Gyermek születék* [A child is born] etc. eadem nota[m]).

75 In place of No. 19 (*Siralomnak oka* [Cause for lamentation]) of the *Deák-Szentes Manuscript A kereszténységben igaz vallás egy hitben* [In Christianity there is one true faith] (1st supplement to *Hymni Vesperarum* pp. 13–14, 24r–24v). In the first two editions of Kájoni's *Cantionale* the words of *Siralomnak oka* [Cause for us to grieve] should be sung to the tune of *A kereszténységben* [In Christianity] (Kájoni 1676, 8 [Domokos 1979, No. 15], Kájoni 1719, 12), while the latter has no music reference (Kájoni 1676, 10 [Domokos 1979, No. 17], Kájoni 1719, 13, this song being included in later editions as well: Kájoni 1805, 10, own tune; 1921, No. 27). That the 1805 edition only contains the song that was mentioned until 1719 as musical reference only may prompt the conjecture that the Szamosújvár manuscript containing *A kereszténységben* [In Christianity] was written later; it is however also presumable that the handwritten cantor's book was compiled for a congregation (and/or its cantor) where this text was popular to the tune.

76 Instead of No. 27 of the *Deák-Szentes Ms.* (*Dies est laetitiae*) its Hungarian version: *Dicséretes az gyermek* [Laudable is the child] (1st supplement to *Hymni Vesperarum* pp. 19–20, 27r–27v).

77 *Magnum nomen Domini* (*Deák-Szentes Ms.* No. 44; 1st supplement to *Hymni Vesperarum* pp. 30–31, 31v–32r); *In natali Domini* (*Deák-Szentes Ms.* No. 45; 1st supplement to *Hymni Vesperarum* pp. 31–32, 32r–32v); *Dulcis Jesu, dulce nomen* (*Deák-Szentes Ms.* No. 46; 1st supplement to *Hymni Vesperarum* p. 32, 32v), and most of the litany of All Saints on the last extant leaf: *Uram, irgalmazz nekünk... Jer, mi kérjük a mennybéli Atya Istent* [Lord have mercy on us... Come, let us entreat God the heavenly Father] (*Deák-Szentes Ms.* No. 198; 1st supplement to *Hymni Vesperarum* 39r–39v: from the words [„...Nekünk megbocsás]sa bűneinket” [That he may pardon our sins]).

78 *Kezdetik Jeremiás prófétának imádsága* [The Prayer of the Prophet Jeremiah begins] (*Deák-Szentes Ms.* No. 59.), *O Languens Jesu, defuncte Jesu* (*Deák-Szentes Ms.* No. 60.) and *A felséges Isten, ki lakik mennyekben* [Majestic God who lives in heaven] (*Deák-Szentes Ms.* No. 61.) “would” all be at the beginning of p. 39, 37r of the 1st suppl. to *Hymni Vesperarum*.

The discussed Szamosújvár manuscript did not undergo any “truncating”: it was presumably not used so much in the daily practice as the *Deák-Szentes Manuscript*, for the wide margin seems to be intact, not cut round for binding. The writing (of both the musical notation and the text) is similar, almost identical with that of the *Deák-Szentes Ms.* The only difference is that its scribe did not cross the tag of a note (↯) but almost always altered a note with an *x* preceding it (*x*↯).

The other Szamosújvár manuscript (*2nd suppl. to Hymni Vesperarum*)⁷⁹ is not so tightly connected to the *Deák-Szentes Ms.* It is far shorter containing a single song with music⁸⁰, but its notation is more like shorthand; two of the twelve songs written with words can be found in the appendix to the *Deák-Szentes Ms.*⁸¹

On the basis of Fortunát Boros’ cited letter and the more recent Transylvanian researches it is highly likely that similar manuscripts written by Transylvanian Franciscan friars (also) containing some of the folk hymns of Kájoni’s *Cantionale* (perhaps meant to be appended to the *Hymni Vesperarum* or some other later printed song-book with music compiled for liturgical purposes) may still be found. Comparing all three studied colligations, the *Deák-Szentes Manuscript* appears to be the most complete as it contains folk hymns for the entire church year and also for other events, covering all possible singing occasions. As far as we know, the earliest example of this practice is Kájoni’s who – like everyone else in that age – created his own notated collection for his cantorial service, for want of a standard work of the kind.⁸²

79 A gloss („Pro Usu V. Patris Balthasaris Tima concessus a Patre Guardiano Alexandro Nagy 1775. confirmatus a Patre Ludovico Szabo Guardiano Claudiopolitano 1776”) reveals that the collection (probably the printed book) was used in Kolozsvár in 1775–76 by Boldizsár Tima, who was entrusted with the education of novices sometime in the last quarter of the 18th century. Boldizsár (Ferenc) Tima was born in Kászonújfalú in 1749, took the habit on 19 April 1768, was ordained on 16 October 1773, was superior at Dés (1785–92 and 1795–98), Marosvásárhely (1801–05), also secretary (1797–1801), then defensor (1801–04) and died at Mikháza on 20 February 1814 (György 1930, 115, 198, 266, 292, 581).

80 *Missa S[eraphici]. P[atris]. N[ostri]. [Sancti] Francisci* Kyrie, Gloria, Credo and Sanctus movements (*2nd supplement to Hymni Vesperarum* 1r–5v, all contained by the *Deák-Szentes Manuscript* except for the last movement, Nos. 231–233, while the *1st supplement to Hymni Vesperarum* includes the complete mass).

81 *Boldogasszony Anyánk* [Our Blessed Lady Mother] (*2nd supplement to Hymni Vesperarum* 16v–17v, *Deák-Szentes Ms.* No. 247) and *Ó Mária, mi életünk, reménységünk, oltalmunk* [Oh Mary, our life, our hope, our shelter] (*2nd supplement to Hymni Vesperarum* 17v–18r, *Deák-Szentes Ms.* No. 248).

82 Fidéi Benedek claims that János Kájoni finished the notated book called *Cantus Catholici* in 1650, subtitled *Cantionale cum cottis scriptum*; however, it cannot have been written for himself (as at the end he gives instructions to cantors and organists in Hungarian), Benedek 2000, 446.

3. FEATURES OF THE *DEÁK-SZENTES MANUSCRIPT* (DESCRIPTION, NOTATION, READING)

Géza Papp described the still complete Manuscript as follows: “Size 16.3 x 20.5 cm (longitudinal 8r), 142 pages (mechanically paginated later), with a blank flyleaf in front. A single blank page inside (p. 126).”⁸³ Saád’s documents also include a note about the library binding of Manuscript: “Bound in semi-leather, it features “Church Songs⁸⁴ in gilded letters on top in the corner” and a “grey paper cover with black leather back and corners.”⁸⁵

It is not known who the scribes of the Manuscript were. It would be obvious to take Imre Deák and Mózes Szentes, or István Bartalis as the writers, the latter on the basis of the handwritten note in *Hymni Vesperarum* earlier bound in one volume with the Manuscript. Another palpable assumption is – as Pál Péter Domokos proposed on several occasions⁸⁶ – that the collection might have been made by Ágoston Balás, the editor of the second release of Kájoni’s *Cantionale* to which it relates most closely.⁸⁷ However, a document only in Mózes Szentes’s handwriting has been discovered so far, the handwriting of the others cannot be identified. Since earlier research did not know the handwriting of any of them and the complete Manuscript was latent for nearly thirty years, a few scholars wrote about the manuscript or its notation without having seen the original document, basing their views on the copy or the comments of the copier.⁸⁸ That may explain why certain melody notes or details of the tunes in the document are differently read and interpreted by researchers.

The Manuscript was not written continuously. The music, the lyrics below and the numbers and signs above the score were often written in different ink that faded differently: there are differences between the song text and music (pls. 4–6), between the music and the numbers (pls. 9–10) or the text and the tune number (pl. 11).

83 Papp 1988, 380.

84 Saád 1, 1.

85 Saád’s description is cited by Papp 1980, 380.

86 Domokos 1979, 90, 149; 1986, 402.

87 About the persons possibly connected with the Manuscript Géza Papp noted that “so-far no authentic handwritten piece by them has been found, thus it cannot be established who contributed what to the creation of this precious musical relic.” (Papp 1988, 387).

88 Kálmán Csomasz Tóth (RMDT I. 65) and Janka Szendrei (Szendrei 1999. 150).

The alphabetic writing varies in the Manuscript, indicative of several scribes. With reference to Henrik Saád's study Géza Papp notes that the song texts were written by several hands up to page 99, but the music was by a single person except for the last piece on page 97 (No. 216), the last Kyrie piece for litanies which is a later insertion.⁸⁹ From page 100 onwards the handwritings differ from that of the previous section.⁹⁰ In his copy Saád always notes when the hand changed or the scribe was the same but his hand was apparently more tired or relaxed.⁹¹

So far, only the identification of the scribe of the appendix of lyrics is made easier by an auxiliary manuscript: the above-discussed collection written by Mózes Szentes as a novice (1751–52).⁹² The handwriting of the four identical song texts in the *Deák-Szentes* and *Mózes Szentes's Manuscripts* (*Deák-Szentes Ms. Nos. 247, 249, 252, 253*) can be scrutinized in the appended photos (pls. 14–15 and 21–22, 16 and 21, and 22, 17 and 23–24, 18 and 24–25). The inexperienced, prentice hand suggests that Mózes Szentes gave the collection containing Kájoni's *Cantionale* (i.e. the *Deák-Szentes Manuscript*) to a student or younger Franciscan friar to enlarge it by copying certain folk hymns into its appendix, supervised and when need be, corrected the work.⁹³ This statement is mainly grounded on the treatment of No. 249 of the *Deák-Szentes Manuscript*: in 1751–52, Brother Mózes put down this song in two versions. First he wrote three stanzas with the first line *Szeretlek tégedet, szeretté engemet, én Jézusom* [I love thee, thou loved me, my Jesus] (left side, pl. 21) and on the back of the next page he put down seven verses with the original incipit

⁸⁹ "written in rudimentary notes traced with great difficulty" (Papp 1988, 386), and "it must have been written much later (...) by a poorly trained little friar" (Saád 1, 45). The lyrics on p. 94 (*Hol vagy, én szerelmes Jézus Krisztusom* [Where art thou, my beloved Jesus Christ] No. 199) also included in the appendix of texts (No. 252) is a subsequent addition, as well.

⁹⁰ Papp 1988, 386.

⁹¹ Saád 1, 41. (*Deák-Szentes Manuscript* No. 190): "Still the aging master's writing together with the words, but here with a relaxed hand." Saád 1, 8. (*Deák-Szentes Ms. No. 40*): "Nb. the blurred staff lines in pencil are re-drawn with a wider pen. At first sight the hand appears to be different, but a closer look reveals that it is the same hand but the pen nib is thinner and consequently the writing more neatly shaped and careful. The notes are definitely of the previous kind but a bit more massive to adapt to the thicker staff lines. Most importantly, the attack, shape and spacing of the fine vertical strokes filling the intervals left blank are perfectly the same as earlier." Saád 1, 35 (With reference to p. 79 part of No. 162 of the *Deák-Szentes Ms.*): "Here the note writer begins to write the words, too. The friar may have fallen ill or been transferred. The staff lines also begin to fade drawn with the copier's ink."

⁹² *Mózes Szentes's Manuscript*, Kővári 2010b, 222–224, 2013b. In more detail see above at the end of the part *Sources of the present edition*.

⁹³ Kővári 2013b, 596, 600.

Mennynek, földnek Ura, pokolnak rontója, én Jézusom [Lord of heaven and earth, destroyer of hell, my Jesus] (starting line corrected, pl. 22) continuously after another folk hymn (*Boldogasszony Anyánk* [Our Blessed Virgin Mother], *Deák-Szentes Manuscript* No. 247). For a comparison of these two song text variants in modern transcription, see p. 25.

The same hymn has five verses in the *Deák-Szentes Manuscript* (pl. 16). The copier, presumably a younger Franciscan, wrote down the longer version but left out verses 1 and 6-7, also confusing the order of the stanzas.⁹⁴ He began the song text with the word *Szeretlek* [I love thee] in schoolish lettering, which Mózes Szentes corrected by inserting the first stanza *Mennynek...* (Lord of heaven...) at the bottom of the page and re-numbering the stanzas.

As regards musical notation, it cannot be by Mózes Szentes as he used square notation. The musical notation in the *Deák-Szentes Manuscript* was first written about by Artúr Harmat, who made mention of the difficulties of reading it: it was written “in interesting, but obsolete and often misinterpreted swallow-shaped notes”.⁹⁵ Kálmán Csomasz Tóth named the type of notation and made a brief reference to the manner of indicating altered melody notes: “The arch of its cursive plainchant notes is sometimes struck through at the back; that presumably indicates an altered tone.”⁹⁶ Géza Papp, who published several tunes from the Manuscript in volume II of RMDT, does not enlarge upon the notation type but the tunes he published reveal that he found the notation hard to interpret at several points.⁹⁷ It was Janka Szendrei, who identified the notation type of the Manuscript as heir to plainsong notation and representative of a characteristic group of sources. This 18th century manuscript was written in cursive Hungarian notation,⁹⁸ which is the “customary musical notation” used in rural centers of writing music that assumed growing

94 There is an x above stanza number 5, which refers to its exchange with the forth (pl. 16).

95 Harmat 1944, 253.

96 RMDT I, 65. Csomasz Tóth used the swallow simile later, remarking apropos the Eperjes Gradual: “this is the customary, so-called swallow-tail [notation] of the Hungarian Protestant graduals or liturgical song-books.” (Csomasz Tóth 2003, 347). There are several, also Protestant, manuscripts mostly from the 17th century that use this symbol for a single tone.

97 e.g. *Deák-Szentes Ms.* No. 13, RMDT II, No. 42/I: “The confused, hard-to-read notation suggests at several points the raising of the 4th degree. But that is improbable.”

98 As regards book type, Szendrei classifies the Manuscript in the “miscellaneous other” category. Szendrei 1981, 71, 133, 137, 139, 142. (C121); Szendrei 1999, 87, 150. The notation of the then latent Manuscript is characterized by Szendrei on the basis of Saád’s copy and she also cites Géza Papp’s definition: “unrhythmized primitive notation” (RMDT II, 55), but she doesn’t go into detail. By contrast, Saád tries to touch on every detail but fails to define the notation type in general and misinterprets the signs of modification (Saád 1).

importance in music history from the 1530s onward. This kind of notation also resulted in a “new book type” which Szendrei describes as follows: “Books for use to preserve the local tradition of singing in communities with meager or poor financial resources. This group reflects medieval monody as it survived ‘sunken’, folklorized as it were. (...) they can be traced continuously until the 18th century.”⁹⁹

Most of the Manuscript was written in cursive Hungarian notation, chiefly using ligatures to indicate several notes to be sung to a syllable (melisma) (sometimes redundantly, pls. 3–11). On pages 105–121 the two fragmentary masses are written somewhat differently (nos. 227–233, pl. 12), but the difference might have been caused by the wider space between the staff lines (four staves instead of five on a page), which must have led the scribe to write somewhat thicker notes.¹⁰⁰ Peculiar is the notation of No. 234 (p. 122): “A tune without words in quite rudimentary notation. The organist must have been a beginner just like his writing: this is obvious from the chord indicating numbers and the writing down of the names of the notes.”¹⁰¹ The priest’s intonation (*Pange lingua gloriosi*) is also missing from this liturgical movement (pl. 13).

Apart from the two items (No. 216 and No. 234) notated differently, the notation of the rest of the music can be described as follows. Similarly to plainsong notation, the four-line staff is used with two – C and F – clefs (the former always on the fourth line) and only one flat as key signature. The clerk tried to avoid using ledger lines (by changing the clef in Nos. 19, 103); using the custos at the end of a line (indicating in advance the pitch of the next note) is also customary for the writing of church music. These features are not characteristic of the whole of the Manuscript. Often an upper ledger line should be drawn for the correct notation of the tune, but there are only two instances (Nos. 103, 141) in the extant Manuscript fragment. The copier indicated the pitches beyond the staff by crossing the tag of the note (e.g. pls. 3, 12) or writing it higher, or again drawing the neume steeper. The custos is periodically indicated, but it also occurs that the clerk put down a direct in some lines and omitted it in other lines on the same page, too.¹⁰² The scribe also adopted the change of clefs from plainsong writing, as finely indicated

⁹⁹ Szendrei 1999, 86–87.

¹⁰⁰ Saád 1, 48: “with even thicker notes than in earlier songs, but apparently by the same hand.”

¹⁰¹ Saád 1, 54.

¹⁰² In the now available part of the Manuscript the custos is written out throughout pp. 7–32, 39–43 and 46–49, while partially on pp. 1–3, 5, 45, 50, 52–55, 57, 62, 68 and 117.

by No. 19 (*Siralomnak oka* [Cause of lamentation], *Deák-Szentes Manuscript* pp. 14–15: on top of the page in pl. 7, there are two changes of clefs within one movement after the change into F clef of the song notated in C clef owing to the tonal range of one and a half octaves); sometimes the clef is left out (e.g. No. 141), or is redundantly given again in the middle of a piece or line (No. 4, “Benedictus” section); or again, he inserted a pseudo-clef change (No. 103: after a real clef change, he wrote the F clef on the second line when the next line has a C clef on the 4th line). The clef or key signature is missing at several places, and the wrong clef also occurs (No. 52: F clef on the third line instead of the C clef on the fourth). As it was written for practical purposes and the songs were commonly known at that time, it is understandable why the use of clefs and clef changes is not consistent.

The Manuscript does not adopt the method of indicating altered pitches used in plainchant notation¹⁰³. Unlike in modern musical notation, there is but a single note modified here. This is so typical of the Manuscript that it was kept in the transcription with the reservation that wherever the two note variants were separated by a single note, the accidental was put into [] for easier reading (e.g. No. 8, *Dicsőség mennyben Istennek* [Glory be to God in heaven], pl. 5).

Owing to the tonal scales of the material, the Manuscript could not adopt the customary plainchant pitch alteration which uses the two accidentals (♭ and ♮) for the note *b*. What it preserves is the use of the flat for the note *b* (♭) alone, which means that the raising or lowering of all other notes as well as the naturalization of *b flat* had to be indicated in some other way. The same sign is used for upward and downward modification, which results in the different interpretations and readings. Thus the Manuscript is not wholly unambiguous as regards note alteration.

There are several ways to indicate a modified note. The mark across the extension of a note (♭) means raising (e.g. No. 8 *Dicsőség mennyben Istennek* [Glory be to god in heaven], pl. 5), similarly to the *x* shape used at the same place (♭* e.g. No. 136, *Szűz támada* [A Virgin born], pl. 10) or in front of the note (*♭ *ibid.*).

An *x* inserted before or after a note may both mean raising and lowering:¹⁰⁴
 » ×♭ means sharpening, e.g. No. 10 (*Hiszek egy...* [I believe in one God]; or redundantly in No. 14, *Ave Maria*, pl. 6; here it may be taken for warning),

¹⁰³ where the modification is valid until the end of the word or the division line.

¹⁰⁴ Géza Papp mentions upward modification only, Papp 1988, 380–381.

- » $\times \curvearrowright$ means flattening, e.g. No. 13 (*Resonemus pariter*, pl. 6),
- » $\curvearrowright \times$ means raising, e.g. Nos. 11–13 (*Küldé az Úr* [The Lord hath sent], *Omnes unanimiter*, *Resonemus*, pl. 6),
- » \curvearrowright means lowering, e.g. No. 13 (*Resonemus*, pl. 6).

Sometimes a kind of pitch alteration is differently indicated within a single song (e.g. No. 13, pl. 6, or No. 136, pl. 10), and the indication is sometimes unnecessary (e.g. $\times \curvearrowright$ No. 14, pl. 6; $\ast \curvearrowright$ No. 139). Also, the same sign – as already mentioned – may differently modify the notes within a single song (e.g. No. 13, *Resonemus*, pl. 6).

In most of the *Deák-Szentes Manuscript* (pp. 7–99, Nos. 6–219)¹⁰⁵ numbers and a letter are used to refer to instrumental accompaniment (3, 4, 5, 6, m). They are above the notes, or when there is no room, below or sometimes next to the notes (pls. 4–11). This system of indicators still awaits decoding. Earlier literature made passing remarks on it and referred it to the organ accompaniment. But how are we to interpret these signs? Since the songs are monophonic, figured bass already prevalent at that time can be excluded, for no bass part is written either to the folk hymns or to the masses, litanies or other items.¹⁰⁶ Nor is it a closer guess to presume that the numbers indicate intervals above the vocal part. This might seem possible in a few cases but the realized sound will be false for the whole of the material. One may as well presume that the numbers are to be interpreted under the given melody note, maybe as the necessary number of intervals to be included in the chord sounded below the melody note, but the realization rarely produces an appropriate sound. Or again, the numbers may allude to fingering, but the letter ‘m’ among the figures is still obscure. The first idea that comes to mind

¹⁰⁵ Saád 1, 46 (*Deák-Szentes Ms.* No. 220): “From this point there are no numbers indicating harmonies!” Most regrettably, Saád only put down these symbols with a single song in the missing part of the Manuscript (from p. 79, starting with No. 162).

¹⁰⁶ On the use of thoroughbass typical of Franciscans Pál Richter writes the following: “in church music local needs, small choirs, lower musical competence and training have also to be taken into account and served. This principle must have been decisive in our part of the world where the conditions of church music were highly limited in certain periods and regions.” (On the foreword to Viadana’s *Cento concerti ecclesiastici* and *Credo* compositions. Richter 1999, 244.) He differentiates two kinds of harmonization in Kájoni’s works: “[1] that which observes the strict rules of vocal polyphony, and [2] that which places the notes side by side, therefore progressing often in triad mixtures. (NB. Between the two practices there can be several transitional forms.) As for the harmonic progressions, the latter practice recalls the medieval *organa*, while the triad mixtures draw it closer to the harmonic world of the *faux-bourdon* and *conductus*.” (Richter 1999, 248.)

is that a minor harmony should be sounded beneath the note, but this often results in false sound. Might it mean that the chord or bass note beneath the previous note should “stay on” [Hung. *marad*]? Lots of questions and riddles are still to be answered. Our observations permit the assumption that the letter ‘m’ does not only allude to the accompaniment but may also mean that the pitch of a note should be modified downward,¹⁰⁷ or that the given note should be at a minor interval distance from the key note of the melody¹⁰⁸ (3, 7).¹⁰⁹

Several scholars remark that in the *Hymni Vesperarum* copy with which the *Deák-Szentes Manuscript* was found bound in one volume also includes harmonization marks written above the notes. A remark by István Bartalis about playing the organ can be read interpolated at one of these pieces (pl. 2): “Notabat quondam Fr. Steph[anus] Bartalis dum ima pon[ebat] fundamenta in organo... Musices”.¹¹⁰ The marks in the printed songbook¹¹¹ may suggest that the numbers referring to the accompaniment were probably inserted into the Manuscript later. This presumption is supported by the fact that the signs in the *Hymni Vesperarum* copy with which the Manuscript was bound together are the same and by the same hand as in the Manuscript. This was already realized by Géza Papp.¹¹²

107 E.g. *Deák-Szentes Ms.* No. 125: a number is above the *g sharp* note and an *m* above *g*. In one case (No. 141) the modification of the note on the upper ledger line may help interpret the tune.

108 The ‘m’ often occurs in pieces in a key in which there is no need to alter a tone to get a minor third (e.g. *d minor*).

109 One of the special consultants of this book, Pál Richter thinks these signs might perhaps refer to a simple two-part texture instead of instrumental accompaniment: the numbers are to be interpreted above the notated tune so that the other voice may be intoned below the melody note (number ‘6’ may indicate the third below the melody note). He thinks the mark interpreted as the letter ‘m’ here might be identical with the 8 sign also used by Kájoni (e.g. in *Organo Missale*) which means that the other voice part should intone an identical note at an octave or prime interval from the melody note.

110 So far, three scholars published the inserted note, in different readings. Dénes Bartha contended that the note “was truncated through the negligence of the book-binder.” „Notabat quondam Fr. Steph... Bartalis dum ima con... fundamenta in organo... Musices” (Bartha 1936, 14). Pál Péter Domokos opined: „Notabat quondam Fr. Step. Bartalis dum imo pro fundamenta in organo musices”, that is, István Bartalis, a student of the basics of organ playing inserted the numbers above the notes, in line with his studies.” (Domokos 1986, 413). Géza Papp also thought that the leaf was clipped; his reading is cited in the main text, meaning: “It was written down by brother István Bartalis when he had acquired the first foundations of music in organ playing.” (Papp 1988, 386). He also published the photocopy of the page that carries the name of István Bartalis (Papp 1988, 392).

111 On pages 5, 7, 9, 16, 20, 28, 30, 31, 32, 41-42, 52 and 126.

112 Papp 1988, 386.

It cannot be established who the commentator was; the only prop is the above quoted note. However, Géza Papp wrote that Bartalis did not live to see the hymn book in print. József György's book of great source value reveals that in the 18th century two persons by the name István Bartalis served the Franciscan community in Transylvania. Both were born in Szárhegy of the Gyergyó region¹¹³ (maybe they were of kin). One of them could have interpolated the cited note in the hymnary as he lived on after its publication in 1741, too. This István Bartalis, who lived later and much longer than his namesake, was born József in 1725. He took the habit on 25 November 1745 and was ordained on 21 December 1750. He did not fill so many posts as his namesake: he was neither secretary, nor counselor. He was promoted to the rank of superior first in his native Szárhegy (1756), then in Segesvár (1759), Esztelnek (1765) and Szék (1769). In Désakna, where the Franciscans maintained a school beside the parish, István Bartalis served twice (1771–72, 1776–77). He died in Brassó on 24 January 1795.¹¹⁴

Since István Bartalis – who wrote the accompaniment indications into the copy of *Hymni Vesperarum* bound in one with the *Deák-Szentes Manuscript* and probably also into the Manuscript – was in service at a place where the order ran a school, too, we might conclude that in line with general practice he as a teacher collected the manuscripts with folk hymn tunes written by Franciscan students and applied the special markings to them himself (see *1st supplement to Hymni Vesperarum*). As Pál Péter Domokos also opined, the signs referring to the accompaniment suggest a musically trained Franciscan.¹¹⁵ In earlier publications of tunes from the *Deák-Szentes Manuscript* these numbers and marks were omitted. In the present volume they are reproduced whenever possible.

113 The earlier Bartalis was born in 1699 and baptized János. He took the habit on 20 June 1719 and was ordained on 29 October 1724. He was often the secretary at the order's meetings (1728–29), and acted as definator (1735–38). At Szentbenedek affiliated with Dés, he was the chaplain of governor Count Zsigmond Kornis (living in his household, 1731). Then he was superior in Kolozsvár (1732), Csíksomlyó (1733) and Székelyudvarhely (1734) and for a few months in the Gyulafehérvár friary where he died of the plague on 12 July 1738. György 1930, 97, 102–103, 170, 228, 230, 250, 342, 432, 474.

114 György 1930, 146, 211, 307, 321, 337, 397, 478.

115 Domokos 1979, 90; 1986, 413.

4. CONTENTS OF THE *DEÁK-SZENTES MANUSCRIPT* AND ITS RELATION TO THE *CANTIONALE CATHOLICUM* EDITIONS

As mentioned earlier, the larger part of the *Deák-Szentes Manuscript* containing folk hymns (pp. 7–93, Nos. 6–198)¹¹⁶ is closely connected to the second edition of János Kájoni's *Cantionale Catholicum*, a book of song texts, which was edited by Ágoston Balás in 1719. This connection was first established by Henrik Saád, but as his manuscript study was not published, it remained unknown for a long time.

The Franciscan polymath of 17th century Transylvania János Kájoni¹¹⁷ published his enormous song collection *Cantionale Catholicum* of 820 Latin and Hungarian song lyrics with *ad notam* references to tunes in 1676 as the debut of the printing press he founded in Csíksomlyó.¹¹⁸ The *Cantionale* is divided into three parts just like its 16–17th century contemporaries. The first part contains songs for the liturgical year events, the second carries songs of the Virgin, the Holy Sacrament and the saints as well as ordinary movements, hymns and psalm paraphrases, and the last part contains funeral laments, vespers, litanies, prayers and strophic passions.

The second revised edition of the *Cantionale* published by Ágoston Balás in 1719¹¹⁹ was called to life by the shortage of the copies of the first edition of 1676 and the need to correct some texts.¹²⁰ However, the most important reason for the new edition was shed light upon by Ferenc Jénáki in the early 20th century: “Kájoni was accused of heresy, and to justify Kájoni on the one hand and correct the parts that must have fed the accusation of heresy, he re-published Kájoni's *Cantionale*.”¹²¹ Kájoni had been charged with publishing Protestant songs but Balás disproved this unfounded accusation by stating that Kájoni had borrowed all the noted songs from earlier printed collections.¹²²

116 By virtue of its section connected to the *Cantionale* the Manuscript is seen as the key melody source of the song book which „has preserved the Transylvanian, more precisely, the old Székely tune tradition of Csík for posterity” (Papp 1990, 172).

117 On his life and work, see among others Jénáki 1914, Domokos 1979, Diamandi-Papp 1993, Benedek 2000.

118 Kájoni János (ed.): *Cantionale Catholicum*... Benedek 2000, 540, Muckenhaupt 1999, 125; 2001, 18–20.

119 Balás Ágoston (ed.): *Cantionale Catholicum*... Benedek 2000, 544; Muckenhaupt 2001, 44.

120 On the song-book, together with the translation of several parts of the introduction, see Domokos 1986, 397–402. For a detailed comparison of the 1676 and 1719 editions, see Kővári 2011b, the novelties in the second edition see also Kővári 2012a, 313–317.

121 Jénáki 1914, 36–37.

122 Kájoni 1719, **2–2v. „Ad Lectorem. Quarta”. Its translation into Hungarian see Domokos 1986, 398.

The structural layout of the 804 song texts is identical with that of the first edition, but Ágoston Balás changed the sequence of several songs, omitted a number of items and added others with old or new texts.¹²³ The old songs in the 1719 edition are mostly the texts of plainchant movements, such as the Advent introit *Rorate*, the Latin antiphons of the Blessed Virgin or the vespers movements for the feasts of saints and the peculiar song of the Franciscans, *Egészen szép vagy, Mária* [Thou art a perfect beauty, Mary]. As for his new texts, several songs preserved by the oral tradition to our day deserve mention, e.g. *Mikor Máriához az Isten angyala* [When God's angel hailed Mary]; *Ne szállj perbe énvelem* [Do not dispute with me]; *Könyörülj, Istenem, én bűnös lelkemen* [Take pity, God, on my sinful soul]; *Gyarló világ, romlandó ág* [Peccable world, perishable branch] or the Hungarian translation of the *Magnificat*. Balás himself added the label "new song" to some others, e.g. *Ím midőn mindeneket* [Behold, when all]; *Jaj, nagy kedven tartott szerelmes szülöttem* [Alas, my most beloved child reared with joy]; *Ó ki ez oltáron* [Oh the one on this altar].

The third issuing of Kájoni's *Cantionale* was edited by Rafael Andrási (1757–1833)¹²⁴ in 1805¹²⁵ and republished a year later in 1806¹²⁶. Not only the title ("The Church Song Book of Christian Catholics") but also the contents changed substantially. Andrási also transformed and extended the structure of the book.¹²⁷ He practically devoted the whole book to Hungarian-language songs, with eight Latin texts included from the earlier editions in an appendix

123 In Jénáki's view, 36 Latin and 50 Hungarian hymns or strophic songs were omitted and 10 Latin and 48 Hungarian songs were included in the *Cantionale* of 1719. Jénáki 1914, 36.

124 Péter Andrási was born at Kászonyakabfalva in 1757, he took the habit in 1776 (his name changed to Rafael). In 1783 he was ordained, then he studied at Kolozsvár University. He held the posts of definitor and custos, secretary and even provincial, in the Transylvanian province. He was superior in Kolozsvár, Marosvásárhely and Csíksomlyó, as the head of the latter he claimed back and received the building of the seminary. He died at Csíksomlyó on 22 June 1833. György 1930, 116–118, 124, 159, 171, 180, 191, 251, 266, 469–470.

125 Andrási Rafael (ed.): „A' Keresztény Katholikusok Egyházi Énekes Könyve... Benedek 2000, 566–568; Muckenhaupt 1999, 127; 2001, 45 (hereinafter: Kájoni 1805).

126 It only differs from the 1805 edition in the make-up of the dedication, so it is not taken for a separate edition but a reprint. A copy of it was studied at the Székely Museum of Csík in summer 2004 by courtesy of museologist Erzsébet Muckenhaupt, for which I herewith also thank her. (The book was brought from the Haáz Rezső Scientific Library in Székelyudvarhely for the exhibition on the Kájoni printing press held in Csíkszereda.)

127 This modernization – insertion of a new part ahead of the customary song sequence – is in connection with the new hymnody of the 18th century, the so-called mass songs of Pietistic-Josephinist-rationalist texts coupled with musical features of the baroque and Viennese classicism, adapted to various parts of the so-called Tridentine mass. For the contents of this publication in detail and its novelties, see Kóvári 2012a, 317–322.

entitled “Miscellaneae Cantiones Latinae”.¹²⁸ In the same years (1805 and 1806) Rafael Andrásí also edited and published a *Ceremonial Book* for Cantors¹²⁹ which he meant to be bound either separately, or in one with the *Cantionale*.¹³⁰ This practicable manual contains various songs in addition to the items indispensable for the execution of cantorial tasks (masses, vespers, processions, funerals). The user was assisted by italicized rubrics in Hungarian, which differ from the type of the main body of text in this liturgical book.

In 1921 the fourth edition of Kájoni’s *Cantionale* was published with music and even organ accompaniment,¹³¹ but instead of the Franciscan printing press of Csíksomlyó it was issued in Gyergyószentmiklós by schoolmaster and cantor János Baka (1840–1928).¹³² The title-page of the *Erdélyegyházmegyei Énekeskönyv* [Hymnal of the Transylvanian Diocese] does not refer to the earlier *Cantionales* or song-books of Csík, and it bears no date.¹³³ In the editor’s preface dated 1921 Baka wrote that for decades from the 1860s he had been collecting the melodies of the 1805 song-book in Transylvania, mainly in the Székely country, and that the Székely leaders had long expressed the need for a notated version of the “Székely Cantionale”.¹³⁴ The superior of the Franciscan convent at Gyergyószárhegy Angelusz Sántha undertook

128 Kájoni 1805, 369–376: „Cantiones Latinae ex antiquo Cantionali excerptae, & ad novi Cantionalis calcem adjectae, in gratiam eorum, qui his delectantur.” The translation of three of these eight songs can be read in this edition. *Infinitae bonitatis* (Kájoni 1805, 57. *A véghetetlen kegyelmű* [Immensely merciful]); *Caelo rores, pluunt flores; Veni Jesu, veni amor; Veni Sancte Spiritus; Quo me o Deus; Omni die dic Mariae* (238. *Mondj naponként és óránként* [Pray every day and every hour]); *Stabat Mater dolorosa; Eheu, quid homines sumus?* (78. *Ó emberi gyarló nemzetség* [Alas, peccable human race]).

129 Andrásí Rafael (ed.): „K[atholikus] Kántorok’ Tzeremoniás Könyve.... Muckenhaupt 1999, 127; 2001, 45 (hereinafter: Kájoni 1805. Cer.)

130 This can be read in the Suggestion part of Andrásí’s *Ceremonial Book* (p. 2): “it can be bound together with the Song-book or separately, at will.” All copies of the third edition of Kájoni’s *Cantionale* I studied were bound in one with the *Ceremonial book*, but there is a separate copy as well in the National Széchényi Library dated 1906.

131 Baka János (ed.): „Erdélyegyházmegyei énekeskönyv... (Preface dated 1921.) (Hereinafter: Kájoni 1921)

132 János Baka was born as Csíkszentgyörgy in 1840, at Csíksomlyó he was taught music by Franciscan friar Jukundián Simon and attended the training school for teachers and choir masters (also passing the exam in German). He worked as choir-master and teacher at Csíkszentmárton (1861–1910), edited several prayer and song books, wrote songs and promoted the cause of music teaching. He died on 29 May 1928. (Domokos 1939/40.)

133 The contents and novelties of this edition compared to the previous ones, see Kővári 2012a, 322–324.

134 Közművelődés [Public education], a paper of Gyulaféhevár encouraged Baka in several articles to finish his work. Kájoni 1921, preface.

its issuing (for Kájoni was buried in the crypt of their friary), but after his untimely death the editing work was left to Baka, excepting the edition of texts done by Ferenc Jénáki who converted the old texts into up-to-date lettering.¹³⁵ The structure of the book differs from that of earlier *Cantionale* editions: it contains no Latin-language texts except for the hymn *Tantum ergo*. This means that the overwhelming majority of liturgical songs were replaced by strophic folk hymns in the vernacular. Baka provided harmonizations so that most of them could be sung by four-part choirs as well.

The most valuable part of the *Deák-Szentes Manuscript* is that which is connected to Kájoni's *Cantionale*; this is also the part researched by scholars most extensively. Below a synoptic table is to illustrate the contents of the Manuscript and the connection of each item with the different *Cantionale Catholicum* editions. Let us first take a look at the contents.¹³⁶ Each of the songs, mass and litany movements (and different refrains to the latter) was given a separate serial number.

The Manuscript begins with a regular five-movement mass – *Missae Brunensis* (Nos. 1–5, pl. 3), which was already included in János Kájoni's handwritten collection *Organo Missale*. According to the critical edition by Pál Richter its composer was the Franciscan priest Philippus Pohl.¹³⁷ Further on in the Manuscript there are also masses and mass movements e.g. Patrens composed by Kájoni in 1671 (No. 10 and Nos. 140–142) which he already included in his *Codex* and are also contained by the first three editions of the *Cantionale*.¹³⁸ In the now latent section is the beginning of the St Francis mass or its fragment by another Franciscan priest Franciscus Vogler (Nos. 231–233, Kyrie, Gloria, Credo, pl. 12; we know the Kyrie and Gloria from Saád's copy); the whole mass was put down by Kájoni in his *Organo Missale* collection.¹³⁹

The contents of the *Cantionale*-related part of the Manuscript was published by Dénes Bartha and Géza Papp with text incipits.¹⁴⁰ The structure of the

¹³⁵ There is no word in the preface about Jénáki's transformation, rewording, abridging of the overwhelming majority of song texts.

¹³⁶ On the Manuscript, on its tunes found in currently used Hungarian and Transylvanian song-books, see Kóvári 2011a.

¹³⁷ Richter 2005, Nos. 38–42. This mass must have been popular as it crops up in several Transylvanian Franciscan sources. Apart from the mentioned *Organo Missale*, e.g. in the *1st suppl. to Hymni Vesperarum*. And see Richter 2005, 537; 2007. No. II/445.

¹³⁸ Diamandi-Papp 1994, 788–792 (*Codex Kájoni* Nos. 340–343, and 79, 166, 167, 276, in Latin and Hungarian).

¹³⁹ Richter 2005, Nos. 8–12. *Missae Tirnaviensis*.

¹⁴⁰ Bartha 1936, 42–44, Papp 1988, 383–386.

Manuscript adapts to that of the song-books including Kájoni's *Cantionale* but since it also tries to satisfy cantorial needs, it is also somewhat different. It practically enlarges the structure with other songs to be sung at church. Without the *Cantionale*, however, the Manuscript cannot be used because only the first stanza of each folk hymn is given under the pertinent score.

In the *Deák-Szentes Manuscript* the first great block comprises songs for the liturgical year: Advent, Christmas, Lent, Easter, Whitsun, Corpus Christi and the Holy Trinity, followed by songs on the name of Jesus, the Eucharist, Marian songs and other hymns, in the company of ordinary movements. The next section is thematically diverse again: thanksgiving songs, psalms paraphrases, funeral songs, songs about the Last Judgment, the Hell and Heavenly bliss. These items are followed by a song for vespers (the Hungarian translation of the Magnificat) and some litanies.

At this point a folk hymn text was inserted in the Manuscript later (which can also be read later, Nos. 199 and 252), followed by 17 Kyrie tunes for litany, 10 baroque cantiones and two incomplete ordinaries. The notated part is terminated on p. 122 by the melody of *Pange lingua* without intonation or text. This is where the receipt of the manuscript by Mózes Szentes is written down in a note. Then, in the appendix, the full text of 19 – mostly rather new – songs can be read. With three exceptions (Nos. 243, 244, 251¹⁴¹) they are missing from the first two editions of Kájoni's *Cantionale*. Some of them (Nos. 235, 236, 238–240, 247, 250, 252) first appeared in the third edition in 1805, the rest being printed in other late 18th century (e.g. Bozóki's or Szentmihályi's song-books), or 19th century (e.g. Tárkányi-Zsasskovszky, Zsasskovszky) publications. Specially informative are two song texts (No. 248 *Ó Mária, mi életünk* [Oh Mary, our life] and No. 249 *Mennynek, földnek Ura* [Lord of heaven and earth]) which only occur among the *ad notam* music references in the 1805 edition, as they confirm that the later users of the Manuscript were cantors.

There are some fifty liturgical movements among the items, amounting to a fifth of the Manuscript. Among the series of folk hymns there is an Advent introit (No. 6, pl. 4), four Kyries with tropes (for Advent No. 7, pls. 7–8; for Easter No. 79; Whitsun No. 9; No. 137) and two Sanctuses with tropes for Advent (Nos. 12–13, pl. 6) and a lamentation (No. 59, pl. 8), and then the other hymns are interrupted by ordinaries, Kyries, Latin and Hungarian Glorias, Hungarian Patrens and litanies.¹⁴²

141 Its tune is included in the main body of the Manuscript: No. 128.

142 On the plainsongs in various editions of Kájoni's *Cantionale*, see Kóvári 2006.

213 of the 253 songs in the Manuscript are notated, while the notation of another 18 is missing (only the staves for the notation and the words below them being completed); one song only has its tune recorded and 19 have all the stanzas without music.¹⁴³ In the block of 193 songs connected to Kájoni's *Cantionale* 175 have their scores as well. Comparing the notated songs with the first two editions of the *Cantionale* we find that one song (No. 60, *O languens Jesu*) is missing from both, another one (No. 25 *Gyermek születék Betlehemben* [A child was born in Betlehem]) is missing from all but the first edition of 1676, and 21 first appear in the second edition of 1719 (Nos. 6, 20, 28, 69–71, 76, 91, 98, 112, 130, 133, 143–144, 163, 168, 183, 189, 191–192, 195).¹⁴⁴ The words of the rest of the notated songs (152) are included in both editions.

A comparison of the 1676 and 1719 editions of Kájoni's *Cantionale* with each other and with the Manuscript reveals that the title given by Henrik Saád to the Manuscript in his study is perfectly justified: *Organ book to the second version of János Kájoni's Cantionale edited by Ágoston Balás in 1719*.¹⁴⁵ Sure proof is the sequence of songs which the Manuscript borrowed almost unchanged from the second, 1719 edition of the *Cantionale*. Compared to the first edition, two songs are shifted forward to another group of

143 According to Géza Papp's study (Papp 1988) there are 181 tunes and 18 texts awaiting notation. 1 of the notated tunes of the Manuscript can only be found in the first edition of the *Cantionale*, 10 only in the second, and 1 in none.

144 In his study Géza Papp named 10 songs: *Mikor Máriához* [When to Mary]; *Ím midőn mindeneket* [Behold when all]; *Bágyad sérelmétől* [Weak with grievance]; *Jézus szent halálának* [The sacred death of Jesus]; *Jaj, nagy kedven tartott* [Alas, held in great bliss]; *Ó Jézus, hívek öröme* [O Jesus, joy of the faithful]; *Üdvözlégy, Krisztusnak drágalátos teste* [Hail, precious body of Christ]; *O Maria en ad te*; *Szent, szent, szent, Ura a seregeknek* [Holy holy holy, Lord of hosts]; *Szent az Atya szent az Atya* [Holy is the Father]. In addition, the following 11 were not found in the first edition of 1676: *Rorate* (introit); *Passionem Domini*; *Veni Sancte* (with refrain); *Mennyországunk Királynéja... reménység, ó Mária* [Queen of heaven... our hope Mary]; *Ne szállj perbe énvelem* [Do not dispute with me]; *Könyörülj, Istenem* [Have mercy, Lord God]; *Eheu, quid homines* (also with seven verses written down at the end of the Manuscript: No. 244.); *Magasztalja, magasztalja* [Praise, praise]; refrain to three litanies (including *Szentséges Szűz Mária* [Holy Virgin Mary]). Mention is to be made here of the two songs that first appeared in the second 1719 edition whose lyrics can be read in the *Deák-Szentes Ms.* without the music: No. 77. *Ez nap fényét* [The light of this day]; No. 113. *Ó ki ez oltáron* [Oh the one on this altar].

145 This note refers to the larger part of the Manuscript (pp. 7–93 of its 142 pages). Containing all the folk hymns, cantiones and masses, the *Deák-Szentes Manuscript* belongs to a group of Franciscans manuscripts that can be exemplified by other Hungarian and international Franciscan sources, see the source specifications and tables in Richter 2007. Comparing the contents of these manuscripts one finds that the *Deák-Szentes Manuscript* stands out on account of its contents, preserving few masses and many folk hymns.

songs in the second (and in the Manuscript).¹⁴⁶ Three songs were shifted forward¹⁴⁷ and 16 backward¹⁴⁸ within their own group.¹⁴⁹ Further proof of the close relation between the Manuscript and the second edition is that eight songs display text variants that deviate to varying extents from the variants in the first edition but are identical with the respective texts in the second.¹⁵⁰

On the basis of the above-said it can therefore be safely declared that the *Deák-Szentes Manuscript* as a handwritten song-book with music collects the most frequently used tunes in the second, 1719 edition of Kájoni's *Cantionale*. The 135 text incipits and their tune references inserted in the empty spaces of this apparently cantorial manuscript – on unused staves (pl. 7), in blank spaces of the appropriate liturgical period, or on the margins (pl. 11, also on the used staff lines) – include 25 that appear in the *Cantionale* without *ad melodiam* music reference.¹⁵¹ This also confirms that the Manuscript was meant for use by cantors.

The table below lists the contents of the *Deák-Szentes Manuscript* (columns 1–3) and their relation to the different editions of Kájoni's *Cantionale* (columns 4–9). Col. 1 carries the serial number of the song in the present edition, the next has the first line of the text, followed by the page number in the Manuscript. The next six columns contain either the page number of Kájoni's *Cantionale* (1676, 1719, 1805, 1805 Cer.) or the song number (Domokos 1979,

146 1) The Advent Credo – *Hiszek egy Atya Istenben* [I believe in one God the Father] (No. 10) – is at the beginning, while in the 1676 song-book it is after the rest of the *Patremis* (Nos. 140–142) also included in the manuscript (in other words: from book II of the 1676 *Cantionale* it was shifted to book I of the second edition, adopted by our manuscript, too). 2) *Veni Jesu, veni amor* (No.103) is far later in the *Cantionale* of 1676: from book II it was shifted to book I in 1719. (This shift can be monitored in columns 4–5 of the synoptic table, while in column 6 referring to the second edition pagination is continuous, see pp. 90–107).

147 In the first *Cantionale* edition *Mittitur ad Virginem* (*Deák-Szentes Ms.* No. 15), *Jer mi dicsérjük* [Come let us praise] (No. 17) and a strophic Latin Gloria paraphrase (No. 138, with slightly modified text compared to the song-books) are placed farther back but still in the same group.

148 Unlike the previously mentioned items, Nos. 19, 23, 36–37, 39–48, 131–132 of the manuscript remain in the same group but appear earlier in the 1676 *Cantionale*.

149 The shifting of two songs is identical in the first two *Cantionale* editions, thus they have no informative force here: the lamentation (*Deák-Szentes Ms.* No. 59) and *A felséges Isten* [Majestic God] (No.61) were shifted rearwards.

150 Nos. 43, 57, 105, 109, 114, 119, 128, 158. There are two exceptional cases: song text No. 138 of the Manuscript is a variant that deviates from both publications (which may as well be caused by the Latin text), the other is No. 251 where there is a difference between a further verse and the stanzas published in 1719.

151 Saád 1.

1921). The identical (Kájoni 1676, Domokos 1979) or interrelated editions (1805 and 1805 Cer.) are connected with a broken line. Several songs of the *Deák-Szentes Ms.* occur in other song-books either in Hungarian, or in Latin or in both languages, but usually only once and in one language in the Manuscript. It is therefore indicated in brackets after the page or song number in cols. 4-9 whether the song is in a different language (too). For example, "2 (3 H)" means that the Latin (L) text is on p. 2 but on p. 3 a Hungarian version can also be found in the same hymnal. When both text variants are found on the same page of the *Cantionale*, the mark in the table is "2 (H too)". When a song of the Manuscript is included in the *Cantionale* only in some other language, the page or serial number is given in brackets followed by the initial of the language. Two litanies have the invocation followed by two different responses that are regarded as two items; in this case the identical petition is not written out again but referred to by "id." Other occasional marks: when a song has two loci in the *Cantionale*, the word "too" is added. When the text of the Manuscript only occurs among the music references, we indicate it with "(ad melod.)"; when a song has a refrain, its existence is marked with "refr." and its absence with "no refr." in the respective editions. When there are two different song texts with an identical first stanza in the *Cantionale*, both page numbers are given with the indication "(2 kinds)". Further information provided in the fourth edition of the *Cantionale* is also indicated, notably: who wrote the lyrics of the song, how the litany is called. The songs that are not notated are italicized, and the ones that were written later, after 1774, into the Manuscript without music are marked with an asterisk (*).

Deák-Szentes Manuscript			Kájoni Cantionale					
			1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
No.	Incipit	p.	p.	No.	p.	p.	p.	No.
Missa Brunensis								
1.	Kyrie	1	-	-	-	-	-	-
2.	Et in terra pax	1-2	-	-	-	-	-	-
3.	Patrem omnipotentem	3-5	-	-	-	-	-	-
4.	Sanctus	5	-	-	-	-	-	-
5.	Agnus Dei	6	-	-	-	-	-	-
Advent								
6.	Rorate coeli de super	7	-	-	1	(2 H)	4	-
7.	Kyrie - Sanctorum lumen	7-8	1 (H too)	1 (2 H)	1 (H too)	-	-	-
8.	Dicsőség mennyben... [Glory be to God in heaven, peace be to people on earth]	8	1	3	2	7	-	118
9.	Mittit ad Virginem	8-9	2 (H too)	4 (5 H)	2 (3 H)	(36 H)	-	(100 H)
10.	Hiszek egy... [I believe in one God the Father, creator of heaven and hell]	9-11	516	610	4	14	-	-
11.	Küldé az Úr... [The Lord has sent his archangel]	12	4	7	5	36	-	103
12.	Omnes unanimiter	12	5 (H too)	8 (9 H)	6 (H too)	-	-	-
13.	Resonemus pariter	12	5 (6H)	10 (11 H)	7 (H too)	(18 H)	-	(94 H)
14.	Ave Mária, boldog... [Ave Maria happy mother of God]	12-13	7	14	8	35	-	108
15.	Mittitur ad Virginem Dei fortitudo	13	15 (H too)	24 (25 H)	9 (H too)	(37 H)	-	(104 H)

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
16.	Ave Maria gratia plena, így... [Ave Maria gratia plena, that is how the angel greeted Her]	13	12	20	10	34	-	109
17.	Jer, mi dicsérjük... [Come let us praise the fair Virgin Mary]	14	17 (399 too)	27 (477 too)	10	37	-	97
18.	E világot... [That Adam lost this world]	14	13	21	11	-	-	101
19.	Siralomnak oka... [Cause for us to grieve is Eve]	14-15	8	15	12	-	-	-
20.	Mikor Máriához... [When God's angel hailed Mary]	15	-	-	15	33	-	105
21.	Az Úr Isten ím... [The Lord God promised to Adam a Saviour]	15	21	33	21	-	-	-
22.	Ó fényességes... [Oh beautiful radiant dawn]	16	27	42	23	40	-	106
23.	Üdvözítőnknek szent Anyja [Loving Mother of our Redeemer]	16	12	19	29 (L too)	245	(54 L)	337
Christmas								
24.	<i>Puer natus in Betlehem, natus in Betlehem</i>	16	33	50	31	-	-	-
25.	Gyermek születék... [A child is born in Bethlehem, exult for joy]	16-17	34	54	-	-	-	-
26.	Grates nunc omnes reddamus	17	34 (H too)	55 (56 H)	32 (H too)	-	-	-
27.	Dies est laetitiae in ortu regali	17-18	35 (H too)	57 (58 H)	32 (33 H)	(43 H)	-	-
28.	Ím midőn mindeneket [Behold when all be summoned by Augustus]	18	-	-	34	44	-	-
29.	Virgo Parit Filium, jubilemus	18	44 (45 H too)	68 (69 H)	35 (H too)	(52 H)	-	(111 H)
30.	Infinita bonitatis	19	49 (H too)	76 (77 H)	36 (H too)	369 (57 H)	-	(114 H)

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
31.	Mennyből jövök... [I have come to you from heaven]	19	54	82	37	-	-	-
32.	Panditur coeli atrium, alleluja	19-20	60 (61 H)	90 (91 H)	38 (39 H)	(62 H)	-	(124 H)
33.	A Szűz egy Fiat szült [The Virgin delivered a Son]	20	64	95	41	53	-	-
34.	Dum Virgo vagientem	20	74 (75 H)	124 (125 H)	45 (H)	(62 H)	-	(119 H)
35.	Csordapásztorok [Herding shepherds]	21	83	138	46	-	-	116
36.	Dormi Fili, dormi, Mater cantat unigenito	21	76 (H too)	126 (127 H)	47 (H too)	-	-	-
37.	Gratulare Virgo singulari privilegio	21-22	79 (80 H)	132 (133 H)	49 (50 H)	(54 H)	-	(129 H)
38.	Vedd jó néven... [Accept, my dear Jesus, the gift of my heart]	22	88 (87 L)	146 (145 L)	52 (L too)	59	-	130
39.	Jer, mi dicsérjük... [Come let us praise Him, adore and exult Him]	22-23	38	62	55	-	-	-
40.	Ez nap nekünk... [This day is glorious for us]	23	41	64	57	55	-	-
41.	Jer, mindnyájan örüljünk [Come let us all rejoice]	23	42	65	58	51	-	122
42.	Én nagy vigasságos... [I announce a great joy]	24	45	70	59	56	-	121
43.	Jer, dicsérjük... [Come let us praise our Lord on this day]	24	40	63	60	-	-	-
44.	Magnum nomen Domini, Emmanuel	24-25	37 (H too)	60 (61 H)	61 (62 H)	-	-	-
45.	In natali Domini gaudent omnes angeli	25	43 (44 H)	66 (67 H)	62 (63 H)	(63 H)	-	-
46.	Dulcis Jesu, dulce nomen, dulcis Dei genitrix	25	48	75	63	-	-	-
47.	Aludj, ó magzatom [Sleep, my babe, my dear little Jesus]	25-26	59	89	68	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
48.	Coelo rores pluunt flores	26	80, 80 (2 kinds)	134, 135 (2 kinds)	69, 69 (2 kinds)	370 (1st var., 65 H too)	-	-
49.	O mi pulcher floscule, dulcis Jesu	26	88	147	70	-	-	-
New year								
50.	<i>Puer natus in Betlehem, unde gaudet Jerusalem</i>	26	95 (H too)	157 (158 H)	71 (H too)	-	-	-
51.	<i>Puer natus in Betlehem, hoc in anno (...Jerusalem, ad laudem)</i>	27	95 (H too)	159 (160 H)	71 (H too)	-	-	-
52.	Puer natus in Betlehem, hoc in anno (...Jerusalem, hoc in anno)	27	95 (H too)	161 (162 H)	71 (H too)	(67 H)	-	-
53.	<i>Mennyei király születék</i> [Heavenly king is born]	27	97	165	72	(68)	-	-
54.	Megteljesíté... [God the Father has fulfilled his promise]	27-28	98	166	74	-	-	-
55.	Jer, mondjunk... [Come let us sing to our Lord]	28	99	168	74	-	-	-
56.	Királyoknak királyának [To the king of kings, Jesus Christ]	28	105	171	78	71	-	140
57.	Ó szép fényes... [Oh radiant little star that was born on this day]	28	108 (107 L)	173 (172 L)	82	72	-	141
58.	Emlékezzünk... [Let us remember the great might of God]	28-29	109	176	84	-	-	-
Lent								
59.	Kezdetik Jeremiás... [The prayer of the Pro- phet Jeremiah begins. Remember, Lord, our affliction]	29	227	245	176	164	-	184
60.	O languens Jesu, defuncte Jesu	29-30	-	-	-	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
61.	A felséges Isten... [Majestic God who lives in heaven, loved man so]	30	772	819	694	-	-	-
62.	Mennynek, földnek, ez világnak Ura [Lord of heaven, earth, this world, Almighty Father]	30-31	113	180	87	-	-	-
63.	Audi benigne conditor	31	152 (H too)	192 (193 H)	105 (106 H)	-	-	(158 H)
64.	Könyörgésünkre... [Open your benignant ears to our prayers]	31	154 (153 L)	195 (194 L)	106	-	-	-
65.	No, földnek... [Now, all peoples of the world, hosts of heaven]	31	154	196	112	-	-	-
66.	Én nemzetem... [My people, my Jewish folk]	32	160	200	115	160	-	178
67.	<i>Dicséretet mondjunk...</i> [Let us say praises to the Lord]	32	164	204	118	-	-	-
68.	Bűnös lélek... [Sinful soul, please, lament for the suffering of your Lord]	33	165	205	119	118	-	155
69.	Bágyad sérelmétől... [Weak with grief is the Woman of martyrs]	33	-	-	123	131	-	171
70.	Jézus szent halálának... [You heard humanity of the sacred death of Jesus]	33-34	-	-	124	113	-	-
71.	Jaj, nagy kedven... [My beloved child reared with great joy]	34	-	-	124	132	-	172
72.	Atyának bölcsessége [The wisdom of the Father]	34-35	172 (171 L)	211 (210 L)	126 (125 L)	113	-	152
73.	Stabat mater dolorosa	35	173 (174 H)	212 (213 H)	127 (128 H)	374 (130 H)	-	(170 H)
74.	Salve mundi salutare	35	176 (181 H)	215 (216 H)	131 (136 H)	(123 H)	-	(244 H)
75.	<i>Planctus ante nescia</i>	35	204	234	160	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
76.	Passionem Domini recolamus pariter	35–36	–	–	166 (167 H)	(112 H)	–	(169 H)
77.	<i>Ez nap fényét változtatja</i> [The light of this day is changing]	36	–	–	169	–	–	–
78.	Ah, ah, [ah] jaj nékem... [Woe is me, miserable Mother, full of sorrow]	36–37	229	249	178	–	–	–
Easter								
79.	Kyrie – Surrexit Christus a morte	37–38	234	253/I	180	–	–	–
80.	Krisztus feltámadása... [Christ has risen, wiping out our sins... (Kyrie)]	38	234 (236 too)	255 (262 too)	180 (181 too)	–	–	–
81.	Hiszünk igaz Istenben [We believe in one true God]	38	235	256	181	–	–	–
82.	Krisztus feltámadása... (Úr Isten megváltá) [Christ has risen, wiping out our sins... (The Lord God has redeemed)]	39	235	257	181	166	62	206
83.	Krisztus feltámadása igazságunkra [Christ has risen to give justice]	39	237	263	182	–	–	–
84.	Feltámadt a mi életünk [Our life has risen]	39–40	238	264	183	–	–	–
85.	Surrexit Christus hodie	40	244 (245 H)	271 (272 H)	187 (188 H)	(167 H)	(74 H)	(197 H)
86.	<i>Feltámadt Krisztus e napon</i> [Christ has risen on this day]	40	245	273	188	–	–	–
87.	<i>Ó Jézus, mi Üdvözítőnk</i> [Oh Jesus, our Saviour, in whom we trust]	40	245	274	188	–	–	–
88.	Feltámadt mi Urunk [Our Lord has risen]	40–41	246	275	189	–	–	–
89.	Krisztus halált meggyőzőé [Christ has defeated death]	41	248	278	190	–	–	–

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
Pentecost								
90.	Kyrie - Fons bonitatis	41-42	263	300	202	(4 H)	6	-
91.	Veni Sancte Spiritus... Veni, veni, veni, veni	42	(264, H too; no refr.)	(302, 303 H, no refr.)	203 (H too)	(371 no refr.)	-	(217/II H refr.)
92.	A Pünkösdeknek... [On the noted day of Whitsun]	43	268	307	205	173	-	218
93.	Jövel, Szentlélek... [Come, Holy Spirit, Lord God, the consolation of our souls]	43	269	309	206	-	-	-
94.	<i>Jövel, Szentlélek... [Come Holy Spirit, Lord God, enlighten our minds]</i>	43-44	271	311	207	-	-	-
95.	<i>A Szentléleknek malasztja [The grace of the Holy Spirit]</i>	44	272	313	209	-	-	-
96.	<i>Spiritus Sancti gratia</i>	44	273 (274 H);	314 (315 H)	210 (H too)	-	-	-
Corpus Christi								
97.	Lauda Sion Salvatorem	45	278 (279 H);	323 (324 H)	215 (216 H)	(185 H)	80	(226 H)
98.	Ó Jézus, hívek öröme [Oh Jesus, joy of believers]	45	-	-	217	188	-	70
Holy Trinity								
99.	O Pater Sancte	45	291 (H too);	337 (338 H)	227 (H too)	-	-	-
Name of Jesus								
100.	Jesu Salvator, mundi amator	46	291	339	228	-	-	-
101.	Vis tibi dicam Jesu mi	46	292	340	228 (229 H)	(205 H)	-	-
102.	<i>Gaudete dulces Lacrymae</i>	46	293	342	230			
103.	Veni Jesu, veni amor	47	646	736	233	370	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
Holy Eucharist								
104.	Imádlak tégedet... [I adore thee, hidden God]	47	312	351	251	-	-	-
105.	Imádlak tégedet... [I adore thee, invisible God]	47	313	352	252	189	-	53
106.	O magnum sacramentum	48	313	353	252	-	-	-
107.	Üdvözlégy, Krisztus... [Hail, sacred body of Christ]	48	315	356	254	-	-	-
108.	Ó Jézusom... [Oh my Jesus, the helper of our faith]	48	318	361	257	189	-	71
109.	Üdvözlégy, Istennek... [Hail, sacred body of God]	48-49	320	365	259	-	-	-
110.	Üdvözlégy, szép rózsa [Hail, beautiful rose]	49	340	393	275	190	-	88
111.	Itt jelen vagyok... [The son of God is present here]	49	346	403	280	-	-	59
112.	Üdvözlégy, Krisztusnak... [Hail, the precious body of Christ]	49-50	-	-	282	-	-	-
113.	Ó ki ez oltáron [Oh the one on this altar]	50	-	-	283	192	-	72a
Mary								
114.	Angyaloknak... [Queen Lady of angles]	50-51	350	408	285	226	-	286
115.	Gyönyörködjél... [Take delight, Virgin Mary, in high heaven]	51	351	409	286	-	-	-
116.	Mária, dicsőségnek anyja [Mary, mother of glory]	51	352	411	287	-	-	-
117.	Ó Istennek szent Anyja... [Oh holy Mother of God]	51	356	416	289	-	-	-
118.	Ave Domina, tu es praeclara	52	358	418	291	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
119.	Örök Atya Isten... [Eternal God, the Father, I thank thee]	52	365	425	295	-	-	-
120.	Gaude Virgo gloriosa, Mater Christi	52	373 (H too)	440 (441 H)	301 (302 H)	-	-	(325 H)
121.	O Maria, Virgo pia	52-53	375 (376 H)	443 (444 H)	303 (304 H)	(227 H)	-	(328 H)
122.	Sanctissima, sanctissima Mater Dei	53	379	447	308	-	-	-
123.	Ó szentséges [Oh, the holy Mother of the holy God]	53	380	449	309	-	-	-
124.	<i>Ave stella matutina</i>	53	381	452	309	-	-	-
125.	Stella coeli extirpavit	54	383 (384 H)	456 (457 H)	311 (H too)	(242 H)	-	-
126.	Omni die dic Mariae	54	384 (388 H)	458 (459 H)	312 (316 H)	372 (238 H)	-	(308 H)
127.	Szűz Mária... [Virgin Mary, graceful Mother]	54	392	460	320	228	-	327
128.	Ó áldott Szűz Anya... [Oh blessed Virgin Mother, beautiful rose of heaven]	54-55	395	465	323	228	-	311
129.	Virgo Dei Genitrix	55	398 (399 H)	469 (470 H)	325 (H too)	-	-	-
130.	O Maria, en ad te	55	-	-	329 (330 H)	(230 H)	-	-
131.	Mennyországnak Királynéja [Queen of heaven, holy Mother of mercy]	55-56	370	433	354 (353 L)	247	(55 L)	340/II
132.	Mennyországnak Királynéja, ó Mária [Queen of heaven, oh Mary]	56	370	434	354	247	-	340/I
133.	Mennyországnak Királynéja (... ó Mária) [Queen of heaven... (our hope, Mary)]	56	-	-	354	247	-	-
Other								
134.	Követi vala... [Adhering to Christ's miracle is a host of people]	57	449	527	379	294	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
135.	Szent Márton... [St Martin was born in Hungary]	57	470	554	403	-	-	-
136.	Szűz támada... [A virgin born from a pagan folk]	57	485	570	419	-	-	-
Ordinary movements								
137.	Kyrie - Magnae Deus potentiae	57-58	507 (H too)	596	434	(4 H)	6	-
138.	Et in terra hominibus pax bona sit credentibus	58	510	604	435	-	-	-
139.	Dicsőség az Istennek... [Glory be to God, heavenly majesty]	58-59	509	603	435	9	-	26 (Text: J. Simon)
140.	Hiszek egy... [I believe in one almighty holy God] (<i>Great Patrem</i>)	59-62	513	607	439	15	-	-
141.	Hiszek egy... [I believe in one almighty God] (<i>Pécs Patrem</i>)	62-66	514	608	440	16	-	-
142.	Hiszek egy... [I believe in one God the Father, creator of heaven and earth] (<i>Cunctipotens P.</i>)	66-70	515	609	441	17	-	-
143.	Szent, szent, szent... [Holy, holy, holy, Lord of hosts]	70-71	-	-	442	-	-	-
144.	Szent az Atya [Holy is the Father, the eternal God]	71	-	-	443	19	-	31
Other								
145.	Amely embernek... [People who have good faith]	72	523	618	452	-	-	-
146.	Fiant Domine oculi tui intendentes	72	526	622	455	-	-	-
147.	Könyörögjünk... [Let us pray to God, to his Holy Spirit]	73	528	624	456	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
148.	Adjunk hálát... [Let us all give thanks to the Lord God our Father]	73	528	625	457	-	-	-
149.	Hála tenéked... [Thanks be to thee, holy God in heaven]	74	533	633	460	-	-	-
150.	Mondjátok dicséretet [Say praises, Christians, to the Lord God]	74	534	635	461	-	-	-
151.	Vedd el Úr Isten... [Remove thine wrath from us, Lord God]	74-75	539	640	463	304	-	382
152.	Hálaadásunkban... [In our gratefulness we are thanking thee]	75	541	643	465	-	-	-
153.	Ébredjél fel... [Awake, world, from your sins]	75-76	542	644	466	-	-	-
154.	Emlékezzél, Úr Isten... [Remember, Lord God, your faithful]	76	542	645	466	-	-	-
155.	Mennybéli nagy Isten... [Lord God in heaven, we are crying out to thee]	76	546	651	470	-	-	-
156.	Ó mely igen rövid... [Oh how very short this world was]	76	549	654	473	-	-	-
Psalms								
157.	Szent Dávid próféta... [In the 22 nd part of Prophet St David's singing book]	77	585	686	498	-	-	-
158.	Nagy bánatban Dávid... [When David was in great grief]	77	599	696	506	-	-	-
159.	Mint a szép híves patakra [As the deer pants for the water brooks]	77-78	600	697	508	320	-	-
160.	Lásd meg... [Behold, Lord, my concern]	78	601	698	509	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
161.	Mikor Senakerib... [When Sennacherib attacked Jerusalem]	78	603	699	510	-	-	-
162.	Erős várunk... [A mighty fortress is our God]	78-79	604	700	511	-	-	-
163.	Ne szállj perbe énvelem [Do not dispute with me, dear God]	79	-	-	513	-	-	187
164.	Hogy Jeruzsálemnek... [That the precious temple of Jerusalem was destroyed]	79-80	617	711	522	-	-	-
165.	Úrnak szolgálói... [Servants of the Lord, let us all praise the Lord]	80	628	722	536	-	-	-
166.	Dicsőült helyeken... [In blessed places, in heavenly paradise]	80-81	635	726	539	-	-	-
167.	Meg ne feddj... [Do not rebuke me, Lord]	81	638	728	541	312	-	-
Penitential Psalm								
168.	Könyörülj, Istenem [Have mercy, God, upon my sinful soul]	81	-	-	545	102	-	163
Funeral songs								
169.	Jaj, mely hamar múlik [Alas, how fast the might of this world passes]	82	652	740	553	356	-	-
170.	Sok rendbéli próbák vannak [There are all sorts of trials]	82	657	743	557	-	-	-
171.	Ember, emlékezzél... [Man, remember grievous death]	82	660	745	559	-	-	-
172.	Ó életünk végórája [Oh the last hour of our life]	83	669	753	568	334	-	429
173.	Már elmegyek... [I am going off into joy]	83	685	766	582	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
174.	Mit bízik e világ... [How this world trusts its falseness]	83	687	768	583	326	-	-
175.	Dies irae, dies illa	84	688 (689 H)	769 (770 H)	584 (585 H)	(323 H)	9	(403 H)
176.	Horrenda mors, tremenda mors	84	690 (H too)	771	586 (H too)	(332 H)	-	-
177.	Bizonytalan voltát... [The uncertain state of this world]	84	702	779	593	-	-	-
178.	Seregeknek... [Come, Holy God of hosts]	84-85	703	780	595	340	-	-
179.	Szomorú a halál... [The death is sad for feeble man]	85	707	783	598	-	-	-
180.	Ó keserves jajszó [Oh bitter lament, we must die all]	85	713	786	602	335	-	428
181.	Est messor cognomento mors	85-86	719	789	611	-	-	-
182.	Kaszás... [Death is a reaper on this earth]	86	720	790	612	356	-	-
183.	Eheu, quid homines sumus?	86 (133 too)	-	-	623	376 (78 H)	-	-
The Last Judgment								
184.	Kérlek és intlek... [I plead and warn you now]	86-87	725	793	626	-	-	-
185.	Ó mely félelem... [Oh what fear and fright will be caused by the judgment]	87	726	794	627	85	-	-
Hell								
186.	Ó bú látott... [Oh my frail body tormented with sorrow and pain]	87	729	795	630	88	-	-
Heavenly Happiness								
187.	Ad perennis vitae fontem	87-88	733 (734 H)	796 (797 H)	633 (634 H)	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
188.	Igazságszerető... [Lover of truth, thou knowing reckoner]	88	745	801	644	92	-	-
Vespers								
189.	Magasztalja... [My soul proclaims the greatness of the Lord]	88	(751 L)	(808 L)	650 (649 L)	243 (244 too)	16 (L too)	195
Litanies								
190.	Uram, irgalmazz nekünk - R̄.1. Alleluja... [Lord, have mercy upon us - R̄.1. Alleluja, thanks be to God] (<i>name of Jesus litany</i>)	89	753	810a	677	-	-	-
191.	id. R̄.2. Ó kegyes [Oh gracious Jesus]	89	-	-	-	-	-	-
192.	id. R̄.3. Ó megfeszült [Oh crucified Jesus]	89-90	-	-	679	-	-	-
193.	Mária, Istennek... - R̄.1. Üdvözlégy... [Mary, holy Mother of God - R̄.1. Hail Mary] (<i>Litany of Loreto</i>)	90	756	811	680	-	-	-
194.	id. R̄.2. Imádj... [Adore the Lord for us]	90	758	812	682	-	-	440 (refr. of the „Kájoni” litany)
195.	id. R̄.3. Szentséges... [Holy Virgin Mary]	90	-	-	682	-	100	439 (refr. of the „Lauretom” litany)
196.	Atya, Fiú, Szentlélek... [Father, Son, Holy Spirit - one God] (<i>litany on St Mark's day</i>)	91	759	813	683	305	-	211
197.	Uram, irgalmazz nekünk - Szentséges... [Lord, have mercy upon us - Holy Virgin Mary] (<i>All Saints lit.</i>)	91-92	763	814	688	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
198.	Uram, irgalmazz nekünk – Jer, mi... [Lord, have mercy upon us – Come let us entreat God the heavenly Father] (<i>All Saints lit.</i>)	92-93	775	820	693	-	-	-
Other								
199.	Hol vagy, én szerelmes...* [Where art thou, my beloved Jesus Christ?]	94 (141 too)	-	-	-	108	-	159
Kyries for litany								
200.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
201.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
202.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
203.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
204.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
205.	Kyrie	95	-	-	-	-	-	-
206.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
207.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
208.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
209.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
210.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
211.	Kyrie	96	-	-	-	-	-	-
212.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
213.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
214.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
215.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
216.	Kyrie	97	-	-	-	-	-	-
Baroque cantiones								
217.	Rex clementissime	98	-	-	-	-	-	-
218.	Da mihi Jesu cor tuum	99	-	-	-	-	-	(237 H)
219.	O Virgo Virginum	99	-	-	-	(230 ad melod.)	-	-
220.	Ubi es? Ubi es? Dilecte Jesu	100	-	-	-	-	-	-
221.	O quando te videbo	101	-	-	-	-	-	-
222.	Chare, chare Jesu	102-103	-	-	-	-	-	-
223.	Ah Jesu ubi requiescis	102-103	-	-	-	-	-	-
224.	Jesu mi ad te suspiro	102-103	-	-	-	-	-	-
225.	Jesu o delitium	104	-	-	-	-	-	-
226.	Stella maris, tota maris*	104	-	-	-	-	-	-
Mass								
227.	Kyrie	105	-	-	-	-	-	-
228.	Et in terra pax	106-108	-	-	-	-	-	-
229.	Patrem omnipotentem	108-111	-	-	-	-	-	-
230.	Sanctus	111-112	-	-	-	-	-	-
Saint Francis Mass								
231.	Kyrie	113	-	-	-	-	-	-
232.	Et in terra pax	114-116	-	-	-	-	-	-
233.	Patrem omnipotentem	117-121	-	-	-	-	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
Other								
234.	[Pange lingua gloriosi – corporis mysterium]	122	277 (278 H)	321 (322 H)	214 (H too)	(182 H)	28	65
235.	Imádlak, ó...* [I worship thee, oh sacred Host]	123-124	-	-	-	197	-	52
236.	Mária, szívemet...* [Mary, kindle my heart, my soul]	125	-	-	-	234	-	304
	(blank page)	126						
237.	Édes Jézus...* [Dear Jesus, my love, kind guest of my heart]	127	-	-	-	-	-	228
238.	Lelkünk üdvössége...* [The salvation of our souls is present here]	128	-	-	-	198	-	62
239.	Üdvözlégy, Jézusnak...* [Hail the sacred flesh and blood of Jesus]	129	-	-	-	195	-	83
240.	Üdvözlégy, Krisztusnak...* [Hail the precious sacred body of Christ]	130	-	-	-	188	-	-
241.	O mi Jesu vulnerate*	131	-	-	-	-	-	-
242.	Végórámon...* [In my last hour, upon my death, Jesus, Mary, Joseph]	132	-	-	-	-	-	-
243.	Cur mundus militat sub vana gloria*	133	686	767	586	-	-	-
244.	Eheu, quid homines sumus?*	133 (86 too)	-	-	623	376 (78 H)	-	-
245.	Sancta mater Dei, Columna fidei*	134	-	-	-	-	-	-
246.	Egeknek Királyát...* [Fear the King of heavens, redeemer of the world]	134	-	-	-	-	-	-
247.	Boldogasszony Anyánk* [Our Blessed Virgin Mother]	135-136	-	-	-	235	-	-

No.	Incipit	p.	1676	Domokos 1979	1719	1805	Cer.	1921
248.	Ó Mária, mi életünk...* [Oh Mary, our life, our hope, our shelter]	137	-	-	-	(177 ad melod.)	-	-
249.	Mennynek, földnek Ura...* [Lord of heaven and earth, destroyer of hell]	138	-	-	-	(89 ad melod.)	-	-
250.	Dicsértessék...* [Praised be the sacred name of dear Jesus]	139	-	-	-	22	-	16
251.	Ó áldott Szűzanya...* [Oh blessed Virgin Mother, beautiful rose of heaven]	139-140	395	465	323	228	-	311
252.	Hol vagy...* [Where art thou, my beloved Jesus Christ?]	141 (94 too)	-	-	-	108	-	159
253.	Imádlak, Jézusom...* [I adore thee, my Jesus, I praise thee, my Christ]	142	-	-	-	-	-	-

5. ABOUT THE PRESENT EDITION

The aim being the publication of the right tune (and also text) we often corrected the notations by using other sources, but the original form is always given in the notes. In the song texts the abbreviations and marks were written out in full without specific notice. We adopted the principles of the *Régi Magyar Költők Tára* [Collection of Early Hungarian Poetry] (abbr. RMKT): some symbols used for certain consonants in earlier centuries were transcribed by modern letters, e.g.: f=s; ß, ſ̣=sz; ʒ=z. We partly preserved the letter v used extensively for u in the Manuscript but changed it in the Latin texts and (unmarked) in Hungarian words where the basis of ü/Û was v/V with dots. As regards vowels, the RMKT was our guide again: whenever some mark or accent was found above an o or u (e.g. 'e' above the letter), we transcribed them as ö and ü (not differentiating between short and long vowels, for the Manuscript often has long ó and ú for short sounds). The only exception is ô written as o. The letters à and è – when abbreviating demonstrative pronouns – were transcribed as a' and e', while the frequent ę is written as e. Diphthongs are rendered with two letters, written in that-time orthography (e.g. coeli). In a Latin text the normalized word form is either in [] or given unmarked but in the latter case the form in the Manuscript is given in the notes. Words are often begun with capital letters – we kept this peculiarity of the Manuscript. We tried to keep the capital I and J as seen in the Manuscript but when a proper name began with a lower case variant we automatically capitalized the first letter. When in the Manuscript – and in Kájoni's *Cantionale* – some names were written partly or wholly in capital letters (e.g. Mary, Jesus, God, their Latin equivalents and inflected forms) we only capitalized the first letter and lowercased the rest of the name. Punctuation, which is frequently inconsistent in the Manuscript, was also changed without notice (but left unchanged in the Hungarian song texts of the appendix). Any letter or text missing from the Manuscript was added in square brackets []. That-time corrections of text and tune are all indicated but the rectifications of the signs above the staves are not.

The following information is provided in the bilingual commentary attached to each song (instead of No./Nos. we use here the Latin abbreviation Nr.):

- » the first line(s) sum up the alterations made on the original notation excepting the signs above the stave, and includes general remarks about the piece in the Manuscript, when any;

- » as for songs in the now latent part of the Manuscript, earlier copy/copies of the Manuscript on which our publication relied are given after *Forrás/Source*; our sources occasionally differ (earlier publications may also function as sources, without separate indication); in the notes only the important deviations are marked;
- » in the third unit the abbreviation *Publ.* introduces the earlier publications of the whole song, after or instead of which an asterisk marks the beginning of earlier partial publications (only containing text incipit, or some variant in letter notation), or one that ignores certain features of the Manuscript (e.g. being rhythmized or the words being taken from Kájoni's *Cantionale* instead of the Manuscript, or again the tune being notated at a pitch height different from the original); then with the abbreviation *vö./cf.* 17–18th century Transylvanian Franciscan sources and editions of individual songs are also given; facsimile presentations of the item are also provided (with plate number in this edition);
- » under *Bibl.* the special literature referring to the song at issue and not listed in the above paragraphs are enumerated (not making separate mention of publications, such as Szendrei-Dobszay-Rajeczky 1979 adopting the numbering of the RMDT volumes, and Szendrei-Dobszay 1988 which are devoted to tunes preserved by oral tradition, – their bibliographic data can be found with the songs in Dobszay 1995 which elaborates the material of congregational songbooks used in practice, or can be looked up in the song indices of the given publications);
- » a separate line contains melodically related tunes: in the present edition they are referred by their serial numbers in [] after “*vö./cf.*”;
- » finally, the tune variants of songs omitted from, or given in a deficient or erroneous form in the Manuscript are presented from similar sources.

